

Tartalomjegyzék

- 3 **Farkas Arnold Levente:** szálak hegyén (vers)
- 6 **Oláh András:** következetlenségeink; veszteségeink; feleződve (versek)
- 9 **Triceps:** Az Indiákon (jegyzet)
- 13 **Brenner Zoltán:** Mindenki indián (?) (esszé)
- 22 **Kettős Tamás:** Szent Erzsébet az indiánok között (novella)
- 31 **Gulisio Tímea:** As usual (novella)
- 39 **Bali Péter:** Amherst, MA (novella)
- 73 **Greguss Lilla:** A madár még életben van (dráma)
- 89 **Góli Kornélia:** Fleur d'Amour – Szép Ernő: *Lila ákác* (tanulmány)
- 98 **Oláh Tamás:** Ostorozni a múltat (dramaturgi jegyzet)
- 104 **Branislav Nušić:** A gyászoló család (drámarészlet) (Herceg János fordítása)

- 123 Táborosi Margaréta:** Egy jobb élet reményében (Branislav Nušić:
A gyászoló család) (színikritika)
- 127 Szabó Réka Dorottya:** Fekete-fehér tragédia (Darvas Benedek–Pintér
Béla: *Parasztopera*) (színikritika)
- 130 Tóth Ágota:** „Az irodalomtudomány nyelve is frissíthető” –
A populáris irodalom néhány monografikus feldolgozásáról
(tanulmány)

A fedőlapon és a számban **Antal László** *Vizuális napló* című, naponta egy új alkotással bővülő projektjének darabjait közöljük, mely a szerző Instagram-oldalán (@laslo.antal) követhető.

Hibajavítás: 2020/12-es számunkban hibásan tüntettük fel Nagy Edit szerzői adatait. Az adatok helyesen: NAGY Edit (1954) filozófiatörténész, nyugalmazott egyetemi docens.

FARKAS ARNOLD LEVENTE

szálak hegyén

mária angyallal
cseveg éppen,
téved az írás,
pócsmegyer, húsz
május hat, szerda,
nincs neki szárnya,
az arca világít,
ontja a fényét szerte
a földre, ahol szűz
térdel, porban alázat,
gyermeki anyja a gyermeki
lénynek, büntelen ártány

mária árnyék, krisztus
a fénye, a dalt szüli mély
csönd, pócsmegyer, húsz május
hét, csütörtök, nyílegyenes
labirintus az élet, benne
a lépted mindig téved, bot
lik a nyelv is, a ritmusi
gazság, tánc köti össze a lá
bat a fejjel, nyelvtani örvény

mária betlehem
alsó végén megszüli
lányát, pócsmegyer,
húsz május nyolc, péntek,
térdel a porban a szűz,
míg sliccet gombol
az angyal, távolodom már
ettől a helytől, messze
egyiptom földjén asztalos
ácsol jászlat szent fakeresztből

cédrusos, pócsmegyer, húsz
szeptember nyolc, kedd, fű
szálak hegyén csigák, lakattal
lezárt viták, tévedéseink sár

ga oroslánok, ostoba szí
nek árnyalatai, ha hiány
zik valami, tökéletes éjsza
ka ereszkedik vállamra,

távolodom már, messze
a hajlék, nem a teste ár
nyékolja be a szót, léte

zik egy tétova szándék,
a szűz angyala süllyeszti
el a hajót, kertben a kígyó

mária cetlire ír szavakat
fel, támad a hajnal, pócsme
gyer, húsz május kilenc,
szombat, téved az angyal,
betlehem alsón megszüli
lányát, sarló és kalapács,
az időtlen menny dörög
éppen, trón körül élőlények
dünnyögik, ámen, igazság

OLÁH ANDRÁS

következetlenségeink

emlékeink idegenségét méregettük
az egykori kaszárnya lepusztult falai között
– a kitépelt rácsok könyörületért esdeklő
tetőcserepek megvakult ablakok
ajtótlanított épületromok láttán
már a félelemnek is örülnénk
de csak üresség vesz körül: kopott
transzparensok lógnak a kerítéseken
valakik védeni akarták a jövőt
hogyan megakadályozzák a... mit is?
azt már nem tudni
de megakadályozták s most nincs
semmi itt csak raktérnyi haldoklás
amihez mi magunk vagyunk a háttér
a kibírható fölösleg
– megoldhatatlan feladvány ez
mert kinek jó a semmi
kinek jó a koporsófedelekké szikkadó
ajtólapok alatt kutatni a múltat
amikor a holnap játszik bújócskát velünk

veszteségeink

sok mindent kimosott belőlünk az idő
meghalni is lett volna hely s alkalom elégszer
mortalékká lettek a megszakított félálalmok
feketére perzselődtek a nyírfaligetek
kapualjak sem leskelődnek utánunk
s már tudjuk: semmit sem érdemes
kidobni – elvész elkopik úgylis...
kitörölni készülsz magadat közülünk
de lehet-e a múltba kapaszkodó
tekintetet lezárni ha újra és újra
idelopod a száműzött emlékeket
ne halj meg most nem szabad
kacér ringyóké már a part
ne adj hát előnyt Istennek ha véled
még egyszer kő-papír-ollót játszik

feleződve

kifogytunk a megtartó érvekből
fuldoklunk a mulasztás okozta légüres
térben ahol már nem a kétely fáj
hanem a bizonyosság: feleződve élünk
s mérgezett szavakkal takarózunk
már nincs hozzád közöm már nem
kérdeszlek és nem felelsz pedig mennyi
minden rekedt belénk zárva... maradunk
törött ablak mögötti csönd: törmelékkupac
– emlék ami fényt kapott –
mert nem éltünk vele csak kihasználtuk
amire a test olykor alkalmat adott

TRICEPS

Az Indiákon

Gyermekként egy magyar–sváb parasztcsaládban nőttem fel Szabadkán. A fater korán elhagyott bennünket, a Mutti Münchenben volt gaszarbeiter. 1965 nyarán jégeső vitte el a termést. A gyümölcsfák és a szőlőtőkék széthasadva, a súlyos fűrtöket szüret előtt egy hónappal agyonverte az istencsapás. *Télen nem lesz mit ennünk* – mondta csöndesen nagyapám. Azon a télen tököt és krumplit ettünk, a nagyi estére pirított tökmagot. A Tata, miközben felolvasta nekem és az írástudatlan feleségének Vadölő, Bórharisnya és Sólyomszem, Csingacsjuk és Unkasz kalandjait, az asztal szélére rakta a megpucolt szemeket. Rágcsáltam, ittam magamba a bátorságról, büszkeségről és becsületről szóló történeteket. *Az utolsó mohikánt*, az újvidéki Forum 1963-ban kiadott könyvét még anyától kaptam, kopott kötet, ma is őrzöm. Mikor Ábel fiamnak esti meséket olvastam, a *Nemtudomka csodálatos kalandjai* mellett ezt kérte újra.

Elemiben sokat mentem moziba. A jugók nem szinkronizáltak, 66-ban felirattal érkezett a *Nagymedve fiai*, amit a keletnémet DEFA forgatott. Főszereplője Gojko Mitić, a dublőr szerb gigerli, aki a boszniai hegyekben indiánkodott. Volt ő előtte kétszer (1964-ben és 1965-ben) Winnetou is, pedig még a lovat sem tudta rendesen megülni. Országos siker, imádták, egy balkáni nemzeti hős. Ki nem álltam. Tőle már csak a Tito marsallt alakító Richard Burton volt rosszabb, *Az ötödik támadás* (1973) sutjeskai csatáról szóló hamis filmben. De mit tehet a fehér rendező? Talált emberből dolgozik. A grundon nem játszottunk indiánt és kovbojt. Mi partizánok és fasiszták voltunk, vívtuk fapuskás harcainkat.

A hetvenes években a pesti bölcsészkaron tanultam. Karatéztem, a Jefferson Airplane, a The Rolling Stones és az LGT lemezeit hallgattam. Cseh Tamást soha. Nyálás értelmiségi dalokat énekel, eh. Nem szerettem, nem értettem semmit a kádári „gulyáskommunizmusból”. Vastag jugoszláv állami ösztöndíjat kaptam, nem voltak kötelezőek nekem a politikai tárgyak. Amikor egyszer a Grinzingi borozóban megtudtam, hogy *Füst a szemében*, a legöregebb lakota–sziú főnök és magyarjai kivonultak vidékre, elröhögtem magam. Rábukkantak a „dunai indiánokra”, 64 óta évente a Bakonyban táboroznak, titokban hadijátékokat tartanak. *Ezt a faszágot*, gondoltam. Negyvenöt év után meg, most is, amikor ezt írom, állandóan a *Levél nővéremnek* (1977) CD-t hallgatom a Mersz Klubban, már mindenki halálosan unja. A „kütyüző” generáció csendesen somolyog rajtam, az idősebbek megbocsátóan. A *Budapest* számot tervezem előadni tizenkét nyelven, egy Opálos fónikus-zenei performanszban. Itt élek, mert csak itt élhetek. Elveszett az az otthon, család, haza. De hitben kíméletlennek kell lenni. És nem vitatható a jó szándék és az erős törekvés a jó felé. Mint nekik, akkor, valahol, valamiért. „*Itt van a város, vagyunk lakói / Maradunk itt, neve is van...*” A délszláv polgárháború és az emigránsok tajtékozó hulláma után tudom, mit jelent elűzöttnek, lágerba zártnak, kiirtottnak lenni. Erről nem volt szó. Én is rézbőrű vagyok.

Zsolt, aki négy évet ült különböző börtönökben, fegyveres rablásért, jó haverom lett. Nyers versekben megírta a sztoriját, publikálták. Négerkedett az ültetvényeken, varrt labdát. Négyen voltak egy szűk cellában, nehézfiúk. Szabadidőben lehetett kártyázni, olvasni vagy badizni. *Én olvastam* – mesélte. – *Mindig többkötetes regényeket vettem ki.* Csendes Don, Gorkij emlékiratai, *meg ilyenek. Hogy a bunkók ne basztassanak. Súlyozták velük.* Elhozta egyszer hozzám a mackós Tótit, aki akkor szabadult, három év után. Nem bírták feltörni egy holland cég trezorját, ezért lecipelték a földszintre, és berakták egy kukába. Húzták, a Lánchídon kapta el őket a jard. *Ne itasd* – figyelmeztetett –, *nem bírja az alkoholt.* Bejött ez a bamba, kétméteres izompacsirta, megkínáltam egy világos Dreherrel. Lehúzta, elaludt ültében. *Figyelj* – mondtam Zsoltinak –, *a könyvtárban nem volt meg a Nagy Indiánkönyv? Elég vaskos példány.* Tóti felkapta a

fejét: Szeretitek az indiánokat? Én megrendeltem róluk mindent, havonta két kilót lehetett behozatni. És elkezdte sorolni: bellakula, cimsián, csinúk, haidák, kvakiutl, nadiné, nútka, penúsön, szelis, tlingit, atapaszk, apacs, havaszupáj, hohokam, juma, magíjan, navahó, patijan, pueblo, pauni, abnaki, algonkin, arapahó, csipéva, delaver, ecsemin, feketeláb, illinivek, kikapu, krí, májami, messzecsuszett, mikmek, minámini, mohikán, mohegan, narraganszett, otava, píkot, póheten, potavatami, sájen, sauni, szók-róka, vampa-noag, cseroki, huron, irokéz, kajuga, móhauk, onandága, onejda, szeneka, tuszkaróra, sziú, vinebégó, csaktó, csikaszó, krík, szeminol, kadó, nacsez... És visszaaludt.

Bereményi Géza: Budapest
(1977)

Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk
Maradunk itt, vagy egyszer majd továbbmegyünk?
Itt van a város, vagyunk lakói
Maradunk itt, neve is van: Budapest
Reggelre kelve, ahogyan ez itt szokás
Közértbe megy le tejért János és Tamás
Házakon rések, azon kilépnek
Házak közt járat, azokon járnak, indulnak el
Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk
Maradunk itt, vagy egyszer majd továbbmegyünk?
Itt van a város, vagyunk lakói
Maradunk itt, neve is van: Budapest
Reggelre kelve, ahogyan ez itt szokás
Közértbe megy le tejért János és Tamás
Tócsák tükrében magukat nézve
Dohányszemcsékkel zakók zsebében, indulnak el
Kérdésem volna, pálinkát mérnek-e már
Felismer, tanár úr, vagy tán elfelejtett már
Éva tegnap volt az abortusz bizottság előtt

Téli kabátomra hasztalan keresek vevőt
Házmesterünknek adjunk szép mosolyokat
Nézd, homlokomra egy boríték nem ráragadt
Más vagyok, nem az, akit épp maga most keres
Fáskerti elvtárs, legyen már olyan szíves
A fekete lyuk egy nem létező égítést
Három év múlva nem vagyok hadköteles
Felismer, tanár úr, vagy tán elfelejtett már
Kérdésem volna, pálinkát mérnek-e már
Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk
Maradunk itt, vagy egyszer majd továbbmegyünk?
Itt van a város, vagyunk lakói
Maradunk itten, maradunk itt, maradunk

BRENNER ZOLTÁN

Mindenki indián (?)

Gondolatok a lassúságról

A többi gyerekhez hasonlóan, mihelyt megtanultam járni, elkezdtem kombojost és indiánost játszani. Én inkább komboj akartam lenni, mert annak van vicseszterkája és pistoja (később tanultam meg a „revolver” szót), amivel fedezékből le tudja szedni az „örök vesztes” tollas vadembereket, amikor a körbe rendezett szekerek táborát ostromolják. Kölyökként sok cowboyos filmet láttam, könyvet, képregényt olvastam, Jugóban az utóbbiból is rengeteg fajta volt. Sokat tanultam belőlük, bár nem éppen magáról a cowboyságról és indiánságról mint olyanról. Mint olyanról... Minek is ilyen gyerekes dologgal foglalkozni Európában, Szabadkán, mi közöm nekem Texashoz? Serdülőként a jógát és filozófiáját kezdtem tanulni, nem feltéve magamnak a kérdést, hogy ezekhez meg miért volna több közöm, síksági nemindián, nemhindu magyarként. Posztmodern világ. Történelmet, irodalmat tanulva a középiskolában aztán hazataláltam oda, ahonnan el se mentem sehova: Közép-Európa balkáni szélére. Belgrádban a filozófia szakon kicsit elmerültem a „mint olyan”-ság problémakörében. Ott fejlesztettem ki magamban az érzékenységet arra, hogy miként Hegel előre látta, „magasabb szinten” újra felfigyeljek a témára.

Budapesten, a kilencvenes évek legelején vettem egy fontos könyvet. Mikor volt pontosan, arra nem emlékszem, de a pillanat körülményei bevésődtek az emlékezetembe. Ugyanúgy, ahogy mindig, megjegyzem annak képét is, amikor egy csúcsbor első kortya után felkapom a fejem, vagy amikor egy felejthetetlen hölgy felejthetetlen módon megölel. Könyv, nő, bor... A kötet meg is maradt a polcomon. Elgondolkodtam

azon, ha hirtelen tűz ütne ki, és menekülnöm kellene a házból, melyik volna az a néhány könyv, amit magammal mentenék. Az egyik a *Sánta Őz, a szíu indián sámán* (*Lame Deer, Seeker of Visions*, 1972) volna, amelyet déltájban az Arany János utcai metrómegállónál, a Bajcsy-Zsilinszky úton vásároltam a Nyugat antikváriumban.

Sánta Őz visszaemlékezéseit Erdős Richárd, a kiváló osztrák–magyar származású újságíró és fotós jegyezte le, írói stílusával nagyban hozzájárulva ahhoz, hogy a könyvet olvasáskor ne lehessen letenni. Richard Erdoesként ismert, magyar zsidó apja korán meghalt, de legyen magyar helyesírással, hiszen ahogy Kishont Ferenc mondta, szegről–végről a világon mindenki magyar. Meg mindenki zsidó. Bár téved. Mint látni fogjuk, szegről–végről mindenki indián...

Sánta Őz a szíu indiánok életének minden szintjét valóságghűen írja, azaz íratja le. Hogyan táplálkoznak, rúgnak be, szeretnek és gyűlölnek, gyógyítanak, milyen a vallási életük. Általa értettem meg, hogy az indiánok életéből semmi sem hiányzott abból, ami az embert emberré és kultúrlénné teszi. Természetközeli életmódjuk miatt a sápadtarcúak civilizációját még alacsonyabb rendűnek is tartják. Minek egyenek túltenyésztett marhahúst, nincs abban erő, mint a bölényhúsban. Jézus személyét tisztelik, de annál kevésbé azt, hogy a fehér emberek megelégszenek Jézus szenvedésével, míg maguk a vallásos életükben nem merítenek erőt önnön testük próbára tételéből, hisz megtette helyettük a Megváltó. Az indiánok a *naptánc* során saját húsukat szaggatják meg, *látomás*kereséskor napokig étlen-szomjan, inger nélküli környezetben várják, hogy a Nagy Szellem szóljon hozzájuk. A természet a templom, megélhetésükhöz belőle annyit merítenek, amennyi elengedhetetlenül szükséges, nem pazarolnak semmit. Az elejtett bölényért imádkoznak, és megköszönik neki, hogy életben tartja a népüket...

És mint már annyiszor a világtörténelemben, jött egy alacsonyabb szintű, harcos kultúrájú, harácsoló nép, és beképzelten letarolta mindazt, ami az útjába került. Vége lett az indián kultúráknak, és maguknak az indiánoknak... Azért nem egészen. Sánta Őz, és nem csak ő a példa, hogy a megmaradt indiánok között egyre inkább vannak, akik tartják magukat. Annyira, hogy Sánta Őz járult hozzá, hogy újra megnézzem a *Kis Nagy*

Ember (Little Big Man, 1970) című filmet, amúgy hegelesen, magasabb szintről értsek meg néhány jelenetet, és elgondolkozzak rajtuk. Például a szekértábor támadásának jelenetét: az indiánok nagy részénél nem volt fegyver, csak egy bot. A záporozó golyókkal nem törődve belovagoltak a fehérek közé, egyet-kettőt megsuhintottak, és visszavágtattak az övéikhez, ha túléltek, mert az ellenségeik nem foglalkoztak azzal (a zűrzavarban nem is tudták), hogy nincs fegyverük. Ezzel a sápadtarcúakat leckéztették bátorságból. A fehérek az életükért harcoltak, ölvé másokat. Vakok voltak arra, hogy lássák: az ütőszámoló indiánok megmutatták, a halál elfogadása az élet része, a halálnak van értelme, a halálfélelem az, aminek nincs. Lehet olyat mondani, hogy *jó nap ez a meghalásra*. Van, ami fontosabb egy egyén életben maradásánál...

Vagy ott a másik, számomra korábban érthetetlen karakter a filmben: a „fordított”, aki furcsán viselkedik, fordítva ül a lovon stb., majd ezt a magatartást később abbahagyja. Sánta Őz magyarázta el, ez a héjóká-sámán. A nyári hőségben fázik, a téli hidegben izzad, búcsúszó nála az üdvözlés, az igen a nem, és a nem az igen. Ezen kívül, amit álmában tesz, bármily örültség, ébren végre kell hajtania. És szent embernek tartják, szent bohócnak. Ez agyrém, gondoltam, miért olyan fontos egy héjóká egy indián törzsnek? Egy indián törzs az kisszámú közösség, mely szigorú hagyományok, erkölcsök szerint él, viszonylag elszigetelten. A többi törzs gyakran ellenség, és minden törzs más nyelven beszél. Elgondolkodtam, honnan tudja egy törzs, hogy a hagyománya, kultúrája elég jó-e, hatékony-e, teljes-e, ha nincs más kultúra a közelben, amellyel össze tudja magát hasonlítani? Az improvizáció és a kísérletezés szinte tiltott... A héjóká az egyedüli, akinek ez meg van engedve. Arra jutottam, minden cselekedetével a hagyományokat, a megszokott életmódot forgatja ki, és miután kiröhögték, vagy elszörnyülködtek miatta, a törzs tagjai egyszersmind belátják, mennyi bajjal, szégyennel, problémával szembe-sül az, aki nem követi a hagyományokat. Illetve igazíthatnak az életmódjukon, ha azt tapasztalják, hogy a héjóká valamely cselekedete rámutat valami változtatni valóra.

Eltűnt az indián kultúra a világtörténelemből? Az iskolában azt tanultam, a kultúra nem vész el, csak átalakul. Ha nem látszik, bizonyára rejtett. Eszembe jut Carl Gustav Jung, aki az indiánokat is kutatta egy kicsit, és e vonatkozásban egyetértene Hamvas Géniusz-fogalmával, illetve a rómaiak *genius locijával*. A *Föld és lélek* című esszéjében nem sokkal a vadnyugati lövöldözős kor után már felfedezi az indiánt az észak-amerikai fehér emberek lelke mélyén. Azt mondja, az utóbbiak európai emberek „egy néger modorával, és egy indián lelkületével”. A négerrek felszínesebben hatottak, az észak-amerikai fehérek nevetésén, laza járásmódján, zenéjén, táncán, fecsegésén stb. felismerhető ez. Az indián a lélek mélyebb rétegeiben található meg. „A tudattalannak a progresszív tendenciája, más szavakkal a hősmotívum, az indiánt választja szimbólumául. Így az Egyesült Államok bizonyos érméire indiánfejet verettek, ami a korábban annyira gyűlölt, most pedig közömbös indián megbecsülését jelenti.” – Az ütésszámlálók mégis hatottak, ha nem is gyilkosaikra, de utódaikra. Közülük valók New Orleansban az indiánokkal kapcsolatos könyvkiadványokra szakosodott bolt eladói és tulajdonosa is. Tőlük vásároltam Erdős *Crow Dog* és a *Lakota Woman*, valamint Bear Heart (Medveszív) *The Wind is My Mother* című könyveit. A hinduk azt mondanák: a kipusztított indiánok lelkének zöme fehér amerikaiakban született újjá.

Európában hol vannak az indiánok? Mondhatjuk, bizonyos értelemben sehol, mert itt más a *genius loci*. Felszínesen, bár nem kis mértékben jelen vannak pont az észak-amerikai filmek közvetítése által. May Károlyra, a vadnyugatot élőben soha nem látott íróra most külön nem térnék ki. A piff-puff filmek tömege mellett szerencsére 70-ben a *Kis Nagy Embert*, 90-ben a *Farkasokkal táncolót* (*Dances With Wolves*) is leforgatták. Vadnyugatos-indiános képregényekből Jugoszláviában sok jelent meg a világ leghíresebb szerzőitől, újvidéki kiadványokban magyar nyelven is. Játszottunk indiánost, mégis komolyabb hozzáállással nem a Balkánon, hanem Magyarországon alakultak társaságok, akik így kapcsolódtak ki, kapcsolták ki magukat a hétköznapi realitásból. Európában ugyanis, Amerikával ellentétben, az indiánozás csak a játék szintjén maradhatott fenn. Feltűnés nélkül lassan híressé váltak Baktay Ervin és csoportja, valamint Cseh Tamás és társai, akik valóságos hagyományőrző, pontosabban

idegen hagyományt őrző csoportokká váltak. Kézművességük remekei a budapesti Néprajzi Múzeumban is kiérdemelték egy kiállítást. Más „törzsek” is felbukkantak, teljesen függetlenül.

Ezért mégis belegendoltam: tényleg semmi lényeges közünk sincs az indiánokhoz? Aztán leesett, az indiánok Ázsiából a Bering-szoroson át jutottak Amerikába, és évezredek át úgy éltek ott, ahogy az észak- és közép-ázsiai törzsek. Őseink idelovagoló része is az indiánokéhoz hasonló törzsi szervezetségben élte nomád, sámánisztikus vallású életmódját, amíg idegen segítséggel a király katonai erővel végre nem hajtotta a népén, a nép érdekében, a keresztényesítő, feudális-államosító kulturális genocídiumát. A letelepedett életmód és az új vallás gyorsan megszűntette a nomád „indiánt” a magyarok lelkében...

Vagy mégsem? Letelepedetten, de természetközelenben élt eleink nagy része még évszázadokig. A *harcos* ideálját és lelkületét a sok hadakozás életben tartotta mindaddig, amíg a csata lényeges része kézimunkával zajlott: kard, lándzsa, íj, puszta kéz. És a sámánizmus, a törzsi élet lelke? Továbbra is, egészen az iparosodásig spontán felbukkantak egy-egy faluközösségben rendkívüli képességekkel bíró emberek, akik olyasmit kezdtek művelni, amit a sámánok régen. Hosszan tartó, megmagyarázhatatlan betegség sújtotta őket hosszú hónapokra, amíg meg nem érett bennük az a szinte kényszeres tevékenység, amelynek gyakorlása szüntette meg az őket erre kényszerítő „kórt”. Ki varázslattal vagy meglepő technikával gyógyítani, ki jövedölni, halottat látni lett elhivatott, gyakran a keresztény vallás nem hivatalos gyakorlásának módszerével, azaz az adott tevékenységhez igazított, átalakított formájával, ami többek között a *Szentemberek* (szerk. Barna Gábor, 1998) című tanulmánykötetben van leírva.

Az iparosodás és a globalizáció az elmúlt száz évben tönkretette a parasztkultúrát, városokban élünk, a falun maradtak is a tévét bámulják, minden korszerűsítve, gépesítve van. Az *elidegenedés* fogalmával Marx igazat beszélt, és ezt a modern kor nem cáfolta meg, sőt. Annyira elidegenedtünk a természettől és önnön természetunktől, hogy nem véletlenül pont a legjobban elidegenedetteknek, a fővárosi értelmiségieknek jutott eszébe visszafordulni a természethez. Túrázás, minél ősbibb

hagyományok ápolása... és az indiánozás a Bakonyban. Mindez azonban nem szerves kapcsolat már a természettel. Az amerikai indiános filmek ébresztik fel bennünk az igényt arra, hogy a nyaralásunkat indián játékokkal töltsük? Annyira eltávolodtunk már saját hagyományainktól, hogy nem is a sajátunkban, de más kultúrákban vesszük észre az ősi kultúrák lelkünk hiányait pótló elemeit? Jó jel, hogy mostanra kurultájozó és lovasíjászok „indiánból” már sokkal több van, mint amerikaisból. Akadt már amerikai indián, aki eljött Kassai Lajos lovasíjászhoz lóhátról nyilazást tanulni, pedig a préri indiánjai csak azóta vadásztak lóháton bölényre, amióta a spanyolok által Amerikába behozott és elszabadult, majd elvadult lovakat befogták...

És a 20–21. századi sámánok? Igen, megjelentek ők is a budapesti flaszteren. És ez még jobban felveti a fából vaskarika problémáját. Hamvas Béla esetleg megkérdezné, milyen hagyomány az, amely *megszakadt*? A hagyomány vallásai azok, ahol beavató papról beavató papra láncszakadás nélkül vissza tudunk jutni a vallásalapítói, az első beavatói. A sámán papok ilyen beavató láncolata már nem létezik. Egy Deák téri sámán védekezhet azzal, hogy sámán spontán feltámadó kényszerből is lehet valaki, ez már sokszor előfordult az elmúlt évszázadokban. Nagy az aggodalmam, hogy nekinek sincs igaza. A falusi sámánok a természet közelében éltek, tanulatlanok voltak, intuíciójuknak semmi sem szabott határt, az egész természet misztikus volt számukra. Az aszfaltkoptató bölcsészek esetében többet beszélhetünk arról, hogyan értik inkább félre, mint meg, azt, amit a könyvekből kitanulnak a sámánkodásról. Rossz volt nézni egy rendezvényen a Hősök terén, amikor egy csoport fiatal és idősebb ember (önképzőkör? dalárda?) egyenmagyarsámános ruhában, egyensámándobokkal kísérve magukat egyensámánénekeket énekelt egyenboldogan az egyentudattól, hogy milyen ősi hagyományt követnek is ők, síppal, dobbal, nádi hegedűvel. Meg tudnék azonban nevezni olyanokat is, akik komolyan elmélyültek ebben. Ezzel a néhány emberrel a következő történhet: vagy nagyon elszigetelődik a modern, zsidongó társadalomtól, hogy ezt művelhesse (ami, ha sikerül is, nincs értelme, mert a sámán nem vonul ki a társadalomból, hanem a törzsével együtt, annak szolgálatában él), vagy megfelelő kontroll nélkül önmagát és kö-

vetőit félrevezeti egy ön- és egymást ámitó, néha pszichés zavarokat is okozó módon. Az előbbire egy esetet említenék, mely látszólag kivételt erősít, de valószínűleg mégsem: Soós József, a spontán módon sámánná (is) váló művész vidéki származású volt, ami egy életre meghatározta, ott töltődött fel a természet erőivel. Városba kerülve nemcsak a természettől került távolabb, de képzőművészeti ön-elszigetelődése védte őt a város-tól is. Művészként alkotott, aki meg betegség miatt segítségét kérte, azt gyógyította. A sámánizmus számára a városi létben hiánypótló is volt, a természettől való eltávolodása miatt. Az utóbbira eszembe jut egy másik nagyvárosi sámán, aki egy bizonyos mértékű összezavarodás után bevonul a pszichiátriára, ahol pszichoterápiával újra összerakja magát. Ez jó példa abból a szempontból, hogy megvan a felső kontroll, amely védi őt, és közvetetten a követőit attól, hogy a tudattalan mélységeiben való (urbánus, elidegenedett ember számára) veszélyes sámánisztikus utazások során ne veszítsék el ép elméjüket. De akkor van itt egy bibi. Ha nem a sámán kontrollálja a pszichiátert, hanem a pszichiáter a sámánt, akkor – vélhetjük – az igazi sámán a pszichiáter.

Európába a művészek hozták be az indián kultúrát. A fent elmondottak miatt azonban megállapíthatjuk, az itteni művészeket néha megihlette az indián kultúra, de kevésbé váltak indiánokká, mint az indián táborozók. Az indiánok okozta ihlet mélységéről és nem látványos, áttételes megjelenési formáiról viszont lehet beszélni. Miroslav Mandić szerb költő, konceptualista művész, performer példáját említem. Több láthatatlan műalkotást hozott létre gyaloglással. Tíz évig (1991–2001), a vásárnapok kivételével naponta húsz kilométert gyalogolt Európában, lépteivel rajzolta meg a Vándorlás Rózsáját. Először 83-ban, a belgrádi Német Kulturális Központban láttam őt, amint egy performansza során nyolc óra alatt nyolc métert tett meg egy papírszalag mentén, amelyre ÚT AMÉRIKÁBA, AVAGY AZ INDIÁNOK ÚJ ÉLETE volt írva. Ezzel párhuzamosan minden órában egy-egy adott évszázadban alkotott zeneművek szóltak, a 13.-tól a 20. századig.

Miroslav – neve magyar fordításban *Békét Dicsőítő* – azt mondta: „*Miért ilyen lassú járás? / Mert ez egy mód arra, hogy az érzékelésünk megváltoz-*

zon, és ezzel minden más is. / Amennyiben ezt a lassítást a normális járáshoz viszonyítva (5km/h) arányosan megnövelnénk, 25000 km/órás sebességet kapnánk. / Nekem a lassúság szebb. Különösen, ha tudom, hogy a sebességek iránti ambíció az indiánok megsemmisítésének oka, akik iránt csodálatot érzek. / Így ez a performansz számomra a feloldozás cselekedete és az indiánok új életéről való álmom lenne. / Miért Amerika? / Mert Amerika Kolumbusz kreatív hibájának eredménye, és én is így »Amerikába« utazom, hogy felfedezzem az ismeretlent.”

Amikor Alaszkában jártam, Juneauban megismerkedtem Holló, Aki Elszáll Régi Sitka Felett-tel, a tlingit indiánnal. Gyerek-táncsoportot vezetett, pénzt kalapoztak a turistáktól. Elgondolkodtam, mennyire indián még az, aki egy egyáltalán nem látványos ősi állatmozgás-utánzással zöld békabőrt keres, mintha műsornak lehetne nevezni azt, ami egész másért jött létre? Amikor viszont Holló a *hollótánc*ot nekem is eltáncolta, megláttam benne a hiteles indiánt, aki pár percre hollóvá, totemállattá változott. Én viszonzásul kalotaszegi legényest táncoltam neki, igencsak újkori táncunkat, amely a szórakozást szolgálja, bár megjelenik benne még egy hős harcos büszkesége. Beszélgettünk e különbségről, majd a gyerekek hazamentek. A város szélén, az úton álltunk kettesben a helységnévtábla mellett, amikor a távolból egy időse párt láttunk közeledni a város felé. Megvártuk, míg lassan csatlakoztak. Holló pár szót váltott velük, majd mikor elmentek, azt mondta: „*A férj tlingit, a felesége szíu. Jöhettek volna kocsival, de gyalog tették meg a hosszú utat, mert mi ősidők óta így közlekedünk. Nekünk a gyaloglás nem séta, nem túra a természetben. Nekünk a gyaloglás – hagyományörzés.*” És akkor eszembe jutott Mandic és a Vándorlás Rózsája...

Ne keressük hát az indiánt. A fogalom földrajzi-kulturális jelentése félrevezető. Tanulhatunk az óceániai, a pigmeus, az aboriginal népeiségtől. Ahogy ők, keressük mi is magunkban meg újra az ősi *emberit*, a természettel harmóniában élőt. Legyünk annyian, amennyit a természet a rajta elkövetett erőszak nélkül el tud tartani. Ne építsünk kétszáz ezer lakost befogadó városoknál nagyobbakat. A lakosság nagyobb része újra ki-sebb, önfenntartó közösségekben éljen, a globalizáció káros hatásai nélkül. Ne pusztítsuk, de védjük környezetünket, és hallgassuk, mit mond,

mire tanít bennünket a természet. Legyünk mindannyian költők, mint Miroslav Mandić, a gyaloglás indián héjókája – aki lassítja lépteit, míg mások egyre gyorsabban rohannak.

KETTŐS TAMÁS

Szent Erzsébet az indiánok között

*„Nem baj, ha hazudsz, csak igaz legyen,
aki nem akar elkésni, ne siessen.”*

Kövér Szarvas

Mielőtt a századvég belekarolt az ezredfordulóba, egyenes adásba kerültek a kilencvenes évek. A Zengőtelep kockaházain végigrepült egy madár árnyéka, de ez senkit nem érdekelt. A csak neveszép Zengőtelep valójában egy egérszürke lakótelep, ahová a kamukommunizmus terelt minket kényszerkommunába. A Máv utca 10-es tetőlakása viszont még a hétköznapiokon sem volt hétköznapi odú, nagyszobája maga a Tisztás, ahol a hétvégi tábortüzes víz körül ültünk olykor huszonöten–harmincan! Királyi sólymok. Meg madarak. És válogatott jómadarak. Vannak olyan tisztások, ahol törzstől, rangtól és kortól függetlenül, mint egy kis nagytanács, időről időre összeverődnek a megfejtők. Kiváló nyomkeresők adnak számot tapasztalataikról, vándor tollforgatók röppennek be az ablakon, fiatal és öreg bölcsek bolondoznak. A nép már rég a metropoliszok zenéire forgott, megérkezett a városba sok számkivetett népzene, szájról szájra jártak a legfontosabb hírek, újra szárba szökkenek a rímek.

Egy szenttelen és fiatal pár volt a házigazda, akik lányukkal lakták a panel Odút. Egy épületszobrász, egy ötvöslány és egy ovis. A család- és törzsfő a húszas éveiben járó Szirma Boldizsár volt, indián nevén Kövér Szarvas, és asszonya, Szirma Réka Éneklő, aki tizenhetedik születésnap

tortaízével szájában szülte meg lányukat. Boldi szépe Réka, Boldi Réka lánya Szirma Sára. Kövér Szarvas, Éneklő és Oroszlánvirág. Engem egy barátnőm, Éneklő pajtásnője, Kövi Taviár vitt fel először az Odúba, és nem érkeztünk üres kézzel. Mindjárt lógtam is ott pár napot. A nagyszobában, a Tisztáson körben párnák, puffok, takarók, füstös harcosok, kézműves hajadonok, volt, aki a kölykeit is itt táboroztatta, mert vagy fél évig egy tipi, egy igazi indián sátor is felállított. Este mese, ének és előadás; ez a törzsi tisztás valóságos oázis volt az ebben az iszapateista rezervátumban. Miután felkarcolhattam szignómat a Nevek falára, évekig visszajártam az Odúba, örömömre családi barátként tekintett rám a baráti család.

Kövér Szarvas egyik kedvelt játéka volt, hogy a maga eszkábálta szerencsekereket megforgatva választott ki egy-egy könyvet, s abból olvasott föl nekünk. De néha esti mesét is így választott Oroszlánvirágnak, a kislány igen komoly beavatásokban részesült. Egyik este Nagy László-versek zengedeztek, másnap indián mesefüzér vitte, a hűséges Ixtláról, Ananszi álmáról, vagy a szerelmes Auramadárról, harmadnap Elek apó regélt, de volt, hogy egy vastag pesti telefonkönyv szereplőinek képzelgetett történeteket a család, vagy éppen a szentek élete vette igénybe a legmerészebb fantáziát. Oroszlánvirágnak egy különös történet mélyen beégett, mert Szent Erzsébet legendája például valóságosnak bizonyult. Ugyanúgy pörgetéssel indult a szerencse forgandó kereke, majd mire kiválasztott az album, egy másik pörgetés számai Erzsébet esetére mutattak. „Úgy nyolcszáz évvel ezelőtt történt, hogy a tizenkilenc éves Erzsébet – aki már nem az Árpád-házban, hanem Wartburg várában lakott, mert férje, IV. Lajos türingiai tartománygróf volt – harmadik gyerekének születése közben megözvegyül. Nem keres új apát szeretett férje helyébe, de addig fejedelemasszony marad, míg viselkedésével – amelyek szembe mennek az udvari szokásokkal – ki nem hívja a sorsot. Majd mindenét szétszítja nincstelenek közt, kérés és kérdés nélkül ad, éjjelente ki-kisuhan a palotakert végébe, hogy a díszes kerítésrácson kenyeret csempecsszen ki éhezőknek, sógorai pazarlással vádolják és árgus szemekkel figyelik. Egyik éjjel egy szakajtó vevnival a palástja alatt épp a kerítéshez

igyekszik, amikor a palotaőrség útját állja! A parancsnok, noha tudja, mi-
ben jár el az úrnő, alázattal, de határozottan fölkérdi: – Asszonyom,
ugyan mit visz ilyenkor a köténye rejtekében? – mire Erzsébetnek za-
varba jönni sincs ideje, úgy vágja ki: – Hát rózsát! A palotaőr kíváncsian
felnéz a meghajlásból, és halvány mosollyal arcán újból kérdezi: – Lát-
hatnánk? Erzsébet lecsukja szemét, majd a megrökönyödött őrség elé
szór egy szakajtó bíbor rózsát.” Az Odú évek óta a legkomolyabb szel-
lemi műhelyeknek, szeánszoknak és buliknak adott helyet. A gyanútlan
szomszédok bolond hippiforma brigádnak hitték a Szirma bandát és né-
pes vendégeik hullámokban áradó-apadó egységeit, nem sejtván, hogy
egy indián csapattal van dolguk. A Törzs, ahogyan magukat hívták, egy
törzsszövetséget takart, voltak köztünk szíúk, haikók, cserioki harcosok
és cseremiszt szépségek, hopik és lakoták, de a tágan értelmezett tör-
zsiségbe belefért egy-egy poprockon, egy-egy vándorfilozófus, fűrtös
igris és csóró költő; egy-egy erős nézésű sámán legénke, felhőszántó
belső bandita; Gödri Bogyor Imre betyárjai, Rózsa Sándor-keresztesek.
De megfordult ott Aljas Lali őspank, Ildián Elz költőné és Iboltyár Szél-
betyár is, az alagi lovászegény, s bár vagy már ötször száműzték, mindig
visszatért a kis Szuszlay Rohadék, akinek enyves volt a keze.

A magyar vérszövetség alapján nem volt idegen a Törzstől a szövetségi
forma, a törzsszövetség felülkerekedik a „törzsi önzésen”, vallották, így
voltaképp az összes indián törzs delegálhatta tagjait, hiszen akik itt itták
a kupák bikaverését, azok közül is sokan homályban voltak hunnanva-
láságuk felől, hogy ők maguk ugyan honnan sarjadtak, s felmenőik
kiknek a sarjai, a régiségből melyik szövetség miféle oltványai, de ez a
családállító szerepjáték kihozta őket a felejtés örvényitalának másnapo-
ságából, és szabadon, bátran újra identifikálhatta magát mindenki.
Az előszobában mindig lógott egy filctoll, avval felrajzolhatta bárki,
mint egy jelenléti ívre a nevét. A Nevek fala előtti böngészés nem volt
kidobott idő. Becenevek, valódi és művésznevek keveredtek a legszebb
indiánnevekkel: Tejbe Grízli. Gőzgida. Mamafarkas. Mosolyú Keselyű.
Topa Roppantó. Normál Méla. Öreg Oregánó. Kis Gyalu. Koptöpi Alivár,
a gyélcfanó szütőcs. Dr. Mérge Yorda, külföldi orvostanhallgató, Blovar

Kabor, Mancsics. Szuszlay Dezsi Rohadék. Aztán Ibolytár barátai, Kövi Taviár, a nemezlány, Bolygóközi Tivadar és Haláli Lili. Csupakapu Tüzeitom mellette. Alant Bagoly Zsuzsi. És: Órás, Düpoá meg Érsek. Majd egy másik trió: Dolmár, Tipacs és Füttyige. Tündérligeti Atilla. Sugár. Tricepsz. Tömő Laci. Hegedűs Tónibá, csak úgy találomra... aztán akadtak szlogenek, gondolatbuborékok, baromságok és szentenciák, komplett együttesnevek: színpadon: A Flatulátors. Vagy: Bungó Füttyisz Gyíkkirály és kilenc felesége. Szellemlaci. Mellette Indiánlaci. Mellette: *ÉkeskedjeteK erényekkel!* Aztán, „ha volna semmi, semmi sem volna!” B. F. szignóval, Majd „Ingóságom testem, ingatlanom szellem.” Mellette egy újságlapkép a harmincas évekből, Baktay Ervin mint Heverő Bölény. Mellette fotón Cseh Tamás saját aláírásával: Füst a szemében. Felette: Toll = Toll. Költőtoll úgy gondolhatta, ahogy a szárnyas madártollak röpítik a madarakat, úgy szállnak a gondolatok is, ezért van tollkorona a fejen s ugyanez a toll röpteti a tollforgatót is a szurdokokba és a mennybe. A nevek fala egy színes, áradó felület volt, mint a zengőtelepi falfirkák sárkánygyíkszín ornamense. Szemmel láthatóan jól megfértek egymás mellett az északnyugati partvidékiek és a kaliforniai indiánok, de elásta itt a tomahawkot a fennsík valavala indiánja és a síksági tonkava harcos is, mintha ezen a tisztáson megvalósult volna Yotengrit jószomszédságának a törvénye – amit csak Kmotorkáné szomszédasszony nem írt alá – pedig itt lazán randevúzhattott egy winebégó srác és egy csikaszó lány, vagy egy komi menyecske, meg egy hopi legénke.

KövéR Szarvas jól adta az ívet. A Máv utcai tizesben rendszertelenül változották egymást az előadások és a felolvasások, a filózás és zenélés, szerelmek szövődtek és szerelmes barátságok, állatok aludtak el, és emberek ébredtek fel, noha nem egy magasröpte torkollt bitang duhaj buliba. A helyi indiánok jobban bírták a piát, mint tengerentúli testvéreik, de jópáran a békepipát sem vetették meg. Egészen különös tematikák merültek fel. Ázsiai népi és natíve motívumok összevetése, a tiahuanacoi tiwanaku Napkapu elemzése, sípolás-dobolás nádihegedűzés, az egyezkedés művészete szomszéd népekkel (azaz Kmotorkáné szomszédasszonnyal, a házbizalmival) indiánfilmes movizás, indiánok magyar szemmel, Európa indián szemmel, és így tovább...

A Törzs filozófiája egyszerű volt: 1. Ugyan van jó és rossz indián, de az indiánok jók. Míg van ugyan jó és rossz kowboyc, de a kowboycok a rosszszak. 2. Az indiánok nem indiaiak, azaz nem indiánok. 3. Az indiánok nem is indiánok, hanem a Beringákon elnyúló földhídon elcsángált eurázsiai ősök, akik tehát innen, a néhai Zengőtelepről indultak egy hosszút kirándulni, majd tündöklésük és bukásuk, naivságuk, heroizmusuk, spiritalitásuk és tragédiájuk híre révén visszaköszöttek az itthon maradtaknak, nekünk, mintegy sorsközösséget alkotva velünk, akik egyazon mohó technokrata multihatalmasságtól és szoci-kapitalista gazdabanda sujtásától senyvedve nyögjük a rabigát. 4. Éppen azért, mert a mi indiánságunk választott: mi vagyunk az indiánok. 5. Kétségkívül – egység belül. 6. A „tigrislovaglás” ind eredetű, de nyugati tradíciókban is ismert elmélete és gyakorlata nemcsak rokona, de egyazon aktusa az azték „jaguár-lovaglásnak”. 7. Mekkora film a *Koyaanisqatsi, a Kizökkent világ!* 8. A Szigetcsúcs és a Bakony indiánjainak szerepjátéka több, mint szerepjáték. 9. Krisztus vizén eveznek szentek s Jaguár-lovagnak hívják magukat az azték harcosok, csak azt tudnám meg végre az égre, hogy én te meg ő mi ti ők te meg én ki vagyok!? 10. Tiszta víz.

Csak éppen a hatéves Sára nem örült mindig felhőtlenül a színes indiántábornak. Neki több mozaikot kellett összeraknia. Otthon egyszerre volt Szirma Sára és Oroszlánvirág, mialatt az oviban egy másik törzsben, a Potter lányok kvartettjében Sara Potter. Viszont korántsem volt számárra magától értetődő, hogy miért kell megosztania csokiját minduntalan felnőtt gyerekekkel, hátizsákos szerelmesekkel, manószakállú brácsaoktatóval, bűdös pankkal? Hogy miért van náluk permanens farsang? És a modern kütyük, a diszkógömböccök, a céllövöldés zenék? Miért nem forognak, mért nem szólnak itthon?

Noha anyja mindent megtett, hogy lányuk szobája háborítatlan birtok legyen, de a lakásban néha olyan figurákkal fújta össze a szél, amilyeneket ovistársai még filmen se láttak. Hiába vitte vidékre egyik s másik nagyanyja a nagyobb szeánszok alkalmával, életének háttérzaja így is rendhagyónak bizonyult. Nemegyszer aludt el előadásokon Réka ölében, nemegyszer reggelizett egyszervolt s aztán holnemvolt kölykökkel, akiknek emlékkacaja ott csengett a fülében évekig. Többször példálóz-

tak vele gyerekrajzelemzők, joggal, mint „a gyermeki tisztaság manifesztációjával”, játszott már írófejedelemmel, és látott kádban alvó indiánt. Úgy találta, apját kell kérdőre vonnia életmódjuk miatt. S ha már film, ugye, miért nincs itthon például tévénk? – esett le neki a tantusz!

Kövér Szarvas lubickolt szerepében, és alig akarta meghallani a kislány dorgálását, óhajait, mert azok a modern világ hipnotikus csábításaiból fakadtak, az meg itt csak karikírozva volt divatban, nem értette, hogy lánya és ő más-más varázslat csáberejének bűvöletében forog. Illetve forogna, ha Oroszlánvirág is nézhetné azokat a sorozatokat, amelyek az óvodában napra nap alaposan kibeszéltettek. Vannak dolgok, érvelt az apuka, amelyeket kár mérlegre tenni. Mert összehasonlíthatatlanok, mint a hintalovak meg a ribonukleinsavak, érvelt, de majd te is rájössz erre. Apja egyszerűen süketnek bizonyult, ha ilyen csacska kívánságok merültek fel. A kislány persze egyszerre volt hálás szülinapi nemezbabáiéért, az itthoni esték meséiéért és egyszerre volt elragadtatott barátnői sztorijaitól, akik a médiamágia nonstop erőterében éltek. Az öt-hat éves kis médiumok a posztkomcsi vasroló felgördülése után olyan színes-szagos szélesvásznú mozicsatornákat kaptak az arcukba, hogyha nem akartak volna megroggyanni súlyuk alatt, mint egy-egy leckét, eminensen fel is kellett mondják másnap az óvóhelyen, e közös megkönnyebüldében. Sára, nehogy kívül rekedjen az ő ovis törzsén, különös módszerhez folyamodott. Történt egyszer, hogy miközben ámulva hallgatta egyik társalkodónője előadását, amint az újraéli egy szappanoperett szívfacsaró sztoriját, amikor egy kukkancs kissrác kiszúrta, hogy a kislány nem láthatta a szóban forgó filmet. De Sárának még zavarba jönni sem volt ideje, úgy vágta ki, hogy mert ő meg inkább egy vicces filmet nézett este, azért nem láthatta a sírósat. De mit? – kérdezték őszinte kíváncsisággal társai, akiknek nem volt olyan rekesz fejecskéikben, hogy valakinek ne lenne tévéje, csak ugye mi lehet az a csatorna, amit ők sem ismernek. De a kislány avval a lendülettel belevágott a „Sétáló tévé” történetébe, amiben a főszereplő, Dzsíramondó, egy kis zsenigyerek nyolc póklábszerűséget szerel a tévéje hasára, majd meg is robot-motorizálja a kis szörnyet, és mindennap leviszi a térre sétálni. Felmennek más lakásokba, bemutatja más tévéknek, itt-ott megitatja árammal, ésatöbbi...

len füllentése magát is meglepte, és azonnal színésznőt faragott belőle. S mert kiváló mesélőkéje és képzeletet csiklandó közege volt neki is, bámulatos történeteket kezdett el vetíteni. Mozsizékbe ültette a zengőtelepi gyereksereget, és napra nap leadta kitalált sorozatainak legújabb részeit. S ahogy eddig ő volt szájatí, úgy most hálás közönsége lett az. Hetekig mentek az újabb epizódok és az újabb filmek. Levetítette már a Japánszent leányt, az Ikkrek Tükröket és a Szerelmeteseket is, mire előjött egy másik dili, ami mindent elhomályosított.

Az oviban Barbiebaba-láz tört ki, és szép sorjában mindenki lesétáltatta rózsaszín plasztikbarátnőit a csopiba. Csak Ráska Panna és Oroszlánvirág nem. Mert nekik olyat remélni sem lehetett. Pankamaszatosnak két ruhája se volt és egy anyja sem, apja mellett meg úgy húzott el a Barbie-bumm, mint Kövér Szarvas mellett. Mint bányalovak mellett az eperszezon. De míg ehelyt nem volt pénz lóvéra, ahajt meg egy nagyfejű indiánnak csukva volt a harmadik füle. Pankát ugyan sajnálgatták a lányok, de ha néha másvalaki babájával játszhatott, és mint sajátjába, belefeledkezett, akkor úgy tépték ki a kezéből, hogy abból egy életre megértette a meddő asszonyok fájdalmát is. Egy ilyen alkalommal Sara Potter felkiáltott: „Hozok neked adok egyet, és ennél szebbet, mert nekem négy van!” Erre viszont ugyanúgy ráirányult az összes kamera, mint nemrég, de itt már a mesénél eggyel több dimenzió kellett. Verbális szuggesztió helyett tapintható bizonyíték! S mert másnap meg másnap sem érkezett meg a Görkoris Szőke, a Potter lányok föltartóztathatatlan különítménye kilobbizta egyikük anyjánál, hogy Szirma Réka megpuhításán keresztül fellogisztikázzák magukat a Máv utcai tizesbe. Péntek délutánra csilingelt egy éneklő: – Rég voltatok, sütit is kaptok! A kislány most egy olyan körhintába ült, ahonnan nehéz lesz kiszállni.

Persze Oroszlánvirág hiába kérte, aztán követelte, majd rimánkodva könyörgte, ha már tévé nincs, legalább Barbie babát hadd kapjon, Kövér Szarvasról úgy pattogott le a kérés, mint köszikléről a pingponglabda. Méghogy a hanyatló nyugat egyenplasztikázott szuperimplantátumait, egy lecsatolható terhes modellt beengedjem a tisztásra?! Na nee, remélem ez komoly, bogárszál! Mert viccnek kicsit dujva lenne! Mondogatta akkoriban: – Sára te, hallod-e! A te neved Oroszlánvirág feje-

delemasszony! Te büszke oltvány, friss hajtás vagy, egy cserioki asszony és egy hopi törzsfő boldog frigyének gyümölcse, ne csilingelj ilyen hiábavalóságokkal, mert mindjárt bajszot növesztek! De ezt a mondatot kettévágta egy dühből becsapott ajtó.

Szirma Boldi nagyot megy, szikrázik, szerepel, kislány a pácban, a hét gyorsan elröppent, egykettőre péntek. Éneklő dalolva süt egy meggyes-csokis piskótát, aztán leszalad a tizedikről a völgybe, és a hegyházak labirintusában elkacsakaringózik az oviba. A négy Potter lány közül Sara Potter sápadozik csupán, feltűnő a kontraszt a pirosposzsgás csapatban. – Nem vagy lázas, csibém? De nem, sajnos nem. Irány az Odú. A hazaúton Réka Nini Potter anyjával cseveg, a csajok frakcióznak, sugdolóznak, visongás és kacaj, Oroszlánvirág hátul kókadozik. Félrehívja anyját, ugye nincs otthon senki más? Nem szeretné, ha Órás, Düpoá vagy Érsek ott lebzselne a konyhában. – Ne tréfálg, ma tiéd a lakás!

A liftajtót ketten tárják szélesre, aztán Nini és Méri Potter szabályosan betuszkolják Sárát a klausztrófiába, kényszeredetten elmosolyodik. A tetőn Szirma Boldizsár személyesen nyitja a liftajtót. Ezúttal feje tetejére kontyolta gesztenyebarna loboncát, mint a japánok, és egy tollat tűzött bele, mint az indiánok. Széles mosollyal üdvözlö a kompániát, de a Potter lányok, mellözve a legelemibb protokollt, megkerülve mindenkit a felnőttek előtt bevágtatnak a nyitott lakásba, majd a Nevek fala előtt végigcikázva egyszerűen feltépték barátnéjuk ajtaját.

Kövér Szarvas szövegelve beszél a nagyszobába, és, mintha sokan kérdezték volna, interjú ad. Csak azt nem veszi észre, hogy a kutya se követi se őt, se kiselőadását, amit aznapi meglepetésmelőlőjából tart, hogy tudniillik ma kaptak egy, a helyi törvényt nem ismerő, újdonsült cimborájuktól egy tévét, egy teli doboz víziót, halljátok, kivédhetetlen volt, már felcipelte a tökféj, ide az Odúba, nem dobhattam ki a tizedikről, de! Mint látszik, ugye, átalakítottam egy kissé ezt a gyászt, és mutatja a tévé tetejére eszkábált festett papírmásé kígyót, a szürreális antennát, s épp ecseteli, hogy hogyan ecsetelte ilyen színesre, mikor észreveszi, hogy magának monologizál, a családfőt ugyanis senki nem követte, mindenki lánya szobájába özönölt. Hüpp, ballag nevetve utánuk.

Belép, és rögzíti a képet: vélt hallgatósága egy másik adást bámul bővö-
lettel, lánya kanapéján ugyanis négy csini buta Barbie baba nézett far-
kasszemet a Potter lányokkal... Mint négy műrózsát kacagó kiráylány.
S az egyik Barbie megszólal: – Isten nem hagyja szégyenben barátait – és
kacsint. Sára nem hisz a szemének, dörzsöli is rendesen, s míg barát-
női nyakig a kommersz varázslatban felzsezszenek, mint a kölyökpezs-
gő-buborék, kituszolja szüleit a tisztásra, és élő kérdőjellé változik...

Engem egy barátnőm, Éneklő pajtásnője, Kövi Taviár, a nemezlány vitt
fel először az „Odúba”, és nem jöttünk üres kézzel. Tudtam, hogy a tévé
az kicsit naon dujva lesz, de cipelni is naon dujva volt. Különben is, az én
ajándékom egy *Koyaanisqatsi* videókazetta volt, meg egy ócska videó-
magnó, amit úgy nevezünk el indiánul, hogy Tökmagnó. Meg a tévé,
de az csak a képernyő miatt, hadd szóljon! Szirma Boldi ugyan egy kicsit
kérette magát, hogy így meg úgy, majd mások víziója telereklámozza itt
magát, de a nemezlány beígért egy másik filmet is, ahol egy indián be-
tör egy musztángot, erre Kövér Szarvas is megenyhült, és nagykegyesen
megengedte még azt is, hogy Kövi Taviár Sara Potternek ajándékozza
négy megunt Barbiját, amit még németből kapott a nagynénjétől, hátha
itt nagyobb figyelmet kapnak, mint az ő szekrénye mélyén...

Szirma Sára már a sulis előtt megtanult írni, és gyönyörű kalligráfiával fel-
rajzolta a nevek falára: *Szent Erzsébet, köszönöm!* Éneklő halkán megjegy-
zi, a hálás szív vonzza a csodát. Oroszlánvirágnál csak a kis Pankamasza-
tos volt boldogabb, aki most magához szorítva a beszélőt, Szederinda
Barbit, az igazak álmát alussza.

As usual

Fehér Sas Nemzeti Park, 1972. május 2.

- Szeretnél felülni a szoborra?
 - Anya, félek, nagyon magas.
 - Nem magasabb, mint egy ló. Az őseid előbb tudtak lovagolni, mint járn.
 - Apu egy lovat ígért születésnapomra.
 - Megkapod, Édesem. Hófehéret.
 - De én olyan pacit akarok, amin abban a filmben ülsz.
 - Megkapod, Kincsem.
 - Anyuci, a sasra miért kell felülni?
 - Nem kell, csak ha akarsz. Indián vér csörgedezik az ereinkben, repüljünk, mint a szél.
 - Ez csak egy szobor, nem tud repülni.
 - De az indiánok varázslók voltak. Tudod mit? Ülünk fel ketten! Felülnek. Hosszú, fekete hajuk a felhőkig ér.
 - Anya, szivárvány!
- És csak nevetnek, nevetnek. Mint egy vég nélküli családi vígjátékban.

Sebészeti klinika, Los Angeles, 1980. április 10.

- Egy tükröt, plíz!
- Pihenjen még, drága!
- Egy tükröt akarok, azonnal!
- Ez nem jó ötlet – mondja bizonytalanul a nővér.
- Maga azért van itt, hogy csinálja, amit mondok!

- Igen, a betegekért vagyok.
- Én nem vagyok beteg!
- Kérem, feküdjön vissza.
- Nem azért fizetem, hogy parancsolgasson!
- Mindjárt itt lesznek a látogatói.
- Be ne engedje őket!
- A férje és a kislánya.
- Nem akarom.
- Ha esetleg aggódik, hogy így látják...
- Mi az, hogy így?
- Elnézést. Szeretné esetleg, hogy előtte kötést cseréljek?
- Sminkest akarok. Most.
- Azt nem lehet. Még másfél hónapig.
- Nem gondolta komolyan, hogy másfél hónapig smink nélkül lépek fel?
- Addig nem kellene...
- Semmi joga megmondani, fellépek-e, vagy sem!
- Kérem, maradjon ülve, különben rögzítenem kell.
- Ha ki mer kötözni, dutyiba juttatom. Nincs az az ügyvéd, aki megmenthetné.
- Az Ön érdekében teszem, amit teszek.

- Apa, ez a néni nem is anya.
- De anya, csak még nincs jól.
- Tökéletesen vagyok! És egy napig se maradok itt tovább!
- Minden rendben lesz, Drágám.
- Nem vagyok a drágád!
- Csak a feleségem.
- Csak.
- Ő meg itt a lányod.
- A te lányod.
- Tessék, a mai *Star Magazin*, benne vagy.

Belemélyed. A férfi megkönnyebbülten sóhajt fel, mikor az újság eltakarja felesége arcát.

„A gyönyörű, indián származású színésznő kés alá feküdt...”

- Indián származású? Azonnal telefonálj a szerkesztőségbe, vonják vissza az összeset!
- Tudod, hogy ez lehetetlen, Dr... – a folytatást inkább visszaszívja.
- Nekem nincs lehetetlen! De ha tutyimutyi vagy, tűnj az életemből.
- Oké – így a férfi, aki csak naponta párszor tűnik el a nő életéből.
- És vidd a kölyködet is. Ronda.

Az altató kiüti. Álmában hatéves. Bálra készülődnek. Mezítláb van, szájában csikos lollypop. Anyja színes tollakból varr fejdíszet. Nem érti, mit akar ezzel, miért kell felvennie. Miért nem jó ma a rózsaszín szoknya? Mert ma mindenki beöltözik, feleli az anyja. Te minek öltözől? – kérdezi a kislány. Aminek Te, csak én nagy indiánnak. Kifordul szájából a nyalóka, mint a spenót, amit akárhányszor hány is a blúzára, mindig beletömik...

Sebészeti klinika, Los Angeles, 1980. április 17.

- Hogy lehetek még mindig itt?
 - Még egy hét, és hazamehet.
 - Két hét egy nyavalyás orrműtétért? Én erre nem érek rá. De mit tudja maga...
 - A fél évvel ezelőtti műtét miatt kicsit lassabban gyógyul.
 - Biztosan fel lehet gyorsítani.
 - Jelenleg nincs az a módszer, amivel...
 - De lenne az a pénz.
- A nővér szeme felcsillan a money szó hallatán.
- Ezt még meg kell beszélni a doktor úrral.

Már majdnem jó. Még egy kis igazítás, itt. Meg talán itt. Dudorászva keni arcára a titokzatos, alumíniumpapírba csomagolt maszszát. Jacko is ezt használja.

„Ne alkalmazza sérült bőrfelületen!” A múltkorin halálfej volt, mégse lett semmi baj. Kicsit mart, de fő, hogy hatott. Porcelánbaba leszek. Tökéletes. Királynőket fogok játszani.

Sebészeti klinika, Los Angeles, 1980. április 19.

- Mit tett magával? Több hét, mire helyrehozzuk. És emiatt hegek maradhatnak vissza.
- Nem maradhatnak!
- Most bekenjük egy speciális géllal.
- Ugye átlátszó? Így nem láthat a fodrászom.
- Zöld.

A tükör nekirepül a falnak, kis híján eltalálva a nővért. Hívják a takarító-nőt, aki szó nélkül felsepri.

Az injekció gyorsan hat.

Lódobogás. A lovakon bronztestű nők. Mikor közelebb érnek, látja, hogy férfiak: hosszú a hajuk. Fut előlük, de nem elég gyorsan. Már túl közel vannak. Izmos, karkötős kezek nyúlnak felé, megragadják. Értzi az izzadság növényzagát. Ezek vademberek. Meg fogják erőszakolni. Majd megsütik és megeszik.

Vég nélkül dobognak a lovak. Arcsal a föld fele lóg, szeme fáj a portól. Nem kap levegőt. Bár leesne. De az indián férfi szorosan tartja. Árkokat, bokrokat, folyókat ugranak át. Teste megkülönböztethetetlen a lóétól. Haja az idegen férfietől. Egy szörnyű délibábbbá forrnak. Minden forró. És olyan maró szaga van, mint annak a krémnek.

- Vacsora! – simít végig vállán a nővér.
- Joghurtos moszatsalátát kérek.
- Magánkórház vagyunk, de... A vacsora sovány csirke.
- Nem eszem húst. Nem vagyok őseember.
- Úgy tudom, az önök kultúrájában...
- Takarodjon a szobából.

Másnap új nővér jön. Szemében rettegés. Kényszeredetten kedves.

- Művésznő, a moszatsalátája.
- Azt vacsorára akartam. Már nem kívánom – arcán beazonosíthatatlan rángás fut végig. A legutóbbi műtét óta már gúnyosan sem tud mosolyogni.

- Különben is, ma már nem eszem, holnap műtét.
- De hiszen most volt az előző, még be sem hegedt.
- A doktor úr azt mondta...
- Csak merne mást mondani.
- Tessék?
- Semmi, értem.

Az ébredések mindig szörnyűek. A megmagyarázhatatlan sírás. Hogy olyan uralhatatlan. Mint az álmok rohanó lovai. Vonat, ami a szakadék felé robog. Kezedben a kormány, mégsem tudod megállítani. Egyszerre látod az utat, és magad. És valahogy sose olyan vagy, amilyen szeretnél.

– Pocahontas, ébredj – simogatja hosszú, sima fekete haját a férje. Lassan fordítja el a fejét. Az arca szorosan körberagasztva gézzel. Üdvözülten mered a plafonra.

– Most már jó lesz, most már szép leszek. Királynőket fogok játszani.

- Anya, az is fáj, mikor születtem?
- Az fáj, mikor utána zsírleszívást kellett csinálni, úgy meghíztam veled.
- Zsír micsodát?
- Majd megtudod, ha felnőtt nő leszel.
- És ha nem leszek?
- Mindenki lesz.

A kislány csak hallgat.

Allstars' Surgery, Los Angeles, 2001. január 8.

- Egy tükröt! (plíz nélkül)
- Megkapja. A reggelit kérnie sem kell, már kívülről tudják, hogy vegán kölestorta mangófagylalttal, aranyfüsttel.
- Szerintem mást lát a tükörben, különben nem lenne olyan elégedett – súgja egyik nővér a másiknak. – Szerinted hány éves lehet?
- Fogalmam sincs.
- Gondoltad volna, hogy eredetileg fekete haja és barna szeme volt?
- Hihetetlen. Született svéd, nem?

– Indián.

Ahogy a „varázsszó” elhangzik, repül a tükör.

– Délután látogatói lesznek. Riporterek.

– Előtte a sminkesem és fodrászom.

– Természetesen.

– De előbb konzultálok az orvosommal a műtétről.

– Nem lehet kockáztatni, hogy leessen az orra – sugdolóznak ismét a nővérek.

És másnap már két másik jön helyettük.

– Hogy vagy, anya?

– Te meg mit keresel itt? Á, óvatosabban, érzékeny a bőröm!

– Mást vártál?

– Interjúm lesz, nem érek rá.

– Most lesz apu halálának évfordulója.

– Apád nem is élt. Sosem tudta, mi a fontos az életben.

– Gratulálok a szerephez, büszke vagyok rád, anya.

– Legyél. Csak ezúttal mellém ne állj az Oscar-gálán. Dagadt vagy és...

– Indián?

– Rosszabb.

– Mi lehet rosszabb?

De nem jut eszébe semmi rosszabb. Fellapozza a magazint, amit látogatója hozott. A fő hír:

„Újabb halott indián lány.” „A szerencsejáték-ipar fejedelmei, az indiánok...” Ezt nem is olvassa tovább. Inkább megbizonyosodik róla, hogy még mindig szőke.

– Anya, mitől nő a nő? Attól, ami a lába közt van?

– Nem. Attól, ahogy a lábán áll, ahogy érzi magát, ahogy viselkedik. Hogy önazonos. Jól érzi magát a bőrében.

– Nem fura, hogy a főszerephez feketére festik a hajad és barnára a bőröd?

– Ha ez az ára.

– De nem érzed, hogy így az egész eddigi...

– Tessék?

- Á, semmi.
 - Hogy felesleges volt a hatvan műtét. Hogy mindezt rád is költhettem volna?
 - Nem úgy értettem.
 - Hálátlan korcs.
- The Oscar goes tooooo!
- Ki másnak...

Ahogy a kaliforniai nap... Ahogy a reflektor... Ahogy kislány koromban a parton... Ahogy az a színes madár a fejemre szállt. A tollak... Hogy mindig mezítláb voltunk. Hogy nyilakkal lőttünk. Hogy ledöntötték a homokváram. Vagy én döntöttem le az övém, már nem is emlékszem. Szép volt, sokat neveltünk. Kikkel is? Mindegy. Bronzbarnák voltunk és boldogok.

Jut eszembe, le kell mosnom a barnítót. Csíp. De nem hozza ki olyan előnytelenül a hegeket, mint a nap. Mindenkinek vannak, csak jó a sminkjük. Az nem lehet, hogy maguktól néznek ki így. Itt LA-ben mindenki csinál valamit. Mindenki függ valamitől. Másképp hogy lehetne kibírni?

Hízalgő, hogy egyre több a hasonmásom. Azt hiszik, ha a sebészünk közös, az elég. Minap az edzésre menet egy kis liba megjegyezte, hogy kicsit hasonlítok magamra. Thanks, mondtam, ahogy szoktam. Nem többet.

Los Angeles, Five Plus Stars magánkórház, 2019. május 5.

Csak int, és máris megkapja a tükröt. A nővér rutinból félreáll, tudja, mi következik. Nem mondja, hogy nem kelhet fel. Nem is tudna.

Keze, mint madár a kalitka rácsába, kapaszkodik a gyémántokkal kirakott tolószék-karfába. Ez az egész nem igazi, csak egy szerep. Pár óra és vége. És jöhet a Malibu koktél a tablettákkal. A fiúk, a pezsgőfürdő. As usual.

– De sokáig húzódik már! Régen tudta a személyzet, hol a helye! – gondolkodik hangosan.

– Régen volt alázat a művészekben – mondja valaki, egy senki.

- Showtime!
- Köötözés!
- Eddig magam vettem fel a fűzöt.
- A lábát...
- Thanks, a harisnya is megy egyedül.
- Kérem, tartsa egyenesen.
- Húzza szorosabbra. Még.
- Trombózisa volt.
- Nem kell félóránként emlékeztetni a szerepemre. Egy transzvesztita anyja vagyok, tudom. De leszek én még újból Pocahontas.

- Szia, anya.
- Hello, fiam, Dolly.
- Mit szólsz a szakállamhoz?
- Büszke vagyok rád. Mersz az lenni, aki akarsz.
- Azt nem mondtad, hogy ennyire fáj.
- Nemsokára jobb lesz.
- A következő már könnyebb lesz?
- Anyád fia vagy – csípi arcon.
- Nem vagyok se a fiad, se a lányod.

Kinéz a kórterem ajtaján. Mintha egy fehér sas suhanna el.
Ha egyszer tud majd járni, újra lovagolni fog. Mint abban az indiános
filmben.

BALI PÉTER

Amherst, MA

*„My genes didn't bless me with the foresight of a sage but I know
how this will end, in apologies and ink on the page”
(Circle Takes The Square – Crowquill)*

I.

Weisz Hümér zavartan az ágycsészéjét igazgatta. Idegesen húzta az ágycsészéjének a lepedőt. A takarót sokáig simítgatta, majd meguntta, körbe-körbe sétált. A telefonja pittyogott. Üzenetet kapott Messengeren, percekig unottan nézte, majd fájdalmas vigyorba torzult az arca. Egy szövegkijelzőt kapott. Lerakta a telefont és bekapcsolta a laptopját. Rakta fel a zenét, hátha az segít. Amíg a gép elindult, ismét a telefont csesztette. Instagramon rákeresett Csillára, de nem töltött fel új képet, a helyzet az elmúlt három napban nem változott. A gép bekapcsolt, beírta a jelszavát (weisspaver) egyből fellépett Facebookra, és a keresőbe Csilla nevét írta be. Semmi új poszt, a legutolsó egy előző nap hajnalban megosztott Radiohead-szám, a *How to Disappear Completely*.

Felugrott a székéből és befejezte az ágycsészéjének rendberakását. Közbenézt a szobájában. Egy porszívó, az elkéne még, nagyon. Belépett a fürdőszobába, a felmosóröngyök kicsavarta a rúdját és áttette a partvisba. Felsőprögetett gyorsan, miközben a hangszóróban Jayson Greene kiabált valami kétségbeesetten pszeudo-intellektuálisról, hogy ő Nietzsche (*sic!*). A partvis hamarosan Will Killingsworth léggitárjává vált. Végül

azonban sikerült befejeznie a takarítást. Fel is mosott! A konyhába tette át a székhelyét, ahol hagyományt kezdett el szeletelni, de ezt félbeszakította azzal, hogy a darált húst betette a mikróba kiolvasztani (*vajon tíz perc elég lesz?*, dörmögte magának), elmosta egyetlen serpenyőjét és fűszereket keresett elő a szekrényből.

Csilisbabot főzött, miután annyit dicsekedett, hogy verhetetlen, nyilvánvalóan hazugság volt, csak a foga ízlésének felelt meg a legjobban, objektíven nézve teljesen átlagos, kissé talán túl csípős volt. Még három óra volt a lány érkezéséig, ő pedig egy óra alatt megvolt az étellel. A gyomra egyre inkább görcsbe rándult. Hasmenés kínozza mindig a stressztől. *Mit tegyek?* Elkezdett játszani a *Fallout 2*-vel, de tíz perc után megunt, váltott a *Planescape: Tormentre*, végül egy fél órára a *Hotline Miami* kötötte le, de a rengeteg halál inkább csak felbosszantotta, nem lett nyugodtabb. Lezuhanyzott. Elszívott egy cigit a konyhában, megint zuhanyzott, most nagyon alaposan. Fogat mosott. Elszívott egy cigit a konyhában, megint fogat mosott, most szájjal is öblögetett. Tulajdonképpen terhére volt ez az egész, és az utóbbi napokban a randevúra stresszelve, rettegve, pánikolva készülve naponta többször foglalkozott azzal a gondolattal, hogy fizikailag megcsonkítja magát, hogy ne kelljen többet a nővel foglalkoznia.

Még egy óra. Eszébe jutott valami. *Mi van, ha?* Leült a gépe elé és begépelte egy pornóoldal címét (természetesen privát módban, bár nem tudja, miért, csak ő használta a gépet). Amint végzett, igen hamar, mivel sietett, a konyhában ült és dohányzott. A zsebkendők a wc-n végezték, és eltűntek a csatorna torkában. Lezuhanyzott. Meztelenül állt a szekrénye előtt. *Mit vegyek fel? Valami elegánsat, de azért ne öltöny legyen. Oké, a tweedzakóm, nyilván. De ne fehér inget hozzá, mi van, ha leeszem magam? Fekete? Túl gyász. Nadrágnak ez jó lesz,* vett le egy piros szövetradrágot a polcra. *A KURVA ÉLETBE!* kiáltott fel, amikor meglátta mögötte az akatáskáját. *Ugye nem...?*, hagyta félbe a mondatot, ahogy megszagolta. Nem, nem érződött a kimondatlan válasz. Kinyitotta a táskát, jó egy kiló fű volt benne, meg néhány bélyegecske és pár szem eki meg spuri, ha mást is keresnének. *Ha csak egy picit, egy nagyon kevéskét, az lenyugtat, rágóm van, szellőztetek, nem fog érződni. Tényleg csak egy picit,* alkudozott

saját magával. A nadrág mellé végül egy sötétszürke, hajszálcsíkos inget választott. Felöltözött. Berakta a Neurosistól a *Cleanse*-t, és sodorni kezdte a cigarettát. *Csak egy picivel többet, nem sokkal, éppen csak. Nem. Nem, ennyi épp le fog nyugtatni. Biztos vagy benne? Igen. Nem hiszem, már hozzászokott az idegrendszered. Figyeld csak, hogy remeg a kezed az idegtől. Érzed a hátadon az apró izzadságcseppeket, ahogy hidegen remegnek? Kell-e ni fog még egy pici. Egy nagyon kevés. Egy kis aprócska.* Hallgatott magára. Még háromnegyed óra. A dekk ott pihent előtte a hamutálban. Elmerte magát, az a pici nagyon sok lett. Nem lett nyugodtabb. Csak idegesebb. *Enni kell. Meg inni. Az lejjebb hoz. Az kell most.* Mozdulni se mert, félrevert a szíve. *Meg fogok halni. Fel kéne hívni anyát és bocsánatot kérni mindenért. Mindenért. Meg fogok halni. I fucked up my whole life. Uram, segíts meg.* Nagy nehezen felállt, és odakóválygott kocsonyalábakkal a hűtőhöz, minden lépésnél érezte, ahogy a nadrág simogatja a lábán a szőrszálakat. *AHH, DE JÓ HIDEG!* kiáltott fel. Meglátta az ajtóban a gombákat. *Ha már elbasztuk, basszuk el rendesen.* És már-már nyúlt feléjük, de akkor meglátta a hűtőben a tiramisut, amit direkt erre a randira vett. Hatalmas örülettel esett neki.

Végül nagy nehezen leküzdötte az étvágyát, körülbelül a tál fele maradt meg. Ahogy visszarakta a hűtőbe a sütit és feltápáskodott, arra gondolt, hogy már rég itt kellene lennie. *Csak nem késik. Még büszkélkedett is a pontosságával.* Visszament a szobájába. A telefonján megnézte az időt, még harmincöt perc. *Akkor egy cigi belefér. Meg valami zene is. De mi legyen?* Nagy nehezen megnyitotta a Youtube-ot. "Niel yzunh lcentine" gépelte be. Meglátta, mit írt be, és elkiáltotta magát: "lä! lä! Cthulhu fhtaghn!" Végül sikerült megoldania. Megsodorta a cigarettát, azt képzelegve, hogy valami bányász az aranyláz idején. Nem akart kimenni a konyhába, így előtűrt egy üres sörösdobozt. Kezdett újra ideges lenni. Még egyet elszívott. *Fogat kéne mosni. Megint. Le fogod dörzsölni a zománcot.* A nyelvvel elkezdte a fogait piszkálni. Hirtelen a tudatára ébredt, hogy vannak fogai. Az ínnyében! Nyelni próbált, de sikerült majdnem lenyelnie a nyelvét. A következő öt percben ezzel a tudattal birkózott.

II.

Lett Csilla nyugodtan dohányzott a kollégium előtt a szobatársnőjével.

– Amúgy tutira kurva szarul – mondta Stella, visszatérve a nap fő témájára, Csilla esti randijára Hümérrel.

– Nem tom – vonta meg a vállát Csilla –, de remélem, csípős lesz, mint az a giosz. Emlékszel? Amitől nem tudtál...

– Jaj, ne is említsd – nyomta el a cigit. – Nem iszunk egy sört?

– Tudod, hogy elálmosít. Hogy nézne ki, ha elaludnék szex közben?! – nevetett fel.

– Harmadik randi?

– Aha, szerinted miért megyek fel hozzá? Ráadásul nekem kellett felvetnem.

– Na, de mi van ha azért dicsekedett a főztjével, hogy te vesd fel? Hogy ne érezd úgy magad, hogy ráderólteti a szexet.

– Áhh, ezt nem nézem ki belőle.

– Mert?

– Nem tudom, nem úgy jött le.

– Mármint?

– Kicsit fura, de amúgy kedves. Oké, nyilván dugni akar, de 2013 van. Ki nem akar? De nála nincs annyira előtérben, mint másoknál... vagy nem tudom. Meg érted, miért állna elő ennyire bonyolult tervvel?

– És ha PUA?

– Bazmeg – röhögött Csilla. – Azok nem ilyenek, egyszer rámmászott egy puás. Meséltem, nem?

– Igen. De amúgy ott is voltam – válaszolta sértett hangon Stella. Felfelé haladtak a lépcsőn, majd megérkeztek. Ismerősként szívták be az alig öt percre ott hagyott szobájuk illatát. Csilla ágyán szétdobált ruhák, telefon töltőn és három öngyújtó (ebből kettő üres) volt. Stelláén csak a laptop zúgott. Az asztalok pedig fordítva voltak, Csilláén volt rend és Stelláén rendetlenség, meg is volt erre a kifogása, épp egy beadandón dolgozott. A szétdobált papírlapok, a könyvekből gyűrötten kilógó postitek is erre engedtek következtetni.

– Amúgy nem akarok szararc lenni, meg kibeszélni a háta mögött, de azt vágod, hogy a fél kolit ő látja el cuccal?

Csilla felvonta a szemöldökét, és kinyitotta a ruhásszekrényét.

– Hmm, nem néztem volna ki belőle – gondolatban az ujjai a hajában jártak, olyan selymes és puha. Csak tudnám, hogy csinálja. – Szerencsére...

– Mit vegyek fel? – szakította félbe saját magát, miközben teátrális gesztussal hajigálta kifelé a szekrényből a ruháit.

– Valami olyant...

– Olyant?

– Ne kezd már megint!

– Szóval, milyent? – nyomta meg nagyon erősen az 'n'-t Csilla.

– Jó, ha ilyen vagy, akkor baszd meg magad és nem segítek.

– Térdzokni, miniszoknya, matrózblúz?

– Te mikor lettél pornós?

– A diplomámból amúgy se fogok megélni – ironizált Csilla.

III.

Még fél óra. Hümmögés elkezdett logikusan gondolkodni. Ennyi idő alatt nem tudok randiképes állapotba kerülni. Valószínűleg most szállt fel a buszra, azt mondta, olyan félóráska, míg ideér. Hívjuk fel, ott nem látszanak a szemeim, és talán beszélni is tudok hosszasan elröhögés nélkül. De mit hazudjak? Elbasztam a kaját. Ez jó lesz, talán hihető is.

Újra kell csinálni, odaégettem. Igen, ez nagyon. Kell még egy óra. Kábé. Igen. Elbasztam, kell egy óra. Megvagyok vele annyi idő alatt. Nem lesz para. Alszol háromnegyed órát. Felébredek. Zuhanyzok. A ruha itt van, pillanatok alatt felveszem. És várod, mintha mi sem történt volna. Ez jó, nagyon jó. Sőt, kiváló!

– Ezt most ki is mondtam, vagy csak gondoltam? – kérdezte.

– ... – válaszolt a szoba.

Előkereste Csilla nevét a telefon névjegyzékében. Csilla, Lett, világította a képernyő.

– CSILLA LETT! – üvöltött fel – Istenemre, bazmeg...

A mondat többi részét nevetés fojtotta el. *Elnézését, egy lányt szeretnénk, Stellát. Csilla lett, maradhat? De miért pont Stellát? Tudod nagyon jól, hogy*

ő a barátnője? Vagy rajta is remegsz? Nem, nem. Agyam, nem kell ilyen mély freudiánus dolgokba belemennem, pusztán a Csilla a Stella magyarítása, nem? Mindkettő csillag. Rákoppintott a névre. Tárcsázott.

– Sajnálom, Csilla, bocsáss meg, egy utolsó senkiházi drogfüggő szar vagyok. Túlidegeltem magam ezen a harmadik randi egyenlő szex dolgon. Kérek, bocsáss meg, amiért kibaszottul betéptem, de kell még egy óra, hogy lejöjjek erről a szarról, erről a... erről a... mocskokról. Csilla, nagyon sajnálom, amiért csalódást okoztam neked, bocsánat, amiért a kender mérgével eszkimóként csinállok magamnak egy görbe napot, vagy hogy írta Cholnoky. Tessék, már megint itt vagyunk a szellemi onánnal. Mondjuk rád nem csak szellemi volt. Érted, lol, maszturbálás. Arra a képedre, amit tán 16 évesen tettél föl a Facebookra a dátum alapján, de olyan csodálatos lábaid vannak rajta... remélem mezítláb jössz, szeretném lenyalni a talpadról a koszt, miközben te a szavaiddal, azzal a csodálatosan, kellemesen mélyen csengő hangoddal megalázol – mondta? gondolta? a telefonba, de onnan csak a többnyelvű, *Sajnos ez a szám nem elérhető*... üzenet hallatszott.

Érezte, hogy megmerevedett a gondolatoktól. *A kurva életbe, megint ki kellene verni. Ássuk elő újra azt a képet.* Megint telefonált.

– Alfi, Alfi, Alfonzkám – nyögte panaszosan. – Parám van.

– Mi történt? – kérdezte Alfonz aggódó hangon.

– Tudod, jön át Csilla – az órájára nézett. – Még 20 perc, már a buszon van...

– Igen?

– Nos, hát, így, ööö... – húzta a választ. – Gecire, kibaszottul, de érted, rohadékmód kilettem. *Aussehzusein.* A kilét felé való lét... – vett egy mély levegőt. – Kurvára nem fogok vállalható, emberi állapotba kerülni. Lassan távozott a vér a farkából. *Ez jó.*

– De Hümi, még te mondtad, hogy ennél emberibb állapot nincs...

– Most nem arra van szükségem bazmeg – kiáltott fel síráshoz közeli hangon. – Hozz le valahogy az életről, gecire pánikolok.

– Hmmm... jó. Még sosem meséltem, hogy miért váltak el a szüleim, igaz?

– Nem.

- Apám megpróbált megerőszkolni.
 - Mi?! Szopatsz!
 - Bárcsak szopatnálak. Nohomo.
 - Nohomo. Most gecire lehoztál.
 - Jó. Helyes. Mert csak szopattalak.
- Hümér megkönnyebbülve sóhajtott fel.
- Amúgy, ugye tudod, hogy kibaszottul faszverés közepén hívtál fel. Szóval akkor léCCi, igen, kéccével, segíts kiverni. Ott állok előtted 18 centis meredő farkammal. Mit csinálsz?
 - Na jó, ennyire buzi ne legyél. De nyilván leszoplak bönyállal, majd nyelem gecid, négy-öt decit. Nohomo.

IV.

Stella és Csilla az egyetemi gólyatábor során ismerkedtek meg és néhány óra, valamint üveg bor után országos cimborákká, testi-lelki legjobb barátokká váltak. Második félétől fogva szobatársak voltak, miután Csilla elődje, Tünde kiköltözött félévkor, hogy összeköltözzön a barátjával, későbbi vőlegényével, Csongorral. Egyszer részegen Csilla megpróbálta elmagyarázni neki, hogyha vörös haja lenne, ő lenne a magyar irodalom manifesztációja, mivel martfűi, Tünde és Csongor a *flyúja* (így, elipszilonos jével), de a gondolat közepén rájött, hogy ez túlságosan erőltetett. A szobában élő másik két lány nem sok vizet zavart, az egyik, valószínűleg az egyetlen infószakos lány egész nap animékbe, meg az internetekbe volt csöndesen temetkezve, néhányszor órát látogatva, ahonnan, valószínűleg a rengeteg nyálcsorgatástól, az idegtől remegve tért haza. A negyedik lány, Fanni, csak hálni járt haza olyan reggel öt és 10 között, függőben attól, hogy az adott buli mikor ért véget.

Csillának megcsörrent a telefonja.

– Úúúúú, Hümér az? – cukkolta Stella.

– Nem. Apám – nyomta ki a telefont.

Pár perc múlva egy másik, ismeretlen szám hívta. Felvette.

– Kurvára örülök, hogy csak akkor jutok eszedbe, amikor részeg vagy – szólt bele Csilla, majd kikapcsolta a telefont. *Nekem te nem fogod elronta-*

ni a hetemet. Odament hozzá Stella, és megölelte, Csilla kicsit aggályoskodott, majd szintén köré fonta a karjait.

– Kéz- és lábtörést!

– Köszí.

Csilla elindult a buszhoz. A buszmegállóban a fülébe bányásztta az mp3 lejátszóját és kiválasztotta a Radioheadtől az *OK Computer* albumot. *Faszomat, túl meleg van,* gondolta, és néhány akkord után egy jóval nap-sütésebb albumra váltott, a Wavvestől a *King of the Beachre.* Unottan és talán kissé idegesen dobolta az ujjaival a combján a taktusokat. Ellenőrizte, hogy mindent a táskájába rakott-e. Igen, mindent elrakott. Közben a másik kezével pedig a lejátszó gombjait csesztetve ugrált a számok között. A *Green Eyest* iszonyatos átéléssel tátogta a fejében. „I’m so high”, pedig soha életében nem volt még betépvé. Egyszerre vágyta, és félté. De leginkább csak félt tőle. Leginkább arra számított, hogy amint megtörténik, egyből le is tartóztatják. Majd Hümértől kér. Talán majd most, bár úgyse lesz bátorsága hozzá. Felszállt a buszra, és idegesen ugrált a gondolatai között. Maga is meglepődött, hogy ennyi stresszt képes felhalmozni egy randi előtt, pedig A) sosem volt az a fajta, B) nem ez élete első randija, C) Hümérral se ez az első randija. Leszállt. Háromszor ellenőrizte az utcatáblát. A következő sarkon balra. Hetedik ház jobbra. Nincs rajta házszám. Lelopták. 42-es csengő. Kulcs. 1192. *Elég kedves tőle, hogy megadta a kódot. Nem akkor esett el Jeruzsálem? Vagy foglalták el?*

V.

Kopogtak. *Úristen! Csilla!* Lógó cigarettával a szájában nyitott ajtót. Próbált coolnak tűnni. James Deannek (amiből tervei szerint az este folyamán James Deen lesz). És nem megbocsáthatatlanul betépettnek. Csilla kivette a cigit a szájából, és az idegtől enyhén remegő kezekkel beleszívott. A rúzsja nyomot hagyott a filteren. A hamu a zölden linóleumozott padlóra hullott, ahogy Hümér a nyakába ugrott és túlságosan szorosan megölelte.

– Bocsáss meg, nagyon ideges voltam – mondta Hümér.

Csilla kérdő szemekkel nézett rá.

Mindketten ránéztek a Hümér púposra rakott hamutáljának tetején roszszul elnyomott, füstölgő cigire.

– Mondjuk, dohányzom – mondta Csilla.

– Na, látod – azzal meg is gyújtotta a jointot, és mélyet szippantott belőle. Átnyújtotta Csillának, ahogy az ujjai összeértek, Hümér beleborzongott. „*Mintha beleestem volna. Ennek nem lesz jó vége. Vagy mégis?*” Félt, hogy elveszti a szabadságát, azt a szabadságot, amit egyébként is csak képzel, mert mostanság, saját szavai szerint, beremetült. Pusztán Alfonzzal és kisebb baráti körével járt el, ha egyáltalán kimozdultak. Inkább csak a lakásában ültek, szívtak, ittak, zenét hallgattak, beszélgettek. Vagy még ennyit se csináltak. De sokszor még ezekhez se volt kedve. Valami aljas-mód pragmatikus hang a fejében azt suttogta, hogy ez a tökéletes kifogás. Ha nem akar bárhova menni, vagy bármit csinálni, Csillára foghatja. Míg ezek jártak a fejében, oda-vissza adogatták egymásnak a cigit. Csilla is maga elé meredt. Még mindig a csengőn gondolkodott. 1192. Mi történt akkor? Miért ennyire ismerős? Pedig sosem volt jó se a számokban, se a történelemben. Eleinte érdekelte, de miután annyiszor a fejébe verték, hogy ez *fiús tantárgy*, egyszerűen elment a kedve tőle. Annak is a bizonygatásától, hogy őt ez tényleg érdekli. Ekkor vették be a keresztetek Jeruzsálemet. Nem. Az 1099. Jeruzsálem megszabadult. Torquato Tasso írt róla egy eposzt. Tasso, ami borzot jelent. Ezt Pynchon említi is a könyvben, hogy a címerben szerepelt egy döglött borz, fejjel lefelé, négy lába az égnek állva. A Torquato a latin fordítani, csavarni szóból jön. Megfordított Borz = Torquato Tasso. A Thurn németül torony, mind Goethe versében, mind Shelley töredékében toronyba van elzárva. Remedios Varo festményén egy torony szerepel. Bazmeg. BAZMEG! Ennyi, ez a könyv. Kirakta a puzzle-t.

– Tudtad... – szólalt volna meg Csilla, ezt a felfedezést közlendő.

– Na, várjál – vágott a szavába Hümér –, rakok valami zenét. Bocsánat. Mit tudok?

– Nem tudom, elfelejtettem. Mit raknál?

– Nem tudom – nevettek fel mindketten a fiú válaszára.

Hirtelen iszonytató, mindent elnyomó rettenettel küszört a para Hümérre. Mi van, ha nem zárta be Csilla Facebook-profilját, mi van, ha felnyitja a laptopot és ott lesz középen, nagyban a képe?

– Amúgy, hogy érzed magad? Jól vagy? – kérdezte Hümér.
– Persze, persze... csak... nem is tudom, fura... valahogy nem így képzeltem el.
– Azt elhiszem – válaszolta, és leült az ágya szélére, majd mély sóhajjal lefeküdt, majd hirtelen felugrott.
– Megvan! – kiáltott fel.
– Micsoda?
– Hogy mit fogunk hallgatni.
Felnyitotta a laptopját, korábbi parája már elmúlt, nem zavarta, és beütötte a jelszót. A mappái között kutakodott. Végül megtalálta. Bedugta a hangfalakat és megszólalt:
– Csilla, gyere, ülj le ide mellém, vagyishát... ez de kurva hülyén fog hangzani...
– Mi?
– Gyere, fekdj le ide mellém, hunyd be a szemed, és élvezd, ahogy majd átfolyik rajtad az egész. Nagyon misztikus.
Lefeküdtek egymás mellé. Megnyomta a play gombot. A *Slow Moving Trains* nyitányaként hosszasan zúgva folyó basszusdrone bűgött fel, majd egy hang beszélni kezdett: „The car is on fire, and there is no driver at the wheel.” Átölelték egymást, és hagyták, hogy ez a borzalmas, de gyönyörű, lángoló világvége képe átmossa őket a mindennapokból. A hirtelen felhangzó vonatfüttyre Csilla összerándult. Hümér simogatni kezdte az arcát, és arra gondolt, hogy milyen szerencsés, hogy ilyen puha bőrt, a bőr platóni ideálját nem csak hogy érintheti, de simogathatja is. A már-már ijesztő, disszonáns hangok édeskésen melankolikus gitárba csúsztak át és Hümér rájött, hogy szereti Csillát, hogy szerelmes belé és nem akar mást, csak itt fekdni és ölekezni vele, amíg az utcai prédikátorok az apokalipszist éneklük és dicsőítik a mindent elvakító atomvillanások árnyékában. Ahogy letelt az örökkévalóságnak tűnő, de sajnos addig nem tartó 16 perc, 28 másodperc, Hümér megszólalt:
– Azt hiszem, ez tökéletesen kifejezi a szerelemben esést. Ami az elmúlt hetekben történt velünk. A találkák szervezését, a folyamatos beszélgetéseket, a pozitív visszajelzések várását. Az egésznek a szomorkás-boldog világvége érzetét...

Csilla rátette az ujját a szájára, hogy hallgasson, és megcsókolta. Mindketten érezték, hogy nagyon száraz az ajkuk, a szájuk, a nyelvük, de nem zavarta őket. Az utcai prédikátor és a skótdudaszó elhallgatott, hogy átadja a helyét az East Hastings fő tételének, a *Sad Mañoso* lassan, de nagyon lassan hatalmas gitár-crescendóba forduló előjátékának. A hirtelen elhallgatott zene utáni csendben csöngő füllel vágyták újra az egészet, és bámulták egymást. Egyikük se tudta, hogy hogyan szólaljon meg, de nem érezték kínosnak a csendet, épp ellenkezőleg, valami, egyikük se tudta megfogalmazni, miféle hangulat telepedett rájuk, melynek tökéletesen megfelelt a csönd, a másik szapora szuszogása, a laptop és a hangfal halk elektromos zúgása, ahogy Hümér Csilla ujjait birizgálta, ahogy Csilla a fehér plafont bámulta.

VI.

Csilla szólalt meg először a hosszas csönd után.

- Nem akarsz enni? Végtére is azért jöttem ide.
 - De, abszolút. Rohadtul éhes vagyok.
 - Nagyon kíváncsi vagyok a csilibabodra.
 - Inkább ne – gesztikulált hevesen mentetegetőzve Hümér –, azt hiszem, túlhypeoltam.
 - Ugyan...
 - De, de, hogy őszinte legyek, kibaszott ideges voltam, és sikerült kurvára elbasznom az egészet. Plusz, betépvé annyira nem adja... viszont van negyven kilotonna tiramisum, ami tökéletes erre az alkalomra. Hagyjuk holnapra a babot.
 - Holnapra?
 - Ööö – Hümér nagyon zavarba jött Csilla kérdő tekintetétől, perceknek érezte, amíg a levegővel együtt az összes ö hang el nem hagyta tüdejét.
 - Engedd el, nem számít – észrevette, hogy Hümér a blázirt vállvonásától mozgó kulcsontjait figyelte, magában hosszasan sóhajtott és közelebb lépett hozzá – tudod mit, gyere vissza az ágyba.
- Hümér egy meglepően magas, pánikolósan ijedt hangot adott ki ma-

gából. Csilla nem tudta, hogy csak a tüdeje sípolt Hümérnek, tényleg kiadta ezt a hangot, vagy csak az arckifejezéshez egyfajta auditoriális hallucináció társult a fűtől.

VII.

Úristenúristenúristen hangzott a fejében, miközben, hangosan, pánikolva az ijedségtől felnyöszörgött. Csak reménykedett, hogy a besztondult agya játszott vele és tényleg nem adott ki hangot. Eddig komolyan eszébe se jutott a szex gondolata. Nyilván eljátszott vele, abszolút férfinak beállítva magát, hogy igen, most feljön, és kúrní fogunk, mint az állatok napestig. De valójában rettegett az egésztől. Kilenc hónapja nem szexelt senkivel. Kilenc hónapja! Ennyi idő alatt egy gyereket is kihordhatott volna, ha valami fura tengeri csikó-ember hibrid lenne. (Erről persze Alfonzon kívül senki nem tudott, mikor baráti körében szóba került szinglisége, mindig előadott valami sztorit arról, hogy mennyire jó, hogy azzal kúrhat, akivel akar [a benne élő progresszivitás néha hozzá tette, hogy és aki beleegyezik]). Azonban az agyában lejátszódó rettenet se tudta elterelni a figyelmét Csilla kulcscsontjairól. A mozgásukat figyelte, ahogy a bőr alatt kidudorodva mozognak. Nem tudta, miért, de az utóbbi időben a kedvenc testrészévé váltak a kulcscsontok, egyszerűen csak valami *ancién* nobilitást érzett belőlük áradni, ami tömény erotikával társult az eldugott agysejtjei mélyén. A buszon is, mikor ült, nem melleket bámult, vagy lábakat, mint egy valószínűsíthetően normális férfi, hanem kulcscsontokat keresett. Apró mozgásukat, még ha csak leheletnyiket is, ahogy a telefonjukkal játszottak az utasok, vagy beszélgettek, vagy megkapaszkodtak. Korábban az orrokat fetiszizálta a végtelenségbe, azokból is a nagyobb, hosszúkásabb szlávosabb és sajnálatára antiszemitan hangzó, ahogy leírja, zsidós orrokat kedvelte (most tűnt fel neki, hogy az orra is olyan tökéletes, amilyennek szeretné). De most a kulcscsontok. A kulcscsontok! Látta, ahogy Csilla vállánál felfele mozdul, ahogy Hümér felé nyújtotta az alabástrom-hófehér karját, ahogy az ujjai az ő ujjaira fonódtak. Ahogy újra megmozdul a csont, ahogy húzni kezdte maga felé a lány.

VIII.

A hang valamit megmozdított Csillában, ámbár nem tudta, hogy mit. Cukinak tartotta, ahogy a pánik hirtelen előnti az arcát. Szinte már-már imponált neki. Megkordult a gyomra. *Basszameg, rohadtul éhes vagyok. Rohadtul. Miért veszem át Hümér szavait? Megint a kulcscontjaimat bámulja, miért?* Újra megkordult a gyomra, ezúttal erősebben. Éhesebben. Mérgesebben. A tekintetétől szinte égett a kulcscontja, el akarta takarni a kezével. De nem mert mozdulni, egyre jobban zavarba jött. Hirtelen a lábát is nagyinak érezte. Túl nagyinak. 43-as lábai voltak, szóval valóban átlag fölötti volt, és sokszor voltak problémái emiatt, nem csak cipővásárláskor (általában mire eljutott a boltba, nem volt a méretében, szégyellt kérdezni, hogy van-e még, így leginkább a webshopokból való rendelésekre szorítkozott, ami extra hercehurca volt a folyamatos visszaküldésekkel, hiszen a gyártó és gyártó között a női 43 nyilvánvalóan teljesen más méretet jelentett, extra körök az ügyfélszolgálattal, mert nem hajlandók visszavenni, fogyasztóvédelemmel való fenyegetőzés ésatöbbi), hanem egyszerűen csak gyűlölte a méretét. Nem tartotta eléggé nőiesnek és vonzónak. Szerette volna sokszor csak rövidebbre reszelni, vágni, fűrészelni, mint ahogy a Hamupipőke eredeti verziójában tették a mostohanővérek, hogy beleférjenek az üvegcipellőbe. A zavara lassan az arcán is feltűnt, de Hümér észre se vette, továbbra is fixálva volt a tekintete. Csilla, nem tudván hogyan leplezze zavarát, mely közben valamiért (ismét csak a kábszit hibáztatta) egyre inkább vággyá (és álomosságá) fordult át. A szemtől égő kulcscontja együtt mozdult a karjával a szinte antik márványszoborral (bár a valódi test nem követte annak kidolgozottságát) dermedt Hümér felé. A remegő ujjaira fonódtak Csilla ujjai, megszorította, nyugtatóan, és húzni kezdte maga felé, hogy megcsókolja, hogy az ágyba húzza.

IX.

Hümér nagy rejtett megkönnyebbülésére azonban a nagy üzekedés, a *coitus*, a nagy közös első alkalom elmaradt, azonban reménykedett,

hogy csak egyelőre. Az egésznek az volt az oka, hogy elaludtak mindketten, nagyjából egyszerre. Végtagjaik szinte polipként, gerinceik pedig macskákként egymásba kavarodva az apró, egyszemélyes ágyon, Csilla így is sikeresen foglalta el az ágy kétharmadát, ezzel megnyerve, ha lenne, a csicis honfoglalóját, de ezt a fiú nem bánta, ő úgymint mindig szinte a falhoz tapadva szeretett aludni, mivel ha melege is volt a takaró alatt, a falhoz érő lapockája, válla, bármelyik kilógó testrésze hűtötte. Míg Csilla, legalábbis Stella megfigyelései szerint, melyeket a szobatársasságuk alatt gyűjtött, alvópozíciói leginkább egy gyors, nagyon expanzív *blitzkrieg* taktikával keveredett hóangyalcsinálásra hasonlított. Hümér Csilla kiterjedtségének köszönhetően azt álmodta, hogy egy sötét folyosólabirintusban bandukol, ahol hol egyre szűkülnek, hol egyre kiterjednek a falak, és a mélyből egy folyamatos mély zúgás hallatszik, amely folyamatossága ellenére néha el-eltűnik. A labirintus mélyén a bikafejű görög trónörökös helyett egy lófejű argentin gauchó várta, akivel életre-halálra menő késpárbajt kellett folytatnia egy kazár nyelvű szótár első kiadásáért. Csilla egy Zampanó nevű vak tigrissel és a saját tükörképével (aki valamilyen módon nem ő volt, de mégis ő volt) álmodott. A tükörkép üldözte őt, vagy ő a tükörképet? A vak tigris pedig hangosan olvasta fel nekik azt, amit éppen cselekedtek. Soha nem tudta volna rendesen elmagarázni, még ha fegyvert is szorítanak a fejéhez, hogy pontosan mi történt. Mind a ketten zavartan és kótyagosan ébredtek, ébredés után pedig az álmaik részletei szépen lassan elfolytak az ujjaik között homokként, és csak egy furcsa, nyomasztó érzés maradt mindkettejükben. Zavartan mosolyogtak egymásra. Próbálták volna a másikkal elmagarázni, de nem tudták, hogy mégis pontosan mi történt és hogyan.

– Ööö, kérsz kávét? És jó reggelt? – kérdezte elcsukló, ásítós hanggal Hümér.

– Persze, mennyi az idő? – nyújtózkodott Csilla.

– Nem tudom, mennyit szeretnél? – viccelődött.

– Nem tom. Későn? Korán? Dél? Mindenesetre nagyon éhes vagyok.

– Nem meglepő, másnap délután kettő van.

– Micsoda? Szopatsz!

– Nem, nézd meg – nyújtotta felé a telefonja kijelzőjét Hümér.

– Úristen!
– Volt ma órád, vagy mi?
– Nem, nem az... vagyis, de volt, de előadás, szóval kit érdekel... már-
mint az, hogy lemaradtam róla, mert az óra érdekelt volna, meg majd
lesz még háromtól, de arra meg nem járok, mert úgyis megkapjuk a
ppt-t. – Csilla előkereste a telefonját. – Basszameg, lemerült. Hallod, nem
bánod, ha töltöm itt egy kicsit?
– Egyetlen feltétellel. Ha megmondod, hogy hogyan kéred a kávé.
– Egy lötytyintésnyi tejet, épp csak a szín kedvéért. Cukor nélkül.
– Oké. És valamit enni?
– Hát... az előbb mondtam, hogy éhes vagyok, nem?
– De...
– *Nahátakkormeg!* És akkor már a babodat, ha kérhetem.
– Természetesen.
Hümér felrakta a kotyogóst, és rágyújtott. Kinyitotta a konyhaszekrényt,
és kivette a két mélytányért. Szomorúan nézte az egyetlen lapostányért.
Még jó, hogy nem olyat főztem, amit lapostányérból kell enni.
– Zuhanyozhatok? – kérdezte Csilla.
– Persze, várjál! – kiáltott fel Hümér és berohant a fürdőszobába. Máni-
ákusan keresett egy tiszta törülközőt, és nagy nehezen talált is egyet.
– Tessék, használd ezt a törcsit. Sajnos nincsen rendes tusfürdőm, csak
ilyen Iron Steele, meg Ice Cold Testosterone Balls nevezetű „férfias” fasz-
ságok, remélem nem para.
– Nem para – nevetett fel Csilla. – Legalább végre megtudom, milyen
férfinék lenni.
– Borzalmas – válaszolta Hümér.
Csilla mosolyogva csukta be az ajtót, Hümér pedig a kotyogós szörcsögé-
sére a konyhába rohant. Kitöltötte a kávékat. *Hálistennek kávécsészéből*
van elég, mert baszom őket elmosni. Gyorsan körbenézett, hogy minden
rendben van-e a konyhában. Minden tiszta-e. Mindent annak talált. Ki-
merte a tányérokba a csilibabot, majd megmikrözta őket. A zuhanyból
hallhatóan zubogott a víz. Újra rágyújtott, és mély slukkokat szívott. Kez-
dett ideges lenni a kaja miatt. Eddig úgy néz ki, minden jól ment. Eddig.
Ez az eddig zavarta, félt, hogy mi jön ezután, de látszólag nem volt oka

az aggodalomra, hiszen eddig minden jól ment. Eddig. Megint ez a szó. És látszólag. Pofon vágta magát. *Hümér fiam, baszd meg, szedd össze magad!* Csilla még mindig zuhanyzott, Hümér a szobába ment, felvette a karóráját. *Már 10 perce bent van. Mi tart eddig?* Arra gondolt, hogy felrakja a *Psycho* zenéjét, és bemegy késsel. A gondolatra elmosolyodott, majd rájött, hogy nem biztos, hogy jól venné ki magát a tréfa. A *bantz* már elég jól megy, de nem tudja, hogy mennyire lenne erre vevő. Persze ki tudja, lehet épp ez kovácsolná össze őket életük végéig. Írt egy gyors SMS-t Alfonznak (nem mert messengerre felmenni, félt aktívnak tűnni), hogy még itt van. Amint tud, jelent. Vegyen sört, és ha majd szól, jöjjön át.

X.

Csilla levetkőzött, de mielőtt belépett volna a kabinba, megnyitotta a zuhanyt és kiöblítette a kabin alját. Nem mintha aggódott volna valami miatt, pusztán a koliban megszokásává vált. Élvezte, ahogy zubog rá a forró víz, és lassan gőzbe borul az egész fürdőszoba. Azon gondolkozott, hogy miért tett úgy, mintha most először használna férfi tusfürdőt. Hiszen nem ez az első alkalom, jónéhányszor ragadt már ott valami srácnál éjszakára, ahol nem furcsán nyomasztó álmai voltak, hanem szex. Illetve ártatlanabb kontextusban, mikor a bátyjánál szállt meg Pesten és elfelejtett tusfürdőt vinni (illetve minden mást is, mivel csak egy koncertre ugrott fel, amiből végül háromnapos dorbézolás lett, ha lehet azt ártatlanabbnak tekinteni).

Milyen jó lehet albiban lakni, nincsen szobatárs, max. lakótárs. Lehetne végre macskám. Elképzelte a leendő cicáját, rövid, de tömött és nagyon puha szőrű. Teljesen fekete, kivéve a nyakát, ott van egy fehér nyakkendő. Meg a mancsának végén kis fehér zoknik. És nagyon, nagyon, nagyon hízelkedős. Mindenhova követi, mindig dörgölődzik a lábához. Állandóan dorombol. Tanulni se tud tőle, mert vagy a jegyzetein, a könyvein vagy a laptopján fekszik. Mindent elfoglal, csak hogy vele lehessen. Persze tudta, hogy a való életben egy macska nem ilyen. Ritka az ilyen természetű jószág. Jön-megy, ahogy kedve tartja, és ha nem tetszik, ahogy simogattod, akkor odakap, aztán elmegy. Lassan neki is menni kéne, Stella való-

színűleg megőrül, hogy még mindig semmi infó róla. Be kéne fejeznie a zuhanyzást, de annyira élvezte a vizet, nem bírta otthagyni, de kezdte szarul is érezni magát emiatt, mert *szegény Hümérnek itt megugrasztom a vízszámláját.*

Véletlen felrúgta a tusfürdőt. *Basszameg!* Lehajolt és a kezébe vette. Hümér nem hazudott, tényleg ilyen maszkulin bullshit neve volt. Dark Desire, mint valami BBC/cuckold pornó. Mi az én sötét vágyam? – tette fel magának a kérdést, de nem jutott eszébe semmi. Jules Siegel feleségének lenni a 70-es években? Pedig soha nem vonzotta a házaselet gyerekekkel, férjjel, lakáshitellel, autóhitellel, mindenben jelzőlog. És attól rettegni, hogy egy bróker kicsit rosszabb minőségű, vagy túl sok kokót szív fel, és bedől minden, és hajléktalanná válni. De hálistennek ettől huszonfialat évesen messze volt. Nem kellene ezen aggódnia, de mégis itt van... A tusfürdő habjával együtt lemosta az ettől való félelmét is. Vagy legalábbis mélyre nyomta. Nézte, ahogy a hab a lefolyó körül örvényt formálva eltűnik. Ő is olyan, mint a hab, csak pörög, örvénylik valami körül, próbál megkapaszkodni, de aztán eltűnik. Igyekezett mindig emberekkel körülvenni magát, és arra jött rá, hogy ezért. Ha emberek között van, nincs ideje ilyenekre gondolni. De miért ilyen magányos, miközben a randijánál/leendő barátjánál (??? így, három kérdőjellel egyelőre, mert nem tudja, hogy igazából mi lesz ebből, és hogy mit szeretne) zuhanyzik? Ezeknek nem így kéne működni. De ezek szerint mégis így működik... talán. Nem tudja.

XI.

Hümér cigivel a szájában az ágyon hevert és olvasott, mikor kilépett a lány a fürdőszobából. Nem látta, hogy milyen könyv van előtte, de mellette egy apró, nyitott jegyzetfüzet is hevert. A haját törölgetve odalépett mellé, és válla felett olvasni kezdett. Próbált volna, de amaz látványosan becsapta a könyvet, a lendülettől hamu hullott az ágyneműre, amit gyorsan le akart söpörni, de csak szétkent.

– Na azért mégis mindennek van határa! – kiáltott fel Hümér tettetett felháborodással.

– Bocsánat – biggyesztette le Csilla az ajkát, és Hümér mellé bújt. Lopott egy slukkot a cigarettájából, és megcsókolta, majd hatalmas szemekkel nézett rá és ártatlanul pislogott.

– Így nehéz lesz rád haragudni. Milyen volt?

– Jó. Jól esett. Nem voltam bent sokáig?

– Ugyan, ne aggódj. Úgyis általánydíjat fizetek. Viszont mind a kávéd, mind az ebéded kihűlt.

– Semmi baj. Majd megmelegítjük.

Hümér felállt.

– Elég csak a kávé – mondta Csilla, majd a könyv felé fordult. – Mit olvasol?

– Igazából semmit. Mármint nem olvastam, csak lapozgattam. Szerintem soha nem is fogom elolvasni. Láttad a méretét?

Csilla látványosan nyögve felemelte a könyvet.

– Hogy hoztad be az országba? Nincs erre valami fegyverembargó?

– A schengeni övezetben könnyű csempészni. Meg nem is én vettem. Alfonztól kaptam karácsonyra. Ő vette Angliában... bár lehet jobban járt volna, ha jegyztámra veszi meg. Emiatt kellett plusz jattot fizetnie a WizzAirnek a túlsúlyos poggyász miatt.

– Mi?

– Csak szopatlak... mármint nem én, hanem Alfonz. Meggyőződése, hogy kamu a sztori, de mindig ezt mondja.

– Egyébként hihető sztori. Na, de mi ez. Mármint látom a szerzőjét, meg a címét, meg hogy szép világoskék.

Hümér a torkát köszörülte, mintha valami beszédet készülne előadni. Vett egy mély levegőt.

– Az *Infinite Jest*, David Foster Wallace nagyregénye, egyesek szerint a nagy amerikai regény 1996-ban jelent meg, és azon fontos irodalmi művek közé tartozik (lásd még: *Biblia*, *Don Quixote*, *Háború és Béke*, *Ulysess*, *Gravity's Rainbow*, *Recognitions*, ésatöbbi, ésatöbbi), amelyet senki nem olvasott el, de mindenki úgy tesz, mintha igen... Egyébként így a különböző függőségekről hadovál, leginkább kábszi, alkohol, meg tévé, meg depresszió, meg valami családragényes agyhalál is van benne. De egyelőre csak annyit fogtam fel belőle, hogyha túl sokat nézed a MASH-t,

mármint a sorozatot, akkor bekattansz, meg hogy a tenisz az egészen érdekes sport. Ebben a MASH-es dologban egyébként van valami, mert DFW megfogadta a főcímdal ígérését („Suicide is painless”) és megcsinálta ugyanezt 2008-ban.

– Borzalmasan modorosnak hangzik.

– Az is, lapozz csak bele nyugodtan. Addig én megmelegítem a kávédat.

Kiment a konyhába, és berakta a kávé a mikróba. Beállította harminc másodpercre, és a zsebébe nyúlt, hogy kivége a dohányját.

– Basszameg! – kiáltott fel.

– Mi történt? – rohant Csilla a konyhába.

– Semmi, csak kifogytam a dohányból. Meg tudsz dobni egy szál cigivel?

– Persze, csak előkeresem a táskámból.

A mikró halkan pittyogott, miközben Csilla a retiküljében az orra alatt mormolva kereste a dobozt.

– Kész a kávé! – kiáltott fel Hümér, majd felnevetett, ahogy ránézett a lányra. Csilla fejről a törülköző kezdett lecsúszni, és úgy nézett ki, mint egy öt éves kisgyerek, aki terroristásat akar játszani. – Akarom mondani, kahve ister misin?

– Mi?

– Semmi, csak ahogy a töröcsi csúszik le a fejedről, olyan mintha ilyen kisgyerek lennél, aki Jumurdzsáknak akart öltözni farsangra. És ennyire emlékszem törökből.

– Tanultál törököt?

– Nem, ismertem egy török erasmusos srácot. Asszem most amúgy börtönben van.

– Hogyhogy?

– A Taksim téri tüntetések miatt. Megtaláltad a cigit, vagy legalább Gergőt és Vicuskát?

– A cigi megvan.

– Köszí szépen, életet mentesz.

– Inkább rákot okozok.

- Az is igaz, de jelen pillanatban ez életmentő is... – tartott egy kis szünetet Hümér, mintha elgondolkodott volna valamin. – Amúgy van hajszárítóm, ha szeretnéd használni. Nem tudom, jó-e, mert én soha nem használtam, de gondolom igen.
- Ó, nagyon kedves vagy.
- Ugyan. Ez a minimum.

XII.

Csilla frissen szárított haját birizgálta, miközben Hümér újramelegítette a kávéját (*löktem rajta egyet, járt a fejében*).

– Ez a kávé kicsit Sziszüphosz mítoszára emlékeztet – próbált okosnak és műveltnek hangzani. – Mindig kihűl és mindig újramelegítjük.

– Camus nem tudta ezek szerint, hogy mi a valódi egzisztenciális szenvedés – válaszolta Csilla egyre cinikusabbnak hangozva. – Ő biztos mindig melegen itta a kávéját, hacsak nem hűlt ki, miközben kiskorú lányokat bámult nagyon mély és érzélgősen borongós tekintetével. De köszi szépen, hogy ezt így kibírtad.

– Ugyan, tényleg, érezd otthon magad.

– Igazából nem érzem úgy magamat – kezdte Csilla, erre Hümérnek hihetetlen szomorúság suhant át az arcán, és nyelt egy mélyet – ugyanis csak ketten vagyunk itt, nem négyen. Saját zuhanyzó van. Saját konyha. Nem ilyen luxushoz és privacyhez szoktam.

A szomorúságból megkönnyebbüléssé válás hatalmas nevetésként tört ki Hümérből.

– Ha szeretnéd, hozatok még két embert, a telódat meg úgyis lehallgatja valaki.

– Jaj, ha nem baj, kérhetek egy wifijelszót?

– Persze.

Csilla levette a töltőről a telefonját és bekapcsolta. *Stella biztos kibaszottul aggódik már értem.*

– Vagy épp ünnepel, hogy eggyel kevesebb szobatárs.

– Mi?

– Ja, semmi, csak hallottam, amit magad elé mormogsz. A jelszó...

– Várjál, nagyon lassan indul el... Oké, mondhatod.
– Szóval – vett egy mély levegőt Hümér – légszi ne röhögj ki, a jelszó... bushdid911. Végig kisbetűvel, a 911 számmal.
Csilla visszatartott egy majdnem nevetésnek tartható horkantást, amit elnyomtak volna a hívásértesítő sms-ek

XIII.

Hümér a lépcsőház elé érve egyből rágyújtott, majd a telefonját kihúzva a zsebéből Alfonzt tárcsázta.

– Azt hiszem, szerelmes vagyok – kezdte köszönés helyett.
– Már megint? – Alfonz hangja maróan cinikus volt.
– Nem, ez most nem csak egy fellángolás, ez most nem egy részeg kráss a pultoslányra, mert szépen mosolygott rám a rengeteg borralaló miatt, és az önbizalmam a padló alatt. Azt hiszem – vett egy mély levegőt – megtaláltam az Annámat?
– A midet?
– Az Annámat, a Lottémat.
– He? – hangzott a másik oldalról a zavartság.
– Tudod, Juhász Gyula, ifjú Werther. Tudod, az örök múzsa, aki mindig kísérteni fog, és tökéletesen tönkrebassza az érzelmi életedet, mert mindent hozzá fogsz viszonyítani, amíg végül ki nem nyírod magad.
– Menj a faszomba a kurva allúzióiddal.

Hümér mormogott valamit válaszul Alfonz leendő szakmájáról és annak tanulmányainak elvégzéséről, ha a szakmába vágó allúziókat se tudja elfogadni.

– Na, de mesélj, mi volt!
– Egyelőre semmi.
– Beraktad neki? Lenyeli?
– Mondom, egyelőre semmi. De legalább kivoltunk, mint a szar, és közben *gibét* hallgattunk, és ettől ilyen nagy apokaliptikus összebújások voltak.
– Az egyelőre, baszod, egyelőre az agyadat vágták, mikor megszületél, ezért vagy ilyen hülye.

- Baszd meg! Itt vagyok a trafikban, cigit veszek az asszonynak meg magamnak...
- Most tényleg asszonyként hivatkoztál rá?
- Mi? Tényleg?
- Ennyire bízol benne, hogy összejön? – ezt a kérdést azonban Alfonz csak a semminek, vagy szerinte az NBH-nak, tette

hangja. Hat nem fogadott hívás. A legutolsó tíz perccel ezelőttről.

– Köszí szépen.

Ahogy a telefon rácsatlakozott a hálózatra, rengeteg pittyenés hangzott fel gyors egymásutániságban. Messenger-értesítések. Mindegyik Stellától. *Felhívjam, vagy csak írok neki? Ha hívom, akkor az hosszú lesz, ha írok, akkor... azt nem biztos, hogy jó néven veszi...*

- Hümi, nem baj ha telefonálok egyet gyorsan?
- Ábszolúte nem probléma – válaszolta, az abszolúte nyitó a-ját megnyújtva – addig leugrok cigiért. Neked is kell?
- Persze.
- Mit is szívsz?
- Kék Viceroyt. Nagyon Mac DeMarco.
- Lejmolhatok tőled egyet az útra?
- Persze, ott van a táskámban.
- Ööö... biztos nem para, hogyha matatok a táskádban?
- Nem.
- Oké.

Tárcsázott, és a füléhez emelte a telefont. Első kicsöngésre felvette Stella. Eközben Hümér mélyen elmerült Csilla táskájában, de hamar megtalálta a dobozt.

- Navégreéletbenvagymindenrendbenvan?! – kezdte egy levegővel Stella.
- Persze... Szia! – kiáltotta Hümérnek.
- Öt perc, csácsá! – kiáltott vissza amaz a becsukódó ajtón keresztül.
- Mi? – vágott közbe a búcsúzásnak Stella.
- Hümi leugrott cigiér' – vett egy mély levegőt.

– Na?

– Öt percem van – fújta ki – címszavakban (majd este mesélek rendezsen), átjöttem, betéptünk, bekómáltunk, aludtunk, felkeltünk. A telefonom meghalt, elfelejtettem tölteni... Finom a kávéja. Csak tiramisut ettünk. Zuhanyoztam, a víznyomás a kóterhoz képest megváltás – hallotta, ahogy a vonal másik felén levegőt vesznek a kérdéshez – nem, nem feküdtünk le – vágta közbe, a barátnője kérdését megelőzendő –

fel, mivel Hümér lerakta a telefont.

– Jó napot! Kettő piros Viceroyt, meg egy csomag zöld Domingo dohányt, illetve... – a zsebébe nyúlt, és megnézte mennyi papírja és filterje van – meg egy csomag extra slim Gizeh filtert, meg két kék OCB papírt. Fizetett. A boltból kilépve egyből sodort magának egy cigit, és rágyújtott. A második slukktól köhögni kezdett, nagyon hurutosan, és köpött is egy hatalmasat. Megnézte. *Nem véres, nincsen akkor probléma.* Figyelte, ahogy remeg a keze, és elkezdte magát stresszelni. Mi lesz, mikor hazaér. Vajon megszűnik a kémia? Lebeszéli-e Csillát a barátnője? Vagy mégis összejönnek? Lesz-e szex? A légzése egyre gyorsult és palpítani kezdett. Hirtelen csengeni kezdett a füle, mindenét ellepte a hideg verejték, és iszonyatosan szédülni kezdett. Megpróbálta eldobni a cigarettáját, de csak egy nagyon gyenge lendítésre futotta, szinte mellette esett le. Leült a földre, és próbált mélyeket lélegezni. Lassan és nehezen, de sikerült lelassítania a légzését normálisra, azonban még mindig nagyon hevesen vert a szíve, és a szédülése sem múlt el. Próbált ismét a légzésére koncentrálni. *Belégzés egykéthátnégy kilégzés,* ismételtette magában, hogy a gondolatait is elterelje.

Miután sikeresen lenyugtatta magát, még nem állt fel. Ülve maradt, sodort egy újabb cigit, és élvezte a kellemes napfényt. Bár a beton hideg volt alatta, annyira nem zavarta. Inkább a random járókelők, leginkább nyugdíjasok, furcsa pillantásai voltak bosszantók, de igyekezett ignorálni az egészet. A napfényben, az enyhe széllel játszó kéken felszálló füstöt figyelte, ahogy az ujjai között lévő cigarettából kibomlik. Arra gondolt,

- Basszameg!
- Mi van?
- Azt hiszem, az utolsó szálamat vitte el Hümér – miközben a táskájához sétált, és kutakodni kezdett benne, a telefont a válla és a füle közé szorította. Eszébe jutott, ahogy tegnap Hümér a kulcsontjait bámulta, és arra gondolt, hogy most mennyire szeretne a telefonja lenni a srác. – De amúgy majdnem... csak elaludtunk... Megvan a cigi! – öngyújtó csatant a háttérben, és mély belégzés hallatszott. – Nagyon kis cukin bújva alvós..., de ilyen nagyon... nem is tudom, hogy mondjam... hmm... ööö... creepy, kiéhezett módon nézett rám. A kulcsontjaimat bámulta!
- Hogy mi?
- Igen.
- Fura.
- Mit mondjak, kicsit megijesztett.
- Lehet jobb lenne elfelejteni a srácot?
- Nem hiszem, csak kanos volt. Tudod, hogy eddig mindig egy gavallér volt.
- Értem, de mi lesz később?
- Nem tudom, de nem hiszem, hogy ez red flag lenne. Tudod, hogy mindig egy g... – ismételte volna meg.
- Nekem az – vágott közbe Stella.
- Tényleg?
- Igen.
- Miért?

hogy ezt le lehetne kottázni, valamiféle Glenn Branca-féle 100 széttorzított gitáros nagyzenekarra, amivel aztán otthon a sötét szobájában hallgatva teljesen lesmirglizhetné az agyát, a hallójárait és a lelkét. Felállt, és komótosan bandukolt haza, a pánikrohama csak egy rossz utánérzés volt, a hányás utáni savas kaparás a torokban, amit alig lehet kiköhögni. Arra gondolt, hogy miután Csilla elmegy, áthívja Alfonzot, bétépnek, és megőrülnek az *Ascensionre*. Vagy a *Soundtracks for the Blindra*. Vagy esetleg a SoulSeekről hónapok alatt összeszedett teljes Tzadik-katalógusból valamit. Vagy... Lényegtelen volt, mire. Aztán közösen elalyszanak a *Stratosfearre*. Boldognak gondolta magát.

XIV.

Csilla viszonylag gyorsan lezárta a beszélgetést Stellával, azt gondolván, hogy Hümér hamar hazaér. Hirtelen kicsit ilyen 50-es évekbeli feleségnek gondolta magát, amerikai, fehér kerítéses kertvárosban, ahogy várja az urát, hogy hazajöjjön munkájából, niggerlincseléséből, vagy titkos homoszexuális afférjából, vagy még titkosabb trockista gyűléséről. A gondolattal eljátszva el is mosogatott. A hamutálat a kukába ürítette (és bár ezt sosem fogja bevallani senkinek, néhány csikket kiválogatott, hogy elszívjon, mert nem tudott mit tenni, mint rágyújtani, de kifogyott a cigijéből). De ez a gondolat hamar elpárolgott, hála a mosogatás és várakozás unalmának, és inkább úgy gondolta, hogy kicsit körbenéz a lakásban. Nem is tudta, hogy hol kezdje. Első útjának automatikusan a könyvekhez kellett volna vezetnie, már csak azért is, mert hallgatott John Watersre, de valahogy most nem sikerült. Az oka Hümér bekapcsolt laptopja volt, első gondolata az volt, hogy bejelentkezik a Facebookjába, és kipoztolja, hogy buzi, de ezt elhessegette, főleg mivel maradt már a TIK-ben bejelentkezve, és kapott mástól állapotfrissítést. Az így szólt: *Sziasztok, Lett Csilla vagyok, és olyan ember vagyok, aki elfelejt egy nyilvános számítógépen kijelentkezni. Szerencsére ez csak a Facebook volt, és nem a netbankom.*

Ehelyett inkább a Zene mappáját böngészte végig. Stílusonként voltak rendezve. Nagyrészt felismerte, a Dadrock nevűn kuncogott egyet, és kíváncsiságból megnyitotta, mivel nem tudta, hogy mire számítson. Három mappa volt benne. Beach Boys, Black Sabbath és a The Monks. Visszalépett, a Citypopra kattintott, mert nem tudta, hogy az micsoda. Rengeteg japánul (vagy kínaiul) elnevezett mappa fogadta. A következő, amiről biztosan nem tudta, hogy micsoda, az a Siberian suicidal post-punk nevzetű mappa volt. Már mint, mind a földrajzi elhelyezkedést, mind a post-punkot értette, és feltételezte, hogy a suicidal pedig hangulatfestő elem lenne. Megnyitotta, és találmra kiválasztotta a Янка Дягилева feliratút, azon belül pedig az 1989 – Ангедония mappára kattintott és elkezdte lejátszani. Egy számára teljesen ismeretlen médialejátzó indult el. Ő otthon a gépén még mindig Winampot használt a Classic skinnel. Itt pedig, korábban nem figyelte meg, a tálcán egy kis

mérges, szarvas ufófej volt az ikon. Foobar2000 volt elviekben a lejátzó neve, de ez számára lényegtelen volt.

A zene kifejezetten tetszett neki, viszont csak bele-belehallgatott a számokba, random ugrált közöttük. Elveszett a gondolataiban, illetve kezdett lassan ideges és türelmetlen lenni, hogy hol késik a srác. Bezárta a lejátzót, és fel-alá járkálni kezdett a lakásban. A saját lépéseit hallgatta, de hamarosan másik léptek csatlakoztak kívülről, a lépcsőházból. Reménykedni kezdett, hogy Hümér az, és végre véget vet az unalmának. Gyűlölte a várokozást, tök mindegy, mit csinált. Még ha volt is, amivel lekösse magát, akkor is unalmas volt. A hangok megtorpantak (mint ha az ajtaja előtt), majd egy férfiangú basszameget hallott kívülről, és rohanva távozó lépteket. Mérgében rágyújtott egy félig szívott csikkre, amit a hamutálban talált korábban. Apró, de nagyon gonosz bosszút eszelt ki Hümér ellen.

Kiemelt a könyvhalmból egyet, meg se nézve melyik az. Egy random oldalnál kinyitotta, és belehamuzott! Majd megpróbálta körülbelül oda visszarakni, ahonnan kivette, de ez lehetetlen feladatnak tűnt. A könyvek halmaza egyre inkább egy ősi, lovecrafti istenség testére hasonlított, mivel a formája kivehetetlen, lehetetlen és leírhatatlan, de leginkább őrzítő volt. Gondolkozott, hogy vajon miért is nincs neki könyvespolca? Vajon nem engedi a főbélő? Nem tudja magának megengedni? Esetleg egy lusta geci? Később megtudta Hümértől, hogy ez egy esztétikai választás, egyfajta civil kolostort próbált kialakítani, a lehető legkevesebb luxussal. Persze Csilla tudta, hogy megint csak viccel próbálja elütni a dolgot, valójában csak lusta volt venni, hazacipelni, és felszerelni (vagy rendelni, házhoz szállíttatni és felszerelni). Mikor Hümér öt évvel később eljutott odáig, hogy elolvassa a könyvet, akkor a hamufolt összezavarta, azt hitte, hogy már olvasta, és ő hagyta ott. Órákon át böngészte a Goodreads- és Moly-profiljait, hogy kiderítse. De nem, nem olvasta a *Bűn és bűnhődést* (persze mikor kérdezték, akkor az volt a válasza, hogy igen, középiskolában, ezért nem sokra emlékszik rá, ennek ellenére nagyon erős véleménnyel volt róla. A vélemény Nabokovtól származott, és gyakran szerette hangoztatni az emberek előtt. Banális pseudoirodalomnak hívta, mely nem ad többet az olvasónak, mint holmi másodrangú történelmi regények

olcsó moralizálásai. Hümér szerencséjére ennél tovább senki sem erőltette a témát, mert nem nagyon tudott volna többet mondani). Csilla leült az ágyra. Mélyet sóhajtott, majd felállt, és a bejárathoz ment. A fülét az ajtóra tapasztotta. Nem hallott semmit. Kiment a konyhába, és az ablakon kinézve az utcát figyelte, nem realizálta, hogy a másik irányba néz. Valakik egy kutyát sétáltattak. A zöldterülethez érve levették a nyakáról a pórázt és elengedték futni. A kutya zsemleszínét hamar elnyelte a zöld, csak vidám ugatása hangzott. Egy másik kutyával játszhatott, de nem látott belőlük semmit. Visszament az ajtóhoz, hallgatózott, továbbra is semmi, csak a lépcsőház üressége. Ismét sóhajtott egyet. Visszament a konyhába, kivett egy poharat a csepegtetőből. Engedett bele vizet, gyorsan lehúzta, és a poharat bámulta. A tekintete homályosan tükröződött a zöld üvegen. Lehet-e egy pohárral délután valamit kezdenie, mikor csak azt tudja, hogy minden idegszála sokkal többet akar, mint ez a magányos, szocializmusból itt maradt, zöld üvegű pohár nevű pohár, de ez a feszítő több és óriási „több” idegei, lelke és unikum-érzékenységei fantasztikusan különlegesen, ismeretlen térképű vezetőkeibe van zárva. Ismét mélyen, türelmetlenül sóhajtott. Bement a fürdőszobába, és leült a vécére pisilni. Mikor végzett, nagyon lassan mosott kezet, hogy ezzel is az időt húzza. Megnézte magát a tükörben. A sminkje kissé elfeküdve, elaludva, de végülis igazítható volt. Persze erre nem készült, így nem volt nála semmi. Vajon lemossa-e vízzel, amit tud? A kérdésre azonban nem talált választ, mert kulcs zörgött az ajtó előtt.

XV.

– Hi honey, I’m home! – nyitott be Hümér borzalmas akcentussal a stúdió konzervröhögésére várva. De az természetesen nem jött. Csilla a nyakába ugrott, na végre felkiáltással. A fiú majdnem hátraesett, a virágcsokrot elejtette. *Virágcsokrot?* vette észre gondolatát, és megállította a lány játékos pofonra lendülő kezét. Hümérnek a pofonra lendülő kéz láttára felállt.

– Ez miért? – kérdezte Csilla.

– A késés miatt, rossz cigit vettem, és csak az ajtó előtt jutott eszembe,

hogy kék Viceroyt kértél, én meg pirosat vettem, ezért gyorsan visszarohtam. A virágot pedig bocsánatkérésül vettem. Tudom, tudom...

– Mit?

– Hát, hogy kicsit bagatell, meg olyan, nem is tudom... – mély levegőt vett – klisé?

– De hát a két szó ugyanazt jelenti – legyintette meg, már ténylegesen. Hümér, ha lehet, még merevebb lett. Egy új kinket fedezett fel magán. Érdekes módon Tamással soha nem vonzotta az ilyen.

– Tudom. Igazából elfelejtettem, mit akartam mondani.

– Veled ez gyakran előfordul, nem?

– Túl sok fű.

– Tényleg?

– Mondanám, hogy igen, de mindig is ilyen feledékeny, könnyen összezavarható vagyok. Diagnosztizálatlan ADHD.

– Tényleg? – kérdezte most már némi aggodalommal a hangjában a lány.

– Nem tudom – vonta meg a vállát – csak tippelek.

– Egyébként nagyon szép csokor. Honnan tudod, hogy szeretem a lilimokat?

– Szerencsés tipp – válaszolta, miközben Hümér fejében hatalmas felbontásban világított Csilla ballagási fotója a Facebookról, melyen egy óriási csokor liliummal „csókolózott”.

Hümér kivett a zakója zsebéből két doboz cigit, a lány kezébe nyomta, majd a szobájába lépve a két piros dobozt meg a dohányt és a papírokat és filtereket az ágya felé hajította, majd a konyhába indult a virággal a kezében. Csilla, aki hatalmas zacskózörgéssel és hévvel bontotta ki a dobozt, szintén a konyha felé tartott. Nem figyelve a másikra, véletlen egymásba ütköztek. A lányt megcsapta a fiú erőteljes izzadtságsgaga. *Biztosan futott*, gondolta. *Csak meg ne érezze, milyen gecibüdös vagyok attól a kurva pánikrohamtól*, gondolta Hümér. Elnézést kértek egymástól. Csilla nyúlra lecsapó sasként vetette magát a konyhaszталon lévő öngyújtóra. Hümér a konyhaszekrényből vett ki egy söröskorsót.

– Sajnos vázám nincsen.

– Semmi baj – lehelte ki a kék füstöt Csilla.

– Csak túléli, míg hazaviszed, nem?

– Illene neki.

Vizet eresztett a korsóba. Ritka látvány, és a söröskorsó részéről valószínűleg furcsa élmény lehetett. Az asztalra állította, majd egy voilá! felkiáltással széttárta a karjait.

– Gyönyörű – mondta Csilla félig szarkasztikusan.

– Nem annyira, mint te – kliséskedett Hümér, a szarkazmust észre sem véve.

Csilla elnyomta a csikket, és megfogta Hümér kezét. Fél térdre ereszkedett, és megszólalt.

– Drágaságom, értem a célzásodat, de ugyanakkor jó lenne, ha fel tudnád venni a szarkazmus darabkáit a padlóról.

– Igyekeznem fogok – válaszolta kissé szaggatottan, mintegy belepirulván Csilla érintésébe – Nem... nem baj, ha zuhanyozok egyet én is?

Csilla válaszként csak erőteljesen megrántotta Hümér karját, úgy hogy amaz ráesett, a fejük összeütközött, mindketten feljajdultak, Hümér homlokán picit felrepedt a bőr és enyhén vérezni kezdett. A lány letörölte, az ujjára tapadt vért megmutatta, majd a seb helyére adott egy pusztit. Rendesen, tisztességesen, amolyan kispolgári tinédzseri hévvel smárolni kezdtek. Karjaik, arcuk, ajkuk, válluk (*kulcsontok!* kiáltott fel Hümér agya, el is felejtette hirtelen az izzadtságát) összetapadt, ahogy közelebb húzták egymást.

XVI.

Hümér újra és újra felállt, tett egy ideges kört a szoba körül, majd rezignáltan leült Csilla mellé, aki együttérző tekintettel nézett rá. Halkan motyogva káromkodott maga elé, néhányszor ezt megszakította, és hangosan bocsánatot kért. Csilla nem volt benne biztos, hogy hozzá intézi a szavakat. Felállt, tett egy kört. Leült. Felállt, tett egy kört. Leült. Akárhányszor leült, Csilla próbálta megérinteni. A kezét, a vállát. Valahol. A lány nem bírta tovább a feszültséget, felállt, és kiment a konyhába.

– Hova mész? – kiáltotta utána Hümér kétségbeesetten.

– Csak cigiért.

– Sajnálom – kiáltott ismét Hümér.

– Ne kiabálj – próbált nyugtatóan hangzani Csilla. – Jövök már vissza. Vegyéél egy cigit te is. Szükséged van rá!

Szó nélkül nyújtotta a kezét, és elvette a cigarettát. A filtert bámulta, a szeme kezdett könnybe lábadni, és nagyokat nyelt, hogy a torkában lévő szűrő-nyomó fájdalomgombócot lenyelje, de nem sikerült. *El ne sírd magad előtte, mert tényleg vége mindennek!* A szipogása folyamatossá vált, és sírni kezdett.

Csilla először szintén pánikkal reagált, azt hívén, hogy az ő hibája az egész, nem tudván, hogy Hümér összes szexuális fantáziáját már csak ő tölti ki. De most látván a fiú állapotát, összezavarodott, ugyanis nem tudta, hogyan reagáljon. Illetve, hogy Hümér hogyan fog reagálni az ő reakciójára. Közeledjen-e, próbálja-e lenyugtatni vagy maradjon távolságtartó? Azt gondolta, azzal, ha kimegy cigiért, egyfajta semleges, svájci megoldást követ el, hiszen nem közeledik (sőt, fizikailag távolodik tőle), míg a megkínálással épp egyfajta közeledést valósít meg. Ez a „hintapolitika” azonban Hümér feltűró könnyei láttán kudarcot vallott. Egy pillanatra megfagyott, majd odalépett volna, de a levegőben megállt a lába a bizonytalanságtól. Hümér észrevette a láb pillanatnyi határozatlanságát. Erről a pillanatnyi határozatlanságról, és a lábról, valamint Csilla félig felöltözöttségéről, és ismét csak a lábról és annak kifejező szerepéről milliónyi gondolat rohant át az agyán, melyeket egyszer kifejtett Alfonznak egy részeg párbeszédnek álcázott kiselőadás során. („A női láb alapvetően egy formátlan, non-erotikus szerv. A láb erotikáját és formáját maga az öltözék, a cipő [légyen az szandál, papucs, magas sarkú, csizma, vagy akár crocs is], a harisnya, a szoknya, rövidnadrág, vagy a skinny jeans adja. Ez utóbbi nyilvánvalóan a sejtetés eszközével élve. Éppen emiatt a semlegessége miatt *pikáns*, hiszen se nem amorf, se nem alakkal rendelkező, ezzel a kettő közötti lebegéssel képes a vágy kiváltására. Egy bizonyos szinten ez olvasható úgy, hogy ez egyfajta tabudöntögetés, hiszen, ha nem rendelkezik alakkal, akkor nem létező (...) A női láb egy gótikus szerv, hiszen nemcsak, hogy kívánja azt a túldíszítettséget, amelyet egy véletlenszerűen, teljesen hanyagul felvett félpár zokni is tud adni, lyukas dorkóval, hanem enélkül nem is tud a körformája létezni.”) Az esszékö-

teteket megtöltő értekezések mellett azonban egy régen írt verse jutott eszébe. A verssel egy bohém/neohippi karakterű lányt próbált felszedni, sikertelenül. A nevére már nem is emlékezett, azonban valamiért a vers megmaradt benne. Motyogni is kezdte maga elé:

*Mostan színes harisnyákkal
álmodom. És kabátokkal!
Legszebb a sárga, nem, a piros.
Vagy a kék. Fekete! Zöld! Mindegy
Vagy legyen még színesebb!*

*Tavasza van, búmat lassan feledem.
Piroskabátoszöldnadrágos
Sárgakabátossárgaharisnyás
Pinkblúzoscékharisnyás
Lányok kísértének. Kalapban, barettnben.*

*Szemüvegben, napszemüvegben
anélkül, de mindig hasirnyában!
Csak legyetek színesek!
(mint az ősz tavasszal)*

*De ezek nem is álmok,
Életbe vitt látomások.
Buszon. Vonaton. Kávézóban.
Mindenkinek legyetek színes,
Sokszínű ruhás lányok.*

Csilla, saját maga meglepetésére is, minden egyes szót értett a versből, de nem tudta hova tenni, szerette volna megkérdezni, hogy ez az övé-e, esetleg valakitől idéz, azonban nem mertte, mert úgy tűnt, mintha lenyugodott volna picit a fiú. A légzése ritmusa legalábbis semmiképpen sem idézte a pánikroham hiperventillációját. A fiú példáját követve ő is leült vele szemben földre. Csilla kinyújtotta, és megfogta Hümér kezét. Hosszasan, csend-

ben figyelték egymást. A lány bal lába zsidbadni kezdett a töröküléstől, ezért felállt, nyújtózott egyet, és próbálta a súlyát a bal lábára helyezvén minél inkább eltüntetni a tévén adáshiányt idéző érzést. A fiú lassan feltápáskodva követte, mindketten rágyújtottak. Egy darabig csak a cigaretta sercegése, illetve a lélegzetük hallatszott, majd nagy nehezen megszólalt Hümér.

– Tudom, hogy ez klisé, de ilyen velem még soha nem fordult elő.

– Ugyan, engedd el. Biztos vagyok benne, hogy mindenkivel megesik, legalább egyszer. Mindenesetre... – mosolyodott el Csilla, és belül rettegve, hogy a vicce rosszul fog elsülni – a következő alkalomra hozok Viagrát.

– Lesz következő alkalom? – derült fel a fiú arca.

– Miért ne lehetne?

– Hát, mert... tudod...

– Ugyan, felejtsd el. Mennyi az idő amúgy, mert este mennem kell a Tra-biba, és még össze kell készülnöm.

– Fél hat körül lesz szerintem – Hümér megnézte az asztalon heverő telefonját. – Igazam volt, 17:27. Szívesen elkísérek a buszhoz.

– Benne vagyok, de remélem nem így mész – mutatott Hümér még mindig meztelen testére.

– Nem, veszek egy ballonkabátot.

Epilogue of a Car Crash

Csendben, mosolyogva, kézenfogva vártak a buszmegállóban, a kezeik épp csak annyi ideig nem érintették a másikat, amíg kézfogásból ölelésre, illetve vissza kézfogásra nem váltottak, melyet néha egy-egy csók szakított meg. Messziről egészen idillinek tűnhetett a kép, azonban Hümérben belül zaklatott a szégyen és a félsz a (remélhetőleg) pillanatnyi impotenciája felett. Csilla fejében rövid ideig megfordult, hogy nem az ő hibája-e, hogy nem elég vonzó, de a benne élő feminista ezt kiüvöltötte a fejből, és eszébe juttatta, hogy a fiú pár nappal korábban sikeresen lánkjolta egy durván féléves képét este 11 körül. Attól is félt, hogy Hümér (remélhetőleg) pillanatnyi impotenciája miatt nem fogja-e eltaszítani, ellökni magától, pedig már nagyon megkedvelte a fiút.

Egyre közelebből hangzott a kék-fehér Ikarus 280G zörgése. A megbízhatóan szétesés szélét és utolsókat rúgást mímelő busz megállóba érkezése és az utolsó, búcsúcsók előtt Hümér megeskette Csillát, hogy ami történt, ne mondja el senkinek. A lány ugyanerre eskette a fiút. Egyszerre tűnt túl hosszúnak és túl rövidnek a pillanat, amíg a busz ablakán keresztül integettek egymásnak. Ahogy eltűntek egymás látóteréből, rögtön elővették a telefonjukat, és tárcsáztak.

[A novellában jelölt vagy jelöletlen formában idézet szerepel Cholnoky Viktortól, Szentkuthy Miklóstól, valamint Kertész Imrétől és Mark Z. Dani elewskitől és David Foster Wallace-tól és a Godspeed You! Black Emperor és Orchid zenekaroktól.]

GREGUSS LILLA

A madár még életben van

Az élet velejáró abszurditása

Szereplők

Hajnalka, A NÉNI

Imre, A POSTÁS

Hajnalka 86 éves, Imre 51, de a két színész egykorú.

1. Teázás

A néni háza, azon belül a konyha-nappali. A néni levest főz. A postás kopog.

A NÉNI *(Kiabálva)* Ki az?

A POSTÁS A postás.

A NÉNI *(Kiabálva)* Ki?

A POSTÁS A postás.

A NÉNI *(Kiabálva)* Jó, de most melyik?

A POSTÁS Imre vagyok, asszonyom. Az új postás.

A NÉNI Aha, az új. Jöjjön csak be, fiam. *(Belép a postás.)* Most tettem oda a levest. Szóval a Balázs... Vigyázzon ott azzal a padlódeszkával, a Zoltán is abba botlott el, aztán úgy kellett hívni a mentősöket, de már úgys mindegy volt. Akkor a Balázs már nem hord leveleket?

A POSTÁS A Balázs... Meghalt. Néhány napja. Rémes incidens. Elütötte egy kamion. Pont itt, az utca végén.

A NÉNI Szegény Balázs fiam. Pedig ő bírta legtovább. Három és fél héti! Már azt hittem, maradni fog. De hát... a halál is ugyanúgy része az

életnek, mint bármi más, nem igaz? Mi a neve? Imre, ugye? Feljegyzem majd. Kávét, teát főzhetek?

A POSTÁS Asszonyom, én szolgálatban vagyok.

A NÉNI Ez volt az utolsó ház, ahová levelet vitt ma, nem? A többiek útvonala is mindig ez volt. Rózsa utca, Horvát utca, Napos utca. Mindig a Napos utca szokik az utolsó lenni. Aztán beültek hozzám, kávéra, teára, levesre, ki mire.

A POSTÁS Ez valóban az utolsó állomásom. De...

A NÉNI Akkor teát vagy kávét?

A POSTÁS Nem akarok zavarni.

A NÉNI *(Mindен szóra erős hangsúlyt téve.)* Teát vagy kávét?

A POSTÁS Teát. Köszönöm.

A néni a konyhában szöszmötöl, vizet forral.

A NÉNI Íze?

A POSTÁS Kérem?

A NÉNI Milyen legyen?

A POSTÁS Mentát kérnék. Ha van.

A NÉNI Csak az van. Én is azt szeretem. A vendégeim pedig egy-két alkalomnál többször nemigen jártak itt, ugye... De a postások általában egyből mentát kértek. Nem tudom, ez biztosan ilyen... postás-ízlés?

A POSTÁS Nem tudom, asszonyom...

A NÉNI Ne asszonyomozzon már itt, fiam, kiver a hideg tőle. Hajni néni.

A POSTÁS *(Zavarodottan.)* Néni? Nem tudom, Hajni... néni. Én nem vagyok régóta a postánál.

A NÉNI Hát mit csinált előtte?

A POSTÁS Sok mindent. Mindenfélét.

A NÉNI Vagy úgy. Jó, hát majd mesél, most időnk, mint a tej.

A POSTÁS Mint a tenger.

A NÉNI Hogy? Ja, igen, mint a tenger. Mindig összekeverem. Mert hát, mindkettő folyik. A nyelvemre meg egyből a tej szó jön. Kész a tea! Jaj, mit álldogál már itt szerencsétlenül, mint fasz a lakodalomban? Üljön le,

ahova akar. *(A postás feszengve leül egy konyhaszékre a konyhai kisasztal mellé.)* Mézet, citromot, cukrot? Tejet?

A POSTÁS Tejet. Nagyon keveset.

A NÉNI Milyen ironikus, nem?

A POSTÁS Valóban az.

A néni leül.

A NÉNI És, a postáselődei közül jóban volt valakivel?

A POSTÁS Én nem ismertem senkit azok közül, akik ezen a környéken szállítottak levelet. Amikor az előző munkahelyemről ki... kiléptem, hirtelenjében nem nagyon tudtam, hova tovább. Aznap jött hozzám a posta. A postásom gyerekkori ismerősöm, együtt nőttünk fel, tudja... Én meg persze nem tudtam tartani magam. Látszódtott rajtam, hogy baj van. Akkor ez a bizonyos gyerekkori barát mondta, hogy náluk van egy üresedés. Már megint. De figyelmeztetett, hogy vigyázzak, mert minden elődöm...

A NÉNI Tudom, tudom. Meghalt nem sokkal azután, hogy találkozott velem. Igen.

A POSTÁS Elkeseredett voltam. Azt mondtam, hogy én már semmit sem bánok. Elvállaltam. Ez tegnapelőtt volt. Ennek ellenére ma reggel mégis félve indultam el.

A NÉNI Fiam, ha megölöm, én nagyon sajnálom, de ez ellen nem tudok mit tenni. Ez az élet rendje. Az én életemé, vagy mi a bánat.

A POSTÁS *(Kissé zavarodottan.)* Semmi gond.

A NÉNI Én már számon sem tudom tartani ezeket... Az első postásomra emlékszem. Az elsőre, akivel beszélgettem. Még fiatal voltam, huszoneves. Ő volt a Gyurkó. Olyan idős lehetett, mint én. Behívtam egy teára. Az első pár alkalommal semmi gond nem volt. Már megörültem, de azért meg is lepett a dolog. Aztán egyszer félrenyelt, de olyan csúnyán, hogy belefulladt. Később legtöbbször egyből meghaltak, amikor beléptek a házba. Vagy még a házba se. Volt egy Pityu, emlékszem, hogy őt a villám csapta agyon az udvarban, álltában, mikor az ablakon át integettem neki. Volt egy, annak már nem is tudom, mi volt a neve, a füzetem-

be biztos feljegyeztem, mert oda mindent feljegyzek, minden embert, aki... Szóval, mindenkit. Na mindegy, hát a neve az most éppen nem fontos. Na, azt is agyoncsapta az áram, mert ő meg tán értett az elektronikához is, a vízforraló meg elbaszarintódott. Én meg megkértem, hogy szerelje már meg. Akkor volt egy, az belefulladt a mosdótálba, mert eldugult a lefolyó, mondta, majd ő megcsinálja. Az a Géza volt, azt hiszem. Akkor volt egy, amelyik... Hát én nem tudom, mit csinált az a balfasz, de beleszaladt a késbe. Itt sem voltam, mire odanéztem volna, már csurom vér volt minden, pedig akkor raktam le a tiszta szőnyeget, hogy ott baszná meg. Ja de nem, ez volt a Géza. Akkor a mosdótálás lehetett a Nagy Feri? Igen, a Nagy Feri volt. A Kis Feri meg leesett a létráról, mikor a fényképalbumot segített nekem levenni. Nyakát szegte... Na, de voltak még sokan... *(Rövid csönd.)* Azért ezek nagyon rendes emberek voltak mind. Maga is annak látszik, Imre fiam. Tényleg sajnálnám, ha miattam esne magával valami baj.

A POSTÁS Tényleg... Én már lehetséges, hogy nem is bánám. Nem hiszem, hogy lenne bárki is, aki bánná.

A NÉNI Na, ne mondja ezt, fiam, hát nincs egy nő a maga életében? Van magának felesége?

A POSTÁS Nincsen.

A NÉNI Maga még olyan fiatal! Ki tudja még, mi vár magára. Ha kikerül innen élve, persze.

A POSTÁS Fiatal? Nem hiszem, hogy fiatalabb volnék magánál...

A NÉNI Fiam, én már nyolcvanhat éves vagyok. Maga mennyi lehet? Legfeljebb ötven.

A POSTÁS *(Meglepetten.)* Ötven... Ötvenegy vagyok. De... hogy? Az nem lehetséges. Maga nem néz ki idősebbnek egy évvel sem nálam.

A NÉNI Mahh. A sok tea. Vagy tudjam is én. Tegezhetem?

A POSTÁS Hogyne. Persze. Miért ne...

A NÉNI Nagyszerű. No fiam, üljél már át a dvoszetre, ne ezen a szaros kemény konyhaszéken feszengjél itt nekem. *(A postás feláll, még mindig kicsit feszült, majd leül egy kétszemélyes ülőalkalmatosságra a nappaliban. Felforr a víz a konyhában.)* Kész a tea. Én is megiszok egyet. Nem bánod, ha leülök én is ide? *(Nem várja meg a választ, leül.)* Szóval akkor nem vagy

házas. Partnered csak van, nem?

A POSTÁS Nincsen.

A NÉNI Tökölődős fajta vagy, fiam?

A POSTÁS Úgy gondolom, hogy egyszerűen csak sosem alakultak úgy a dolgok. Úgy, hogy az mindenkinek jó legyen.

A NÉNI Bocsáss meg, de én ehhez olyan izé vagyok. Alfabetta.

A POSTÁS Analfabéta?

A NÉNI Az. Analfabéta. Fejtsd már ki, légy oly kedves.

A POSTÁS Próbálkoztam én egyszer-kétszer... De mindig rosszul sülték el a dolgok.

A NÉNI Próbálkozzál csak, fiam, mint mondtam volt, te még fiatal vagy, csak éljed túl a kilépést a kapumon.

A POSTÁS Nem az én terepem ez, azt hiszem. Ahányszor szerelmet vallottam, a velem szemben ülő angyali arc mindig fintorogva eltorzult.

A NÉNI Hát akkor kvittek vagyunk. Csak én sose vallottam szerelmet. Meg a te torz arcaid nyilván nem lehelték ki épp a lelküket.

A POSTÁS Nem lehettek azok ki egy mukkot sem. Tudom, hogy nem vagyok egy Héraklész. Tisztában vagyok magammal, azzal is, hogy nagy balfék tudok lenni időnként. Gyakran... Bocsánat, ha felidult vagyok kissé. *(Mélyet sóhajt.)* Én csak azt hittem, ez még nekem is kijárna. Meg azt is hittem, hogy a nők szeretik, ha Csokonait szavalnak nekik.

A NÉNI Nem szeretik?

A POSTÁS Nem minden esetben. Pedig eddig talán ez volt az egyetlen dolog, amit jól tudtam csinálni. Csokonait szavalni. Legalábbis azt hittem. Volt egy nő... De inkább nem untatom ezzel.

A NÉNI Én a szerelemről máshonnan úgyse hallok. Na bökjed csak ki, fiam!

A POSTÁS Szóval... Volt egy nő. Igazából összesen csak három volt az életemben. De vele jutottam el legtovább. Margitnak hívták. Vele ötször is sikerült találkoznom. Az első kettővel mindössze kétszer randevúztam. Fejenként. Már azon is gondolkodtam, hogy megkérem Margit kezét. Minden szépen ment, Margit egészen műveltnek tetszett számomra. Úgy éreztem, értékelni fogja, ha Csokonait szavalok neki, aztán majd jö-

het a gyűrű is – még szerencse, hogy azt végül mégsem vettem meg; az ékszerüzletben vettem észre, hogy otthon felejtettem a pénztárcámat... tipikus –, de amikor a versben az a rész jött, hogy:

„Játszodtasd altába’

Kedves képekkel,

Vidd Idáliába,

Hogy ne kelljen fel.”

akkor erre a Margit nagyon felkapta a vizet, mert ő ezt úgy értelmezte, hogy „meg akarom baszni, aztán menjen a picsába, vagy tőlem akár ott puszthat meg helyben”, és most az ő szavait használtam...

A NÉNI Bocs, fiam, de ez a lány egy liba. Na de aztán? Nem volt senki más?

A POSTÁS Nekem... Évekbe telik, míg egy randevúra rászánom magam. A második már könnyebb. Margittal az eset pedig még csak két hete sem történt.

A NÉNI Hát, fiam, most nem rosszból, de van olyan, akinek ezt adta a sors. Én is egyedül aszalódok, mióta világ a világ... Bassza meg, a leves! (A néni felpattan, majd elzárja a gázt a leves alatt.) Szeretnél ebédelni? Jó kis tyúkhúsleves. Tegnap átugrott a szembeszomszéd tyúkjá az udvaromba, aztán ott is maradt kifeküdve... Nem tudom, mi lelte, de gondoltam, kihasználom az alkalmat.

A POSTÁS Én igazán nem akarom rabolni az idejét, főleg nem ebédidőben.

A NÉNI Fiam, ez a leves sok egy embernek. Meg – most nem rosszból, de – vár téged otthon bárki is meleg ebéddel?

Csend.

2. Ebéd

Ketten ülnek a konyhai kisasztalnál. Lassan eszik a levest. Kanalaik csörömpölnek, míg a néni meg nem szólal.

A NÉNI Mi ketten éltünk, anyámmal. Itt ebben a házban, amiben én most is. Meg az anyám húga is itt lakott, innen nem messze, ő is egyedül. Mi-

kor idejöttünk – öt éves lehettem, vagy már én sem tudom –, a környékbeli gyerekek – erre emlékszem jól... – nagyon furán néztek rám. Meg szöktek tőlem, mintha legalábbis valami mágnes taszítaná el őket. Nem is mertek a közelembre jönni, azt mondták, boszorkány vagyok. Hanem volt az a fiú, olyan egykorú volt velem. A Jóska? Talán ez volt a neve neki. Azzal egyszer játszottam. Nem volt egy bőbeszédű gyerek... Hangját nem is hallottam. Futkároztunk körbe a fák körül az ültetvényesben, ezt játszottuk. Hanem egyszer csak hozzáértem a vállához egy almafa alatt. Na, akkor egy faág ráesett neki a fejére, de úgy, hogy majd' szörnyethalt. Hát ezután se barátkoztam sokkal többet a gyerekekkel. Kilencévesen az anyámtól kaptam egy halat. Nagyon szép kis aranyhal volt, úgy világított, mintha napfényt húztak volna rá a pikkelyeire. Na, azt a halat én nagyon szerettem. Az volt az egyetlen társaságom. Aztán egy nap a szemem látára kiugrott a vizesüvegéből. Utánakaptam – a földön hevert –, visszadobtam, de addigra már nyilván késő volt... Megdőglött. Én akkor annyira nem mutattam ki, hogy szomorú lennék, mert a halált mintha mindig hordoztam volna magamban, csak úgy dőltek ki mellőlem az emberek meg az állatok. Meg amikor tizenkettő voltam, akkor lett egy olyan ízé növényem, az ami olyan nehezen pusztul ki. Egy olyan anyósnyelv. Mérgezõ is egyébként. Úgyhogy nagyon magaménak éreztem. Hát nem ki-pusztult egy hónap alatt? Megmagyarázni sem lehetett, hogy miért halt el... És akkor én így, tizenkét évesen eldöntöttem, hogy egyedül élelem végig ezt az életet. No, nem mintha annyira hiányoltam volna egy másik ember társaságát... Nem. Nekem nem voltak ilyen... kapcsolati igényeim, vagy mi a franc. Azt mondogattam magamról, hogy macskás aggszűz vénlány leszek. És mi lett a vége? Egy macska sem bírta mellettem. Mind megdőglöttek. Mind valami elképzelhetetlen balesetben. Tudod, hány macskát pusztítottam el a társaságommal? Harminckilencet. No, persze nem egyidőben, hanem a sok év alatt. Csak egy bírta ki. Az majd' fél évig velem volt. Az a Benõke, de nõstény volt az is. Csak olyan benõs feje volt neki. De nagyon nem jöttünk ki az elejében. Véresre harapta a bokámat, meg karistolt, mint az istennyila. Aztán egyszer egy jó nagy adag tejet töltöttem ki neki. Na, akkor odadörgölõdzött a lábamhoz, ahhoz, amit egyébként mindig véresre harapott, hogy baszná meg. Aztán teli hassal

elfutott. Reggel az ajtó előtt feküdt kinyúlva. Egy egér akadt neki a torlán... Pedig szép, fekete macska volt, mint a boszorkányoknak a mesékben, a feje meg olyan benőkés. Na, az bírta legtovább az állataim közül.

Csend.

A POSTÁS Ó. (*Rövid csönd.*) Hát, nekem egy kutyám volt egész életemben. Már nagyon öreg. Sokkal öregebb annál, mint amennyi egy átlagos kutyáélet lenne. (*Rövid csönd.*) Ne haragudjon, ha hülyeséget mondtam. Jobbat nem tudtam kiböknüi...

Csend.

A NÉNI És mi a neve? Milyen fajta? Meséljél már róla kicsit, az isten szerelmére, hát nyíljál már meg egy kicsit jobban!

A POSTÁS (*Zavarodottan.*) Karesz. Karesznek hívják. Károly, igazából. Egy németjuhász, csodaszép teremtés. Hatalmasra megnőtt, nagyon gyorsan. És Királynak akartam hívni. Király, a hatalmas és félelmetes, mert valóban az... Aztán egyszer Király helyett Károlyt mondtam, és az így... Ráragadt. Hallgatott rá. Így lett hatalmas és félelmetes Karesz. Néha Karina, még akkor is, ha az női név... Még szegény kutyám nevét is sikerült el... rontanom. Én nem tudok úgy mesélni, ahogy maga... Ezek után hogy várja el, hogy érdekes legyek? (*Hirtelen berepül egy galamb a házba. A postás ijedten, gyors mozdulattal felpattan.*) Hajni néni, berepült egy madár az ablakon!

A NÉNI Hagyd csak, fiam, majd elszáll. Vagy megdöglik. De szerintem az utóbbi lesz. (*Szünet.*) És nekem ne mondogassál olyanokat, hogy nem vagy érdekes, mert én repülök ki azon az ablakon. Imre fiam, tudod te, hogy én mennyit beszélek emberekkel? Na, hát pontosan annyit, amennyit most itt teveled. Hol van nekem társaságom? Sehoh se, mert nem is lehet. Pedig szeretem a mások történeteit hallgatni. És, én most nem azt mondom, nincs énnekem érdekes életem... De én is szeretek mesélni. Szeretném, ha valaki... emlékezne rám? Asziszem! De hát álmodik a nyomor, a szurkos kurva életbe bele. Ki fog rám emlékezni, ha mindenki meghal, akivel csak valaha találkoztam, nem igaz?

Csend.

A NÉNI Néha csak itt állok, tudod, a mosogató fölött, és nézek ki az ablakon, amíg mosom el a mosnivalót. És akkor megérezem, mintha anyám átölelne hátulról. Néha beszélek hozzá. Csak elmesélem, hogy most éppen ezt főzök, meg most éppen amazt hallottam a rádióban. Mert néha kimegy a fejemből, hogy már nincs itt... Mégiscsak, egy egész életet együtt éltünk le...

Rövid csönd.

A NÉNI Anyám volt az egyetlen, akit nem én öltem meg. Sokáig élt... Huszonegy éve halt meg. És még mindig képes vagyok elfelejteni, hogy már nem él.

Csend.

A POSTÁS Részvétem.

Rövid csönd.

A POSTÁS Én... Nem sokra emlékszem anyámból. A legélénkebb emlékem róla az, hogy nyár végén minden nap hozott nekem egy almát. Csak nekem. Ez volt a mi közös... dolgunk. Titoknak nem mondanám. Merthogy apám és a bátyám ugyanúgy tudtak róla, csak ők nem igényeltek ilyesmit, elváltak ők egymással. Az utcánk legvégén állt egy almafa. Vadon nőtt. Vagyis, lehet, hogy egykor odaültette valaki, így nem biztos, hogy vad volt... De mindegy. A lényeg, hogy az nem volt senkié. Azon nőttek a legszebb almák a világon. Legalábbis anyám és én így láttuk. Arra az árva fára senki még csak rá sem nézett. Anyám sosem tépett le a fáról almát, nem akarta... hogy is mondta? Bántani? Nem, nem. Még csak ezzel sem akart neki ártani. Igen. Gyönyörű, piros, savanykás ízű almákat hozott. Mert mindketten a savanykásabbat szerettük... Tökéletesek voltak azok az almák nekünk.

Csend. A postás elérékenyül.

A POSTÁS Egy napon, mikor hatéves voltam, apám megkérte anyámat, hogy menjen el sajtért meg kenyérért – apám szinte csak ezen élt egész életében. Az út a boltig nem tarthatott tovább tíz percnél. Anyám úgy, ahogy volt, udvari papucsban, otthoni ruhában, piros kabátját magára vetve indult el boltba. Aztán nem jött többé haza. Eltűnt. Én évekig próbáltam megtalálni, de sikertelenül. Azt nem hiszem, hogy elszökött volna. Mert hát, az ember nem szökik el papucsban, minden nélkül... Érti, ugye? Az apám annyira belemerült a munkába, hogy jobbra észre sem vette, hogy anyám eltűnt. Legfeljebb azt, hogy nincs otthon sajt meg kenyér.

A néni kérdően néz a postásra.

A POSTÁS Jó. Lehet, hogy ez nem egészen így volt... Hatévesen más-képp látja a dolgokat az ember. De ami biztos, anyám eltűnt a semmibe. Mái napig nem tudom, hogy egyáltalán él-e még. Apám pedig a munkájába temette a bánatát.

A NÉNI Én őszintén sajnálom édesanyád. Meg téged is, fiam. De ennél többet nem igazán tudok mondani...

Szünet.

A NÉNI Az én családban minden nő eltűnik. Előbb vagy utóbb. Én nem is ismertem az apámat.

A POSTÁS Sajnálom.

A NÉNI Ugyan, hagyd már. Nálunk ez volt a szokás. Anyám kiskoromban csak erről mesélt nekem. Valami családi átok, ő így mondta. Hogy mi el vagyunk átkozva. Minden anya csak lányt szült. Egy fiú se született a családban... Az anyák, anyáink, meg jó korán elszöktek a férjüktől, udvarlójuktól vagy párjuktól, vagy na, élettársuktól – vagy hogy hívják már ezeket manapság, én se tudom. Megszültkék a lányukat, és egy-két hónap se telt bele, már szöktek, amerre vitte őket az orruk. Vagy még

meg se szültek. Volt egy-két kivétel. Az anyukám anyukája, a Mámé. Mi így hívtuk, hogy a Mámé. Na, a Mámé nagyon bele volt szerelmesedve az urába. Filig! Anyám azt mondta, hogy nagyon szépen éltek együtt. Meg két lányuk is született, anyám volt az idősebb, meg a Marcsa nena. Ők úgy négyen... szépen elváltak. De a Mámét is egy éjszaka megcsapta a hideg szellő. Anyám mondogatta ezt, hogy amikor eljött az ideje a menésnek, akkor a családunk nőit megcsapta a hideg szellő. És akkor a Mámé, mikor megérezte a szellőt ő is, összepakolta egy bőröndbe a két lány holmiját meg a sajátját. Marcsa lehetett hároméves, anyám meg négy. A Dédi, a Mámé anyukája meg ott maradt, azon a helyen, ahol a Mámé férje is. Mert a Dédi meg előzőleg oda telepedett le. És akkor anyámék meg elindultak, amerre a Mámé orra vezette őket, vagy amerre a szellő fújta őket. Anyám úgy mesélte, hogy délre mentek. Hogy mindig minden nő dél felé indult, mert mindegyiküket a tenger hívta. Ez egyébként szép gondolat, a tengert én is mindig meg akartam nézni, aztán meg látja... Itt rohadok ebben a kis retkes falucskában mindig-óta. Na, mindegy. Az anyák aztán addig vándoroltak a lányaikkal, amíg a lányaik meg nem találták a leendő lányuk apját.

A POSTÁS Ó.

Rövid csönd.

A POSTÁS Különös történet. Különleges.

Csőnd.

A POSTÁS De maga nem az édesanyjával élt itt? Ő jött magával? *(Szünet.)*
Magának is van egy lánya valahol?

A NÉNI Az anyámmal éltem, igen.

Csőnd. A néni elérzékenyül.

A NÉNI Nekem nincs lányom. Én ide vándoroltam az anyámmal, mikor ötéves voltam. És itt is maradtam.

A POSTÁS Nem muszáj elmesélnie, ha nem akarja.

A NÉNI Fiam, megmondtam... Ha neked nem mondom el, akkor ki fog rólam tudni bármit is?

Csönd.

A NÉNI Anyám azt is mesélte, hogy minden lány a családban este született, mikor lement a nap. Az éjszakával együtt születtek mind, anyám így mesélte gyerekkoromban. De én hajnalban születtem, ezért lett a nevem Hajnal. Anyám tudta rólam, hogy én más leszek, hogy én megtöröm majd ezt a családi átkos fiszem-faszomot, amit ők végigszenvedtek. Meg már akkor is, csecsemőként is, minden elhalt mellettem. Anyám aztán ilyeneket mondogatott nekem, hogy vigasztaljon, mert hát gyerekként ez rosszul esik az embernek, hogy ő más, szóval ilyeneket mondogatott, hogy én valami mentőangyal vagyok, a család angyala, aki megtöri az átkot, csak a szárnyaim letörték, mikor megszülettem, és ezért kaptam egy ilyen különlegességet, ami senkinek sincs, csak nekem, egy ilyen erőt vagy micsodát...

Rövid csönd.

A NÉNI De hát azt tudtam, hogy nekem már nem lesz lányom, akivel elvándorlok. Ahogy azt is, hogy nem jutunk el a tengerig.

Rövid csönd.

A NÉNI Szép mese volt...

Csönd.

A NÉNI Na, de ne legyünk ennyire búvalbaszottak, fiam!

A POSTÁS Igaza van, ne legyünk...

A NÉNI Mesélj most te magadról. *(Szünet.)* Én már fáradt vagyok, fiam. Az ember el tud fáradni, ha sokáig nem alszik. És tudod, hogy szokik

mondani azt, hogy a halál angyala sosem alszik. Hát ha én vagyok a halál angyala, akkor ez bizony így igaz, hogy baszná kettébe a jó világ.

Rövid csönd.

A NÉNI Meséljél a családdról. Van egy bátyád, azt mondtad. A POSTÁS Ikrek vagyunk. De nem igazán hasonlítunk egymásra. Sosem hasonlítottunk. Külsőre sem. Egészen kicsi korunk óta úgy voltunk, hogy Jani volt az apám kedvence, én pedig az anyámé. Aztán amikor anyám eltűnt... Nem is tudom. Összetört a világ, azt hiszem, szilánkosra tört. És egyedül maradtam. *(Szünet.)* Az apám rádiószerelőként dolgozott. És szeretete volna, ha Jani és én a nyomdokaiba lépünk. Janit egyből gyerekként megfogta ez a bütykölős-bíbelődős dolog, folyton ott sündörgött apám műhelyében. Addig én az anyámmal olvastam. Amíg tudtam vele... Aztán egyedül. De az apám persze elvárta, hogy én is ott legyek mellette, hogy érdeklődő legyek, segítőkész, mint a Jani. Ő egyébként korán érő típus volt, nyurga volt és már pelyhedzett a bajsa, én meg ilyen kis... Ügyetlen fikamatyi voltam mellette. Ezt az apám mondta. Minden kiesett a kezemből, mindent összetörtem, amit megfogtam, megrázott az áram... Aminek nem kellett volna megtörténnie rádiószerelés során, az mind megtörtént velem. Ennek ellenére is úgy gondolta a Papa, hogy majd megjavulok. Hogy majd olyan leszek, mint a Jani, elvégre ikrek vagyunk... Csakhogy bennünk sosem volt semmi közös.

Szünet. A postás a széken ülve hátratekint, hogy megnézze az időt a falórán. Észrevesz egy foltot a nappali kisasztalán. A madárt sehol sem látja.

A POSTÁS Hajni néni... Azt hiszem, a madár leszarta az asztalt. A NÉNI Hagyd csak, fiam, majd én feltörlöm.

Odalép a ronggyal az asztalhoz, elkezd törölgetni, majd kitör belőle a nevetés. A postásból is kitör. Sokáig együtt nevetnek.

3. Pihenő

A NÉNI Jaj, fiam, muszáj ledőlnöm a dvoszetra egy kicsit. Egyre fáradékonyabb vagyok...

A POSTÁS Elmenjek? Most már igazán sokáig raboltam az idejét.

A NÉNI Ne menj el, fiam, még. Aszontad' ezek szerint, hogy nem nagyon jött be a rádiószerelés.

A POSTÁS Hát az nem igazán...

A NÉNI De akkor mit csináltál, mielőtt postás lettél volna?

A POSTÁS Egy ideig szerelgettem a rádiót apám meg János mellett. Aztán Jani, miután megnősült, elköltözött, már saját műhelyben dolgozott. Akkor ketten maradtunk apámmal. Így ment ez nagyjából húszéves koromig. Papa ideges típus, akkor is az volt, és már nem bírta tovább a – nem kertelek – balfaszágom. (*Kuncog magán.*) Bocsnat... Szóval elküldött, hogy inkább keressen valami más foglalkozást, mert a rádiószerelés nem nekem való. Azután nagyon sok mindennel próbálkoztam... Megtanultam gyorsírni az írógéppemmel, amit az anyám hagyott ránk, és elmentem titkárnak, ahol leveleket diktáltak nekem. De minden írógépet elrontottam, amit ott kaptam. Szétzilálódtak az ujjaim alatt... Azután elkezdett érdekelni a sütés, úgyhogy elmentem kiségitőnek egy pékségbe. Ott rá kellett jönnöm, hogy pékárut ezentúl csak és kizárólag venni fogok, mert amit csak sütöttem, elégett. Volt, ami szó szerint lángra lobbant és elégett. Voltam benzinkutas is, de azt inkább hagyjuk... Pincér, akkor meg hetente cserélni lehetett az étterem tányérszétletét. Kocsmában is dolgoztam, de az depresszív időszakom volt, és inkább ittam, minthogy én itattam volna másokat. Voltam kutyasétáltató, de csak egy kutyát sétáltattam összesen, és az elszökött. Azt hiszem, azóta sem találták meg. Mi volt még... (*Gondolkodik.*) Egyszer... Írtam egy regényt. Mert azon kívül, hogy Csokonait szavaltam, az olvasás volt az egyetlen dolog, amit mindig jól tudtam csinálni. Gépelni már tudtam... Gondoltam, megpróbálkozom a regénnyel is.

A NÉNI És miről szólt?

A POSTÁS Igazából önéletrajzi jellegű volt. Egy anya eltűnése, egy magára maradt gyermek, aki bár nincs egyedül, magányos, és semmi sem sikerül neki... Csak az én regényem szereplője a végére sikeres lett.

A NÉNI Te is lehetsz még az. Az a te bajod, hogy nem bízol eléggé magadban. Azért érzed magad balfasznak, fiam, mert balfaszkods. Magaddal balfaszkods. Higgy már kicsit magadban!

A POSTÁS Rendben...

A NÉNI És mi lett a könyvvel?

A POSTÁS Elküldtem a kéziratot egy írónak, hogy nézze át. Ismerte anyámat. Szóval elküldtem neki, és ő elolvasta. Visszaküldött egy levelet, amiben azt írta, hogy elolvasta, és szerinte irodalmilag stílusos és remekbeszabott, a története fantasztikus... lenne, ha nem gyújtotta volna fel véletlenül, mikor fellökött egy gyertyát. Ő feltételezte, hogy készítettem másolatot. Én pedig feltételeztem, hogy nem fogja felgyújtani senki kéziratát... Azóta tudom, hogy mindig mindenről másolatot kell készíteni, szerencsére a gyorsgépelés ebben segít. De a regényemet sosem írtam le újra.

A NÉNI Kár érte. Szívesen elolvasnám.

A POSTÁS Talán egyszer.

A NÉNI És azután mentél el postásnak?

A POSTÁS Nem. Közvetlenül előtte éjjeliőr voltam, váltottuk egymást egy másik kollégámmal, de összekevertem a műszakokat, és mindig egyszerre tartottunk pihenőt. Egy múzeumban voltam éjjeliőr. Képzelheti... Aztán kirúgtak, akkor hagyott ott engem Margit is, és úgy éreztem, nekem már soha semmi nem fog összejönni ebben az életben. És akkor kerültem a postához.

A NÉNI Szép kis utad volt, hallod-e.

Csend.

A NÉNI Bekapcsolnád a rádiót?

A POSTÁS Hogyne. Mire állítsam?

A NÉNI Szeretek komolyzenét hallgatni.

A POSTÁS *(Odamegy a nappali kisasztalához, ahol egy régi rádió áll. Megpróbálja bekapcsolni, de a rádió nem szólal meg.)* Ez nem szól.

A NÉNI Mi? Hogy azt a féregkúrta lyukat baszná ketté. Hát ennek tegnap még semmi baja nem volt!

A POSTÁS Ne kapja fel a vizet, Hajni néni, valamire még emlékszem ab-ból, amit az apám tanított nekem...

A NÉNI Meg tudod szerelni?

A POSTÁS *(Egy ideig bíbelődik a rádióval.)* Ááá. *(A rádió megszólal.)* Na, ez egy kicsit megrázott, de megvan.

A NÉNI Azt a mindenedet! Látod, megy ez neked.

A POSTÁS Hányason van?

A NÉNI Nyolcvankilenc.

Rövid csönd.

A NÉNI Fiam, hagyd ott a postát. *(Szünet.)* Menj vissza apádhoz.

Egy ideig nem szólalnak meg, csak hallgatják a komolyzenét. A postás feláll, majd lassan elindul kifelé. Közben a madár leszáll a konyhaasztalra. A pos-tás megáll az ajtó előtt, majd visszafordul. Észreveszi a madarat.

A POSTÁS Hajni néni...

Szünet.

A POSTÁS A madár még életben van.

A néni csukott szemmel fekszik.

GÓLI KORNÉLIA

Fleur d'Amour

Szép Ernő: *Lila ákác*

Száz éve, 1921-ben fejezte be Szép Ernő *Lila ákác* című regényének színpadi átiratát. Az elmúlt két évtizedben a vajdasági magyar színházak repertoárján többször is szerepeltek drámái. Története, humora és nem utolsó sorban remek karakterei a színészek számára jutalomjátékot, a nézők számára pedig igazi élvezetet jelentettek. A repertóriumok tanúsága szerint a kétezres évek előtt mindössze egyszer, 1980-ban találkozunk Szép Ernő nevével. *Patika* című drámáját a szabadkai Népszínház Magyar Társulata mutatta be ifj. Szabó István rendezésében. 2016-ban a Zentai Magyar Kamaraszínházban három egyfelvonásosát (*Május, Kávécarnok, Tűzoltó*) láthatta a közönség *Május van, Tisztelt úr!* címmel, Mezei Kinga rendezésében. A *Lila ákác* pedig két színházunk műsorán is szerepelt a közelmúltban: 2005-ben az Újvidéki Színházban (rendező: Radoslav Milenković), 2018-ban pedig a szabadkai Népszínházban, Sebestyén Aba rendezésében. A *Lila ákác* sikere a mai napig töretlen – és nem csak a színpadon. Két filmváltozat is született belőle. Tekintsük át, hogyan vándorolt ez a „szerelmes história” a műfajok között az elmúlt több mint száz évben!

Szép Ernő *Lila ákác* című regényét folytatásokban közölte a *Pesti Napló*ban 1917 decembere és 1918 márciusa között. 1919-ben jelent meg először könyv alakban, az Athenaeum kiadásában. „...a kortársak, a kritika, és az olvasók egyöntetű lelkesedéssel fogadták, néhány hét alatt második kiadást, sőt 1920-ban harmadik kiadást is megért. Ezt követően 1924-ben a *Bűneimmel* egy kötésben az Athenaeum Kiadó, 1932-ben pedig a Pantheon *Egy pesti fiú históriája* címen adta ki. Utána 1949-ben,

ezt követően 1967-ben az *Ádámcsutka* című regényével egy kötésben, majd az Olcsó Könyvtár sorozatban 1975-ben és 1976-ban, míg *A magyar próza klasszikusai* sorozat 30. könyveként 1995-ben, (...) 2002-ben jelent meg a másik három önéletrajzi regényével (*Ádámcsutka, Dali dali dal, Emberszag*)" (VIDA 2007; 103). 2008-ban az Ulpius-Ház Könyvkiadó, majd 2010-ben a Fapadoskönyv Kiadó jelentette meg.

1913 tavaszán, a „vízözön előtti Pesten” játszódik a történet. Az elbeszélő fővárosi fiatalember, akit Szép Ernő Bélának keresztel, magán viseli a szerző líraiságának jegyeit. „A regény szövege végig egyes szám első személyben folyik, a narrátor is, a főhős is maga az író, sehol semmilyen más hang nem hangzik fel” (VIDA 2007; 105). A narratívában azonban mégis fontos szerep jut egy személynek, aki valójában a történet hallgatója, és akit az elbeszélő folyamatosan megszólít. Fontos, hogy jelenlévő személyről van szó, erre utal a regény utolsó mondata is: „Adj tüzet kérlek.” A „hangtalan hallgatóra” egy helyütt konkrétan is utal az elbeszélő, felidézve a barát jelenlétét a társasági életben. „Hisz te is eljöttél velünk akkortájtban egyszer vagy kétszer, most jut eszembe. (...) Emlékszel, mikor egyszer megfogtál és az ablakba húztál és azt kérdezted: öregem, tart még a dolog a nővel? – úgy néztem rád, mintha bicskát szúrtál volna belém. (...) Aztán egy kis gyűlölet fűjt belém irántad, hogy te milyen közönségesnek látod azt az úri nőt! Komolyan, ha nem vagy orvos, talán neked mentem volna, mint egy bolond, de az, hogy orvos vagy, oly gyerekes tiszteletet és bizalmat tartott bennem mindig teirántad. Szégyellni kezdtem magam. Azt éreztem, hogy oda kell mennem hozzád Lacikám, én úgy beszéltem veled, mint egy majom. (...) Beszélj, te, mondd milyen az élet! Én nem ismerem ki magamat. Hallgasd meg a szimptómákat és mondd meg, hogy én hogy vagyok?” (79–80). Ahogyan az elbeszélő, úgy a megszólított „hallgató” is részese, ismerője az adott közegnek. Ezáltal emeli általánossá a szerző a történetet: nem csupán egy, hanem több fővárosi fiatalember jelenik meg a szemünk előtt hasonló szerelmi históriákkal a privátok és „ligeti nőcskék” világából. A kritikai fogadtatás is ezt a „közös élményt” hangsúlyozza, a háború előtti évek többé vissza nem térő korszellemét. „Ki ez a Csacsinszky Pál? Mi vagyunk mindnyájan, pesti férfiak, akik manapság már beborult homlokkal, meteorológiai jelekkel

megkülönböztetett arccal, szivarfüst hajjal, magányos varjúként maradt lélekkel, zsalugáteres szemmel éljük a jelen időt és gondolatunk elszökösik a mostani gazdától, mint a lopott ló vagy elcsalt eb hazaszökösik nagy messziségből is” – írja Krúdy Gyula a regényből készült dráma pesti bemutatóját követően, a *Nyugat* hasábjain (KRÚDY 1923). A „vízözön”, vagyis a világháború élménye is felerősíti ezt a nosztalgikus olvasatot.

A középpontban lévő szerelmi történet/történetek mellett azonban elsősorban a korrajz, nem csupán a tipizált alakok felvonultatása, hanem a korabeli nyelv állapotának tükrözése nyújt kivételes élményt a regény (és a dráma) olvasóinak. „A regény közönségsikerének titkát, nemcsak a szereplők jól sikerült rajza, helyzet- és jellemtípusai, életszerűsége, vagy a pesti élet megjelenítése hordozza, hanem a regény nyelve, a pesti beszélt nyelv áttemelése az irodalomba” (KRÚDY 1923). A regényben felsorakoztatott alakok tökéletes élethűségét emeli ki Déry Tibor is a *Nyugat*-ban megjelent kritikájában: „A regény lokális értékei tökéletesek. Tökéletes, s szinte döbbenetesen élethű a miljő, tökéletes az élő, az utcáról a könyv lapjaira átsétált alakok külső élete, tökéletes a pesti gondolkodás s dialektikus összeolvadása, sehol egy hazug vagy hamis hang sem fájdtítja fülnket” (DÉRY 1919). A tökéletes élethűség mikroszkopikus pontosságával azonban Szép Ernő, véleményem szerint, éppen ennek a szivarfüstös, nosztalgikus világnak a képmutatását próbálja elénk tárni. Az alakokat valóban sebészi pontossággal mutatja be, éppen annak az álarcnak az ábrázolásával, melyet ezek a figurák kifelé mutatnak. Így a szereplők „lélektani elemzésének” egyfajta kettős mérce szerint kell történnie. Ahogyan az elbeszélő fokozatosan ébred rá a félreértett, félreértelmezett helyzetek és jellemek lényegére, úgy leplezi le őket is, és saját elvakultságát az olvasó előtt, mire végül „Barátom, volt ifjúság és volt szerelem. Nem vettem észre. Adj tüzet kérlek.” (236) regényzáró mondataival foglalja össze tévedését.

„A boldogság keresésének regénye más szempontból is nyújt újdonságot, ez, pedig abban az impresszionista technikában rejlik, amellyel tárgyát ábrázolja az író. Felülről, mintha terepasztalon dolgozna, eleve- nednek meg a figurák, a figurák életének helyszínei” (VIDA 2007; 106). E figurák közé tartozik a regényben több helyütt megjelenő Feltűnésiné,

Mindigné, Érdekesné, Pörgettyűné. Beszélő neveik egyértelműen mutatják a szerző viszonyát feléjük. És ugyanebben a sorban foglal helyet Illetőné is, a „privát”, a nagy szerelem. De nemcsak a történet cselekményének közvetlen szereplői jelennek meg a regényben, hanem az egész fővárosi forgatag is: „Elmentek a közös huszárfőhadnagyok és egyéb főhercegek, meg a vezérigazgatók és a többi grófok és a tőzsdeügynökök és más angolok és a közgazdasági szerkesztők, és más szellemi arisztokraták meg az orfeumi színészek és egyéb gentrygyerekek, az összes hím babák, azután – az összes nőnemű gavallérok, te ismered őket, mind ezeket a gentryasszonykákat, akiknek nincs uruk, meg a lipótiakat, akiknek két uruk is van és mind a kettő ott van a Gerbeaudban, az egyik is, meg a másik is, csak egy pár heti távolság van köztük és a színésznőket, akiknek csak barát kéne, hogy otthagyják a színházat és a barátnőket, akiknek csak színház kéne, hogy tényleg kapjanak már egy barátot. (...) Utoljára két kezdő létművész nő jött ki a szép kerti kapun, konflisba ültek és elzörögtek a többi után. Spóroltak. Le lehettek csúszva” (7–8). Ehhez hasonló „seregszemlével” indítja Szép Ernő *Május* című egyfelvonását, melyben a *Lila ákác* Liget-jelenetének, illetve Tóth Mancsi figurájának előképével találkozunk. „A *Május*, ez a bájosan frivol, ártatlanul romlott ligeti játék, amelynek hangulata a *Lila ákác* első fejezetének világát idézi, de rokon a *Liliommal* is, csak őszintébb és költőibb, a magyar drámairodalom méltatlanul elfelejtett értékei, legszebb egyfelvonásosai közé tartozik” – írja róla Réz Pál (RÉZ 1973; 129–130). A *Május* című egyfelvonásost egyetlen éjszaka alatt vetette papírra Szép Ernő. 1918. február 20-án mutatta be a Modern Színpad, Bárdos Artúr rendezésében. A *Lila ákác* című regényt pedig folytatásokban közli a *Pesti Napló* 1917 decembere és 1918 márciusa között. Vagyis megírásuk nagyjából azonos időre tehető. A *Május* szereplőinek „haláltáncában”, monológjaikban érezhetően jelen van a háború élménye („játszódik 1915-ben”). Az impresszionista jegyek, valamint a darab hangulatának tekintetében feltűnik, hogy furcsamód a *Május* sokkal közelebb áll a *Lila ákác* című regényhez, mint az azonos című dráma. „Elmentünk az öngyilkos előtt. Még meg se moccant azóta, hogy odaült a padra. Ránk se nézett. Két másik padon ült már egy-egy áhítatos esti pár” (23) – a regényből idézett képben mintha a *Május* alap-

konfliktusa definiálódna. „Feltételezhető, hogy az egyfelvonásosok után vagy velük egy időben felépül a *Patika* első felvonása 1917 és 1918 körül” (PURCSI BARNA 1983). Viszont a *Patika* már valóban az énkeresés drámája, ahogyan Bécsy Tamás is rámutat: „A korszak szellemi, intellektuális életében már bőven megfogalmazódott az én válságának, értelmezésének, az én öntapasztalatának, világértelmezésének, az én reprezentációjának, identitása határai viszonylagosságának problémája és kérdésesége éppen úgy, mint a centrális értékek eltűnése, a történetek egyenes vonalú, oksági összefüggésben haladó voltának megkérdőjeleződése” (BÉCSY 2003; 108). A regény dramatizált változatában – bár esetünkben nem csupán színpadi változatról van szó – az impresszionista és a lírai jegyek elmaradoznak, kevésbé jelentős az „én öntapasztalata és világértelmezése”, helyette a helyzetkomikum, a jól felépített dialógusok és a nagyszerű jellemparódia lép előtérbe.

Szép Ernő 1921-ben készíti el a regény színpadi változatát, amit 1923. október 30-án mutat be a Renaissance Színház, Bárdos Artúr rendezésében. A dráma szövege Réz Pál Szép Ernő *Színház* (1975) című válogatásában jelent meg. Ezt megelőzően csak a negyedik kép volt olvasható a *Színházi Élet* 1923. november 11-ei számában. Incze Sándor, a *Színházi Élet* szerkesztője már a regény megjelenésekor figyelmeztette a szerzőt, hogy a számos korabeli példával ellentétben semmiképp se alkalmazza színpadra művét: „Egyre meg kell kérjelek. Akármilyen sikere lesz a könyvednek, ne engedj a csábításnak, hogy színpadon vagy filmen tényleg megelevenedjenek ezek az alakjaid. Képzeld el, akkor a második felvonás végén Illetőnének Tóth Mancival össze kellene találkozni. Hát, kérlek, ez borzasztó volna” (INCZE 1919; 18). Szép Ernő viszont tökéletesen ismeri a színpadot, pontosan át tudja alakítani prózai szövegét dialógusokká, főbb szereplői nagyjából megegyeznek a regénybeli alakokkal, de az elbeszélő helyét Csacsinszky Pali veszi át. Új névvel lép tehát színpadra a pesti fiatalember, aki nem elmeséli, hanem szemünk láttára éli drámáját, a műfaj jelenidejűségének megfelelően.

Szép Ernő tudja, hogy az idősík megváltozásával elveszik az a fajta líraiság, melyre a regény építkezik, megszűnnek az impresszionista képek. Amit viszont a dráma műnemén belül létrehoz, egészen kivételes műfaji

bravúr, melyben az abszurd dráma előképét figyelhetjük meg, „...töb-
bé nem lehet úgy élni, mint a háború előtt. Ha pedig valaki mégis úgy
akar élni, mint azelőtt, akkor egy életidegen környezetben találja magát,
ezért ilyen életidegenek Szép Ernő hősei a *Patikában* vagy a *Vőlegény-
ben*, bármennyire rokonszenvesek ugyanis, amit keresnek, az már nincs.
Ezért juthatnak el a groteszk és az abszurd világába. Szép Ernő ezekben
a drámákban (...) a jövő nagy európai drámaiskoláinak előzményeire ér-
zett rá. A *Lila ákác* hősei még abban a lila aurában mozognak, melyet a
háború előtt Pest levegője árasztott” (VIDA 2007; 115–116). A „lila aura”
mögött azonban már a *Lila ákác*ban is felismerhető a későbbi drámák-
ban megjelenő „groteszk és abszurd világ”, legkifejezettebben a dráma
harmadik képének dialógusa utal erre.

Mintha Incze Sándor fent idézett mondatai ihlették volna meg a szerzőt,
a dráma második képében valóban találkozik Bizonyosné és Tóth Man-
ci. A találkozás viszont korántsem borzasztó, sőt parádés, jól játszható
helyzetet eredményez, mely talán még tökéletesebben csúcsozódik ki a
harmadik képben („Domb a Svábhegyen”), ahol a légyottra érkező párok
(Bizonyosné–Pali és Bizonyos–Manci) véletlenszerűen „összefutnak”, ám
ez a helyzet a Bizonyos házaspár kapcsolatában semmiféle problémát
nem okoz. Míg a regényben fokozatosan múlik el az Illetőné iránt érzett
halálos szerelem, addig a drámán belül ezt egyetlen határozott pontba
sűríti a szerző: a svábhegyi találkozás nyitja fel Csacsinszky Pali szemét.

A dráma öt képből áll, az első kép szinte teljesen azonos a regényből
ismert Liget-beli párbeszéddel, a második és harmadik rész cselekmé-
nye csak a drámában jelenik meg, a negyedik kép (Pali és Manci ket-
tőse) részben megtalálható a regényben is, ahogyan az ötödik képben
történő felismerés is jelen van a regény záróakkordjaiban, de a dráma
nemcsak Pali szemszögéből mutatja meg az elválás és felismerés moz-
zanatát, hanem a darabon belül főszereplővé avanszált Tóth Manci lelki
vívódása is előtérbe kerül.

Érdemes végigfutni a szereplők nevének alakulásán is a két mű kapcsán.
Ahogyan azt már említettem, a regényben elbeszélői pozícióban lévő
fiatalember, Béla a drámában beszélő nevet kap: Csacsinszky Pali. Illető-
né a drámában Bizonyosné lesz. Az ő „névváltoztatásának” érdekessége,

hogy a regényben megtudjuk, őt is Margitnak hívják, csakúgy mint Tóth Mancit: „Egyszer azt mondtam neki: nézze, Margit ... erre belevágott, hogy ne mondjam neki Margit, Margó, mondjam neki Margó. Mondom, én szebbnek találom az iskoláskorabeli nevét és hogy azért is jobban esik Margitot mondani, mert mindenki Margónak hívja. Azt mondja: á Margit az egy buta név, unalmas” (53). A drámában viszont a Margit névről éppen Tóth Mancik jelenti ki, hogy nem szereti, mert „annyi Mancik vannak” (324). A drámában Bizonyosné már Lolának szólítja Pali. A regényben szinte észrevétlen Illető, a férj jelenléte. A drámában viszont hangsúlyossá válik Bizonyos és Bizonyosné képmutató kapcsolata, melybe Mancik is naivan belesodródik.

Ahogy a regények színpadra alkalmazása, úgy a sikeressé vált drámák megfilmesítése is népszerű volt a harmincas évek derekán. Szép Ernő regényét Székely István filmesítette meg, két alkalommal is. Először 1934-ben láthatták a mozinézők a *Lila akácot*, Ágay Irénnel és Nagy Györggyel, valamint Kabos Gyulával a főszerepben. Az 1934-es film forgatókönyvét Mihály István írta. Az adaptáció részben a regény, részben pedig a dráma történetmesélését követi, valamint egy-két innovatív részlettel is gazdagították a történetet (például a Casino-beli „casting”). A film népszerű slágerének zenéjét Ábrahám Pál szerezte.

Ezeknél a korabeli filmek dramaturgiája kerül előtérbe, mely kissé „lebutítja” a szereplők jellemrajzát. Erkölcsileg vállalható jellemek születnek, így a film teljes mértékben kiszolgálja a korizlést, arról nem is beszélve, hogy a történet happy enddel zárul, mert a nézők nem szívesen távoznak szomorúan a mozból. Az 1973-as film (főszerepben: Halász Judit, Bálint András, Ráday Imre) már kliséktől mentesebb adaptációt kínál (forgatókönyv: Müller Péter, Székely István). Érdekes változtatás viszont, hogy a főszereplő itt szerkesztőként jelenik meg, melyet értelmezhetünk egyfajta főhajtásként az alkotók részéről Szép Ernő és kortársai felé.

Az 1973-as filmben nincs happy end. Nem a szerelem győzedelmeskedik, hanem a pénz vagy a józan ész. Nehéz ezt eldönteni, a lényeg, hogy a bájosan naiv Tóth Mancika története erősen reflektál a korabeli társadalmi viszonyokra. Milyen perspektívái lehetnek egy szegény családból származó fővárosi lánynak, főleg, ha belekényszerült a családfenntartó

szerepébe, mint ahogyan Tóth Mancsi is? Ha csinos és ügyes volt, némi szerencsével bekerülhetett egy fővárosi mulatóba, vagy kiközvetítették külföldre (akkoriban elsősorban Oroszországba), ahol lokáltáncosnóként reménykedhetett valami gazdag úr „patronálásában”. „Én tudom aztat, hogy menni kell. Én nem bánom. Én tudom, hogy nem lehet itthon lenni mindenkinek, és úgy élni minden leánynak... én úgy élni... ketten... kisgyereket várni... (...) Tudom, nem szabad, hogy jó legyen, én aztat elhiszem, tudom, hogy muszáj, hogy soknak rossz legyen. MÉR legyen én is éppen kivétel? Én tudom. Annyinak itten el kell menni. Én is elmegyek... Oroszországba... mint egy Sisters Csárdás. Én nem bánom. Én már nem is félek. Nekem már úgyis mindegy” (411–412) – mondja a dráma záróakordjában Mancsi. S meghatottan sírunk vele mi is, hiszen bájos, életigenlő, vidám természetét a darab végére nagyon megszeretjük. Nem csoda, hogy a fekete-fehér filmadaptáció engedett a happy end csábításának. A regény befejezése valahol a kettő között lebeg. Egy barátnőjén keresztül Mancsi üdvözlétét küldi Szentpétervárról, köszöni szépen, jól van, s ha lehet hinni a barátnő beszámolójának, akkor tehetős pártfogója is akadt. „Az egész világot hidegen hagyta, kérlek, hogy Tóth Mancinak az első élete megszűnt, és elkezdődött a második élete neki. És azt hiszed, bűgött? Azt hiszed, leadott egy frázist arról, hogy nekem mit áldozott? Azt hiszed, csinált valami faksznit, esküdztetett, kért tőlem valamit, akart valamit tőlem? Ő, Tóth Mancsi, magyar táncosnő az ő szívével boldog akart lenni, kérlek, mielőtt azt a nehéz pillangó-pályát elkezdi” (235). A szívével boldog akart lenni, de az eszével tudta, hogy mennie kell. És ebből sláger született: „Lila akácok, minek a szív, ha úgy fáj?”

KIADÁSOK

SZÉP Ernő (1920): *Lila akác*. Athenaeum, Budapest (3. kiadás)

SZÉP Ernő (1975): *Lila akác*. Szerelmes história öt képben. In Uő: Színház. Szöveggondozás, utószó: Réz Pál. Szépirodalmi

SZÉP Ernő (1975): *Május*. In Uő: Színház. Szöveggondozás, utószó: Réz Pál. Szépirodalmi

IRODALOM

BÉCSY Tamás (2003): *Magyar drámákról, 1920-as, 1930-as évek*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs

INCZE Sándor (1919): Szép Ernőhöz, a „Lila akác” szerzőjéhez. *Színházi élet*, 5. sz.
KOSZTOLÁNYI Dezső (1978): *Színházi esték II.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest
KRÚDY Gyula (1923): Lila Ákác I. *Nyugat*, 22. szám
PURCSI BARNA Gyula (1984): *Szép Ernő.* Akadémiai Kiadó, Budapest
RÉZ Pál (1973): *Kulcsok és kérdőjelek.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest
VIDA Lajos (2007): *Szép Ernő-könyv.* Szép Ernő élet- és pályarajza. Debrecen

OLÁH TAMÁS

Ostorozni a múltat

Dramaturgi jegyzet Herceg János Nušić-fordítása elé

A második világháborút követően a jugoszláv hatalom kulcsfontosságú szerepet szánt a színháznak a vajdasági magyarság politikai és ideológiai átnevelése során. 1945 tavaszán egymás után alakultak újjá a városi és vidéki magyar kultúrkörök és kultúregyesületek a tartományban, a régi kultúrházak és színházépületek pedig újra megnyitották kapuikat. A néhány hónappal korábban még a szilárd jugoszláv államiságra nézve fenyegetőnek tartott, sőt olykor egyenesen fasisztának bélyegzett vajdasági magyar közösség kulturális identitásának mesterséges átstrukturálása olyan kiemelt fontosságú volt, hogy Szabadkán – ahol a helyi horvát és a magyar kisebbségnek is engedélyezték a színházalapítást – a Magyar Színház (a későbbi Népszínház) első állandó társulatának létrehozását egyenesen az állam központi költségvetéséből támogatták (VOLK 1990; 11–12). Az együttes 1945. október 29-én egy nagyszabású, háromnapos rendezvénysorozat keretében tartotta meg első bemutatóját¹, melyet azzal a nem titkolt szándékkal rendeztek meg, hogy „az egység és testvériség, az egyenlő jogok ünnepe” legyen (GÁL 1945; 3).

Fontos megjegyeznünk, hogy a két világháború között a Jugoszláv Királyság hatóságai betöltötték a hivatásos magyar nyelvű színjátszást az országban, ami sosem látott lendületet adott a műkedvelő mozgalomnak, mely így rendkívül fontos szerepet játszott a nemzeti identitás megőrzésében (KÁICH 2016; 7). 1941 és 1944 között, amikor a mai Bácska jelentős része átmenetileg ismét Magyarország területéhez tartozott, a szabadkai színház épületét többnyire Szabó (Hangya) Márton főként zenés komédiákat, bohózatokat és mindenekelőtt operetteket játszó

társulata bérelte, mely jórészt a helyi Olvasókör (a későbbi Népkör) olyan műkedvelő színészeiből állt össze, akikhez budapesti hivatásos művészek is csatlakoztak. Többségük még a partizánok hatalomátvétele előtt elhagyta az országot, s az üresen maradt épületet a háború után elfoglaló új együttes már a korábitól radikálisan különböző műsorpolitika jegyében volt kénytelen kialakítani repertoárját.

A korabeli tudósítások tanúsága szerint a háborút követő első években a Magyar Népszínház intézősége mindent megtett azért, hogy a „legkorszerűbb népi és demokratikus szellemű színműveket” szerezzék be (LATÁK 1945; 3). A színházat igazgató Laták István egy nyilatkozatában ki is emelte, hogy „[a] színügyi bizottság tisztában van azzal, hogy új, feltörekedett dolgozó rétegek is fogják látogatni ezt az új szellemű színházat, s ezért klasszikusokat is színre fog hozni azoknak a népi rétegeknek, akik eddig nem láthatták a színműirodalom régi remekeinek talán egyikét sem. A jugoszláv színműirodalom legjelesebbjeinek bemutatásával pedig az itt élő népek testvéri megértését fogja erősíteni” (LATÁK 1945; 3). A jugoszláviai színházak repertoárját természetesen a Művelődési Minisztérium által megbízott hatalmi szervek hagyták jóvá, s ezzel biztosították, hogy csak az engedélyezett darabok kerülhessenek az ország színpadaira (VOLK 1990; 12). Az általános direktívákat azonban a szabadkai magyar társulat esetében képtelenség lett volna érvényesíteni, mivel a minisztérium által jóváhagyott szövegek magyarra fordítása túl lassan haladt, a munkák színvonalát pedig nem igazán tudták ellenőrizni. Ezért a Magyar Színház engedélyt kapott rá, hogy eltérjenek a meghatározott korpusztól, sőt még a magyar drámairodalomból is válogathattak. Persze ez nem jelentett túl nagy szabadságot, Latákék javaslatainak jelentős részét visszautasították, vagy további indoklást kértek arra vonatkozóan, hogy miképpen illeszkedik az adott mű a jugoszláv kultúrpolitika új irányvonalaival (VOLK 1990; 202–203).

Gerold László emlékeztet rá, hogy „a háború utáni repertoár igen fontos szempontja a letűnt múlt jogos és szükséges ostorozása, elmarasztalása volt. Egy-egy darab kiválasztását gyakran az határozta meg, hogy milyen mértékben tartalmazza a múlt bírálatát” (GEROLD 1973a; 13). Mivel a jugoszláv (és jugoszláviai magyar) agitációs szövegek a sorozat

tos pályázatok ellenére sem jöttek létre a kellő ütemben, nem csoda, hogy igen korán a politikai szempontból semleges szórakoztatás került előtérbe. Gerold szerint a korabeli politikai bizottságok tagjai Branislav Nušić vígjátékainál aligha találhattak a honi színházak számára alkalmasabb műveket. Már a szabadkai társulat második bemutatója is egy Nušić-vígjáték, a *Gyanús személy* volt, s 1950-ig további négy Nušić-mű került műsorra. 1950. december 16-án mutatták be az eredetileg 1934-ben megjelent polgári komédiát, *A gyászoló családot*, melyet Garay Béla állított színpadra, s Herceg János ültetett át magyar nyelvre. Meglehető módon a szabadkai bemutató után kilenc nappal, 1950. december 25-én a topolyai Járasi Magyar Népszínház társulata – Vajdaság egy évvel korábban megalakult, második hivatásos együttese – is színpadra vitte Nušić komédiáját, s ami ennél is szokatlanabb: ennek az előadásnak is Garay volt a rendezője.

A *Híd*-ban megjelent kritikájában Sulhóf József elmarasztalta az előbbi verziót, az utóbbival azonban – a fiatal, tapasztalatlan társulatra való tekintettel – sokkal elnézőbb volt. Szövege elején megjegyzi, hogy évtizedeken át tartotta magát a meggyőződés, miszerint Branislav Nušić drámai életműve annyira szorosan kötődik a szerb polgári és kispolgári miliőhöz, azaz annyira szűk és specifikus társadalmi réteget tesz a gúny tárgyává, hogy művei értelmezhetetlenek az e réteget jól ismerők környezetén kívül, „átültetésre, lefordításra nem alkalmasak, mert idegen környezetben elvesztik jellegzetességüket, szemléletességüket és érdekességüket is” (SULHÓF 1951; 86). Később – a múlt ostorozása jegyében – hozzáteszi, hogy véleménye szerint ebben a megállapításban inkább „a nušići gúnytól sújtottak rettenése és szégyenkezése nyilvánult meg”, s a bírálók nem a művek irodalmi kvalitásait minősítették. A kor színházpolitikai viszonyainak ismeretében sokkal figyelemreméltóbb az az állítása, miszerint a polgári származású Nušić szívesen „tetszelgett magának” azaz, hogy a Jugoszláv Királyság színpadain a harmincas évekre egy sajátos „nušići játéktípus” alakult ki, s legnépszerűbb darabjaival valójában csak „tápot ad[ott] ennek a stílusnak, olcsó hatásokra töreked[ett] és nem törőd[ött] azzal sem, hogy az író nagy hatalommal és nagy erővel rendelkezik” (SULHÓF 1951; 86). Sulhóf szerint nem elég, hogy Nušić nem

vállalta a felelősséget, s nem élt „írói nagysága hatalmával”, de alakjait is úgy formálta meg, hogy még ostorozásuk közben is mulattassa azokat, akiket kicsúfol, s „csak egy szűk kört találjon el és ne általában a kispolgári réteget” (SULHÓF 1951; 86).

Bár az ítésszerint Nušić komédiáiban nem érhető tetten a negyvenes és ötvenes évek fordulóján szinte megkövetelt, határozott és világos politikai állásfoglalás, de *A gyászoló család* jóval többet mond, mint amennyit a szerző tudatosan mondani akart. „Alakjai díszpéldányai, tömören összefogott figurái társadalmának és a kispolgári, sőt nyárspolgári világ-szemléletnek” (SULHÓF 1951; 86). S bár e tényt Garay Béla sikerrel a vajdasági magyar kispolgárság ellen fordíthatta volna, Sulhóf szerint ezzel a szabadkai magyar nyelvű bemutató adós maradt. A darabban ábrázolt viszonyrendszer és közeg megfelelő transzponálása nélkül találó szatírából egyszerű bohózat lett.

Majdnem huszonhárom évvel később, 1973-ban *A gyászoló család* volt az első olyan darab, melyet a Népszínház Magyar Társulata története során másodszor is színpadra állított. Ez az előadás különleges volt azért is, mert a főszerepet, Agaton szerepét ugyanúgy Szabó István játszotta, mint 1950-ben, és Godányi Zoltán is visszatért Trifun szerepében. Érdekes, hogy a produkciót rendező ifj. Szabó István a premier előtt egy vele készült interjúban arról beszélt, hogy a Népszínház társulatával bizonyára sikerül majd leküzdeniük „a legnagyobb nehézséget, a nyelvit”. Mint fogalmazott: „Köztudomású [...], hogy az író fő erőssége a nyelvben van, mi viszont magyar fordításban játsszuk a darabot” (BOGDÁNYI 1973; 14). A nyelvi tényezők fontosságára utalt az előadásról írott kritikájában Gerold László is, aki hibaként rótt fel, hogy az alkotók nem javították ki Herceg János sokszor magyartalan és nyelvi pongyolaságokkal teli fordítását (GEROLD 1973b; 14).

Vitatható azonban, hogy a darabban beszélt szerb nyelvváltozat valóban annyira specifikus-e, hogy annak humorát a fordítások képtelenek volnának visszaadni, vagy pedig a nušići komédia sajátos dramaturgiája az, mely idegenül hat a (vajdasági) magyar színpadokon, sőt már a hetvenes években is avítottak számíthatott. Nušić vígjátékainak cselekményében ugyanis rendkívül kevés a bonyodalom. A szereplők viszonyai

hamar világossá válnak, s gyakorlatilag végig változatlanok maradnak. Ha zajlanak is összeütközések, ezek szinte kizárólag bohózati elemek maradnak, és – Sulhóf szavaival élve – „a kibontakozás annyira természetes, annyira magától adódik, hogy szinte nélkülözi a drámai elemeket” (SULHÓF 1951; 86).

Gerold László meglátása szerint Nušić vígjátékai a moliére-i és a feydeau-i komédiák „közötti út felén” helyezkednek el (GEROLD 1973b; 14). S bár hasonlóan kiforrott technikával íródtak, mint a francia klasszikus szerzők darbjai, egyrészt hiányzik belőlük az a mélység, mely Moliére karaktereit jellemzi, másrészt viszont Feydeau darabjaival ellentétben inkább a jellem-, mintsem a helyzetkomikumok mechanizmusait használják fel. Különösen igaz ez *A gyászoló családra*. „Épp e kettősség miatt okoz fejtörést a darab megjelenítése” – írja Gerold, majd hozzáteszi, hogy a színrevitel során minden azon múlik, hogy az alkotóknak sikerül-e pontosan megtalálniuk „a kétféle ábrázolás közötti mértéket” (GEROLD 1973b; 14).

Hetven évvel az eredeti magyar nyelvű bemutató, és negyvenhét évvel a legutóbbi szabadkai feldolgozás után Andrej Boka rendezővel és a Népszínház Magyar Társulatának színészeivel az alapjaitól konstruáltuk újra *A gyászoló család* szerkezetét (bemutató: 2020. október 29-én), ám folyamatosan szem előtt tartottuk a nušići komédia hatásmechanizmusait. Az eredetileg három felvonáson keresztül zajló cselekményt a leglényegesebb cselekvésaktusokra redukáltuk, és a drámai struktúrát ki-rajzoló motívumhálónak is csak a legalapvetőbb elemeit tartottuk meg. Nušić szatírját tizenkét képbe sűrítettük össze, a gyászoló rokonság felszínesebben megfogalmazott alakjait – főként a feleségek szerepeit – összevontuk. Kilenc helyett változatunkban ezért csak öt családtag jelenik meg, ám rendkívül fontos volt számunkra, hogy a színészekkel való közös munka során megtaláljuk és pontosan megfogalmazzuk karakterjegyeiket és motivációikat, mivel ezek az eredeti szövegben sok figura esetében nem fejthetők fel vagy túlon túl általánosak. Az előadásszöveget a Népszínház színészeinek tematikus improvizációiból építettük fel. Bár Herceg János fordításából indultunk ki, az élő helyzeteknek – és a szabadon kezelt alapszövegnek – köszönhetően a textus igen hamar a ma beszélt nyelvváltozatra módosult. A színpadon csak néhány mon-

dat hangzik el az eredetiből, melyet 1951-ben ugyan alacsony példányszámban megjelentetett az újvidéki Testvériség–egység kiadó, de ma már e kiadvány gyakorlatilag elérhetetlen. A kerek évforduló és az újbóli bemutató kiváló apropót kínál a dráma egy részletének újraközléséhez, s ahhoz, hogy az olvasók maguk is meggyőződhetnek Nušić mester-ségbeli tudásáról, s a fordítás nyelvi erényeiről vagy épp hiányosságairól.

FORRÁSOK

- b-s [BOGDÁNYI Sándor] (1973): Huszonhárom év után felújítva. Nušić A gyászoló család c. műve a szabadkai színpadon. *Magyar Szó*, 1973. 04. 21., 14.
- gl [GÁL László] (1945): Szlávok és magyarok találkozása az eszmebarrikádokon. *Magyar Szó*, 1945. 11. 1., 3.
- GEROLD László (1973a): Aktuális színháztörténet. Ma ismét bemutatásra kerülő Nušić-mű 23 évvel ezelőtti visszahangjáról. *Magyar Szó*, 1973. 04. 21., 13.
- GEROLD László (1973b): A gyászoló család. Évadzáró bemutató a szabadkai magyar színpadon. *Magyar Szó*, 1973. 05. 26., 14.
- KÁICH Katalin (2016): A hivatásos magyar nyelvű színjátszás kezdetei (1945–1950). In Uő: *A színész és a színház dicsérete*. Életjel Könyvek 166., Szabadka, 7–69.
- LATÁK István (1945): A Vajdasági Magyar Színház megszervezése. *Szabad Vajdaság*, 1945. 09. 23., 3.
- SULHÓF József (1951): A gyászoló család. Nusics-bemutató a szuboticei és topolyai Magyar Népszínházban. *Híd*, 1. 86–91.
- VOLK, Petar (1990): *Pozorišni život u Srbiji 1944/1986*. Institut za pozorište, film, radio i televiziju Fakulteta dramskih umetnosti, Beograd

JEGYZETEK

- ¹ Október 27-én a Szabadkai Filharmonikusok adták elő Beethoven V. szimfóniáját és az Egmont-nyitányt Željko Straka vezényletével, október 28-án a szabadkai Horvát Népszínház mutatkozott be Mirko Begović *Matija Gubec* című tragédiájával, mely a magyarul Gubecz Mátéként ismert horvát szabadságharcosnak, a horvátországi parasztháború (1572–1573) vezérének történetét dolgozta fel, október 29-én pedig a Magyar Népszínház mutatta be Balázs Béla *Boszorkánytánc* című partizándramáját Pataki László rendezésében.

BRANISLAV NUŠIĆ

A gyászoló család

(Részlet)

Szereposztás

AGATON ARSZITY, nyugalmazott járási elöljáró

DIMITRIJEVITY ATANÁZ, kereskedő

PURITY PRÓKA, községi tisztviselő

SZPASZITY TRIFUN, munkanélküli polgár

SZTANIMIROVITY MITYA

Dr. PETROVITY, ügyvéd

SZIMKA, Agaton felesége

VIDÓ, Atanáz felesége

GINA, Próka felesége

SÁRA, özvegy

DANICA

ELSŐ FELVONÁS

Első jelenet

Amikor a függöny felmegy, a színpad teljesen üres. Némi szünet után a hátsó ajtón egy sereg nő és férfi jön be. Az egész család feketében van, komor hangulat uralkodik. Szótlánul foglalnak helyet. A nők kíváncsian néznek körül, suttogva beszélnek, vagy jelentőségteljes pillantásokat váltanak egymással, a férfiak néma szünet után cigarettára gyűjtenek.

PRÓKA Így van ez, Agaton! Mára itt vagyunk, holnap már a föld alatt.
VIDÓ Isten törvénye, Próka! Mit csináljunk? Nem változtathatunk rajta!
AGATON Tudom én, hogy Isten törvénye, de legalább volna benne rendszer. Hát éppen ő volt most soron.
ATHANÁZ Egy ilyen ember!
AGATON Bizony, ilyen ember nem minden bokorban található!
ATHANÁZ Ilyen becsületes, tisztességes.
AGATON Nemcsak az, hogy becsületes, és tisztességes... hanem... hogy mondjam, jótevő.
SZIMKA Mindenkin segített!
PRÓKA Ha egy szegény ember fordult hozzá, ő mindjárt segítő kezét nyújtott neki.
GINA Bizony, támogatott boldog-boldogtalant!
AGATON És milyen becsületes ember volt!
ATHANÁZ Senkit meg nem rövidített, meg nem károsított.
PRÓKA Dehogyan rövidített volna meg valakit, még adott is.
VIDÓ Bizony adott, két kézzel adott.
MITYA Ezek szerint el lehet képzelni, micsoda vesztés ez a családunkra nézve.
SÁRA ÖZVEGY Hanem hallod, édes Ginám, most már elég volt a sírásból. Hogy a temetőben sírtál, rendben van, ott egy rakás ember volt, hát kellett valakinek a család nevében sírni. De miért sírsz most, amikor magunk között vagyunk?
GINA *(kezdetlenül fogva minduntalan szeméhez emeli zsebkendőjét)* Nem vagyok képes uralkodni magamon. Mégiscsak borzasztó, hogy egy héttel ezelőtt még élt, még itt volt... ma pedig?
SZIMKA Ma pedig már az egyhetes emlékezésre jöttünk össze.
VIDÓ Nem szép, hogy gyászmisét csak egy pap celebrált. Igazán lett volna miből fizetni, s ennyit talán megérdemelt volna a megboldogult.
ATHANÁZ Legalább három papot kellett volna fogadni.
MITYA A megboldogult tekintélye ezt valóban megkívánta volna.
SÁRA ÖZVEGY Már a világ előtt is szegény! Ez volt az első gyászmise, mindjárt egy héttel a halála után és csak egy pappal.
AGATON Talán az ügyvéd, a hagyaték gondnoka intézkedett így!

VIDÓ Így van ez, amikor ilyen nagy család mellett idegenek intézkednek és parancsolnak.

ATHANÁZ Hát rendes, tisztességes ember volt, meg kell hagyni, de a családjával nem sokat törődött. Legalább akkor hívta volna fel valamelyikünket, amikor beteg volt, és szólt volna egy-két szót.

AGATON Én közvetlenül a halála előtt látogattam meg, és amikor meglátott, valósággal felderült az arca: „Hol vagy Agaton, hiszen te vagy a legközelebbi rokonom!”

TRIFUN (*köhint*) Hanem izé... talán mégsem te voltál a legközelebbi rokona.

AGATON Egy pillanatig sem állítottam, hogy édestestvérek voltunk, de rokonok voltunk, mert mondhatta volna, tegyük fel, azt is: nézd, Agaton, a mi családunk elég nagy, és a többi rokon, tudod, éppen csak, hogy rokon, Te vagy az egyetlen, Agaton testvér, aki valahogy közel áll hozzám... annyi évig voltál szolgabíró, igazgattad a nép ügyét, hát majd tudni fogod vagyonomat is igazgatni.

TRIFUN (*az általános rosszallást fejezi ki, mely a többieknél mozdulatokban nyilvánul meg*) Hát persze, mondhatta volna ezt is, csak tudod, Agaton, a megboldogult írástudó ember volt, újságot is olvasott, és magában azt gondolhatta volna: igaz, hogy ez az Agaton szolgabíró volt, és bárhol járt is, mindenütt bűdös lett körülötte a levegő.

AGATON (*felháborodva*) Ez nem igaz! Ezt csak az ellenzéki lapok írták! Márpedig az ellenzéki lapoktól senki sem kívánhatott olyan cikket, hogy illatos levegőt hagytam magam után.

ATHANÁZ Más a nép ügyeit igazgatni, és más egy vagyont igazgatni/kezeleni.

AGATON Miért volna más? Az egyikhez is tapasztalat kell meg erős kéz, és a másikhoz is. De ha már itt tartunk, mondd meg nekem, ki lenne erre közülünk a legalkalmasabb? Talán te lennél az, Athanáz? Hiszen ha te értettél volna valamihez, elsősorban saját magadon tudtál volna segíteni s nem jutottál volna csődbe.

ATHANÁZ (*tiltakozik*) Na, és aztán! Máma kicsit nagyobbak és erősebbek is csődbe jutnak! Miért éppen rajtam akadsz meg?

VIDÓ Nézd, Agaton, ha csődbe is jutott, téged azért nem károsított meg.

AGATON Nem is erről van szó! Csődbe jutottál, de ha utána vettél volna egy autót, kalapot emelnék előtted. Te azonban valahol tehetetlen vagy, összecsuclottál, mint a bicska. Tetejébe még a hamis tételeket is felfedezték a könyveidben.

ATHANÁZ Na és ha felfedezték? Nem én vezettem a könyveket, hanem a könyvelőm.

AGATON De nem erről van most szó, át is ugorhatunk téged, megnézhetjük, ki volna alkalmas a többiek közül. Talán Próka értene a vagyon kezeléséhez?

PRÓKA *(gyanakodva tiltakozik)* Miért éppen én ne?

GINA Nézd, kedves Agaton, ő talán éppen úgy értene hozzá, mint te.

AGATON Egy szóval sem mondtam, hogy nem értene hozzá, de előbb nézz végig rajta, nézd, hogy néz ki. Nézd meg, kérlek! Harminc esztendeig pesvedt a városi levéltárban, s most olyan, mint a régi iratcsomóból kimászó éhes poloska.

GINA Nahát!

AGATON A vagyonkezeléshez torok kell, barátaim, tudni kell ordítani; meg aztán jó kemény ökölre is szükség van, hogy az asztalra üthessünk, s néha odasózzunk egyet-egyét az ügyvédnek, a lakóknak, a házmesternek.

GINA Ne haragudj, Agaton, de én azt hiszem, mégsem azért jöttünk össze, hogy sértegezzük egymást, hanem, hogy az elhunyt emlékének áldozzunk, hogy magunkba szállva meggyászoljuk, ahogyan azt rokonokhoz illik... *(sírva fakad)*

SÁRA Az isten szerelmére, Gina, te már megint sírsz?

PRÓKA Hagyd sírni ezt a szegény asszonyt, hiszen rokona volt, s nem tud uralkodni a fájdalomán.

SÁRA Ami azt illeti, talán mi is rokonok volnánk?

TRIFUN De meglehet, hogy neki lágyabb szíve van.

SÁRA Hacsak az kell, Trifun, én éppen elég lágyszívű vagyok. Az egész világ tudja rólam, hogy lágyszívű vagyok, s lám, mégsem sírok.

AGATON De ha te már ennyire mellre szívod, nem kell Prókáról beszélni. Vegyük akkor, mondjuk, Trifunt.

TRIFUN Na, éppen kíváncsi vagyok, mit tudsz rólam?

AGATON Mondom, kezelje ő a vagyont. Parancsoljatok rábízni! Na, mit szóltok hozzá?

TRIFUN Miért ne? Mi kifogásotok van ellenem?

AGATON Te öregem azért nem tudnád a vagyont kezelni, mert mindig kártyát szorongatsz.

TRIFUN Neked, Agaton, még egyetlen parádat sem kártyáztam el.

AGATON Ami igaz, az igaz. Meg aztán, neked még csak foglalkozásod sincs. Amióta ismerlek, mindig „magánzó” voltál, Szpászics Trifun, magánzó. Sohasem volt semmilyen foglalkozásod.

TRIFUN Nem is tudom mi szükségem lenne rá.

AGATON Igazad van! A foglalkozás csak teher. De viszont, ha nincs foglalkozásod, testvér, akkor nem lehetsz vagyongondnok. Na, és ha most téged is törölünk, akkor igazán nem tudom, ki marad még?

MITYA Hogy hogy ki marad? Hát, én talán nem létezem?

AGATON Létezel, nem mondom, hogy nem létezel, de valahogy csak a levegőben létezel.

MITYA Hogy értsem azt, hogy a levegőben?

AGATON Úgy, tudod, hogy téged sosem lehet megfogni...

MITYA Ezt igazán nem értem! Mit akar maga megfogni rajtam?

AGATON Elég az, ha azt mondom, hogy nálad nem marad meg a vagyon. Apádtól is szép pénzt örököltél, de kifolyt a kezedből.

MITYA Én az örökségemből folytattam a tanulmányaimat.

AGATON Persze, elismerem, csakhogy drága tanulmányok voltak azok, s ami a legfontosabb, nem látom a tanulmányaid eredményét. Se állásod, se mesterséged.

MITYA Nincs hasznom, hiába is mondanám, ha egyszer nincsen, de az ember nem azért tanul, hogy haszna legyen belőle, hanem azért, hogy elmondhassam: tanult ember vagyok.

AGATON Na látod, most mégis megfogtalak. Hát éppen ezért nem kezelheted a vagyont, mert tanult ember vagy. Más az iskola, és más a vagyon. Az iskolában megtanulhatod, hogy mi az a kémia, de azt, hogy mihez kezdj, ha mondjuk a lakó egy éjszaka a hátralévő házbérrel és bútorával együtt meglóg, arra vonatkozóan az iskolában nem tanítanak semmit.

TRIFUN Neked senki se jó! Ez azért nem jó, az azért, szóval ha jól megke-
verjük a kártyát, kiderül, hogy csak Agaton alkalmas a vagyton kezelésére.
AGATON Ahogy mondd, Trifun! Tudod te, mit jelent egy járás 52 374
lakossal? 52 374 lakos, én meg csak elkiáltom magam: „Vigyázz!” S erre
mind az 52 374 lakos sorba áll, és reszketve néz rám. Reszketve, bizony!
Na, látod, öregem, ezt nevezem én igazgatásnak!
TRIFUN Igen, ha a lakók hajlandók lennének sorba állni.
AGATON Majd sorba állítom én őket, pajtás, ne félj!

Második jelenet

Voltak, Danica

*Danica bejön. Egy tálcán mézes búzát hoz, és sorba megkínálja őket. Amikor
Danica megjelenik, elhallgatnak, jelentőségteljesen összenéznek, hogy: nem
kell beszélni előtte.*

*SZIMKA (amikor Danica bejön, meglöki könyökével Vidót, aki mellette ül és
fülébe súgja) Csak ha eszükbe jutott végre megkínálni bennünket.
AGATON (keresztet vet és kivesz a búzából) Isten nyugosztalja!
ATHANÁZ (keresztet vet és vesz a búzából) Béke poraira!*

*Vidó keresztet vet és búzát vesz.
Gina, amikor Danica megkínálja, zokogni kezd.*

*SÁRA Az isten szerelmére, Gina, te úgy sírsz, mintha fizetnének érte.
GINA Ha egyszer olyan nehéz a szívem! (keresztet vet és kivesz a búzából)
Az Isten adjon neki örök nyugodalmat!
MITYA (mikor Danica eléje ér, feláll és lelkesen mondja) Ki hinné, hogy eb-
ben a házban, ahol annyi a bánat és szomorúság, ilyen derűs arcot, ilyen
észbontó tekintetet is látni! (kivesz a búzából)
AGATON (Danicához, aki most őt kínálja) A nénikéje talán beteg?
DANICA Nem beteg, csak hát öreg szegény, ezért én helyettesítem.
AGATON Persze, maga fiatal és természetesen...*

Szimka féltékenységében meghúzza Agaton kabátját, és véget vet a beszélgetésnek.

Danica miután sorra megkínálja őket, kimegy.

Harmadik jelenet

Voltak, Danica nélkül

MITYA *(miután Danica kiment, s ő tekintetével kikísérte)* Szép kislány.

SZIMKA *(Agatonhoz)* De miért kell neked, vén száárnak, szóba állni vele?

AGATON Szerettem volna egy kicsit kikérdezni.

SZIMKA Nincs neked semmi számonkérni valód. Nem a járásodban vagy hanem a gyászházban. Mi számonkérni valód van?

VIDÓ Pedig nem ártana kicsit számonkérni. Mégiscsak szégyen, hogy ennyien vagyunk rokonok, ekkora a család és idegen fogad és kínálgat bennünket.

AGATON Mit csináljunk, ha ez volt a megboldogult utolsó kívánsága?

ATHANÁZ Igazad van, a végrendelet egyelőre még hétpecsétes titok.

AGATON És titok is marad negyven napig a megboldogult halála után.

PRÓKA Ide hallgass, kedves Agaton, én tegnap elolvastam a hagyatéki törvényt, meg aztán jogászoktól is érdeklődtem, akik azt mondták, miszerint a törvény nem írja elő, hogy az elhunyt végrendeletét csak negyven nappal a halála után szabad felbontani.

AGATON Azt hiszed, én nem érdeklődtem?

ATHANÁZ Hát, ami azt illeti, valamennyien kérdezősködtünk.

AGATON Persze, valamennyien érdeklődtek. Mert ki az ördög képes kivárni azt a negyven napot? Ujjaimon számlálom a napokat, és minden éjszaka fantasztikus számokról álmodok.

TRIFUN Nézd, Agaton, azokba a fantasztikus számokba nekünk is lesz némi beleszólásunk.

PRÓKA Azt mondd, érdeklődtél. Na és.

AGATON Igen, érdeklődtem.

PRÓKA És megtudtál valamit?

AGATON Elmentem a hagyatéki bíróhoz, és megkérdeztem tőle, hogy mint család, kívánhatjuk-e a végrendelet felbontását?

ATHANÁZ Na, és ő mit felelt?

AGATON Azt mondja, felbonthatjuk, de jobb lesz türelmesen várni, ha már a megboldogultnak ez volt a kívánsága.

SÁRA Könnyű neki türelmesnek lenni, ha már halott.

PRÓKA Sárának tökéletesen igaza van, osztom a nézetét. Mert könnyű neki ott lenni a sírban, akár negyven esztendeig is várni, de mi bizony nem várhatunk.

ATHANÁZ Én például képtelen vagyok várni. Ha akarnék se tudnék.

AGATON Pedig várni fogsz, öregem, mert a megboldogultnak az a kívánsága, hogy a végrendeletet csak negyven nappal a halála után bontsák föl. Ezt a kívánságát ő írásban adta, ott van a jegyzőkönyvben a bíróságnál.

SÁRA Szeretném tudni, mi szükség volt erre.

AGATON Ezt majd én megmondom. A megboldogult valóban nagy jótevő és nemeslelkű ember volt, de az is biztos, hogy egy kis ravaszágért nem ment a szomszédba. Tudta ő jól, hogy mit csinál. Úgy gondolta, hogy majd biztosít a családjának negyven napig tartó gyászt, s ezzel elejét veszi, hogy már másnap szidják és kibeszélik.

SÁRA Ugyan kérlek, kinek jutna eszébe szidni.

AGATON Akadna olyan, ne félj, s ezért rendezte így a dolgot.

ATHANÁZ Jól van, ha éppen muszáj, legyen meg a kedve szerint. Várunk majd, akármilyen nehézünkre esik is. Mit csináljunk? De miért kell negyven napig idegennek kezelni a vagyont?

AGATON Erre nézve, látod, a megboldogult a következőt foglalta jegyzőkönyvbe: „Amíg a végrendeletemet nem hozzák nyilvánosságra, vagyonomat az az ügyvéd kezeli, akit végrendeletemben kijelöltem és aki utolsó akaratom végrehajtója.” *(mind rosszalásuknak adnak kifejezést)* Az ügyvéd aztán szépen összeírt és lepecsételt mindent, a házat rábízta a nagynénire, mert a megboldogultnak az volt a kívánsága, hogy a házat nem szabad lezárni.

VIDÓ Most csak azt mondd meg nekem, ki ez a nagynéni?

AGATON Hát azt hiszed, én tudom?

SÁRA No de kinek a nagynénije ez a vénasszony/boszorkány?

AGATON Ezé a lányé, aki búzával kínált bennünket. Ő szólítja nagynéninek, s ezért mindenki így nevezi. A megboldogult is csak így hívta.

VIDÓ Hogy jött hozzá az ügyvéd, hogy a nagynéninek adja ki a házat?

AGATON Hát, mert itt volt a házban, ápolta a megboldogultat, az ő karjai között adta ki a lelkét...

SÁRA Rendszerben van, ez a nagynéni története, és a leány? Mert, hogy őszinte legyenek, engem leginkább ez a leány izgat.

AGATON De miért izgat téged, Sára? Leány: olyan, mint a többi.

MITYA El kell ismerni, hogy szép leány!

SÁRA Hagyd a fenébe ezt a marhaságot! Hanem azt mondd meg nekem, Agaton, kije volt ez a leány?

AGATON Mit tudom én! Csak azt tudom, hogy a nagynénje nevelte, s most filozófiát tanul vagy valami ehhez hasonlót... Hát ennyit tudok róla.

SÁRA Ha tanul, akkor rendszerben van, de nekem úgy tűnik, mintha nagyon is kitanult volna.

PRÓKA Hallod-e, Sára, te mintha pletykára fordítanád a dolgot.

SÁRA Nézd, ha őszintén akarunk beszélni, be kell vallani, hogy a megboldogult szeretett egy kicsit... hogy mondjam... segítetek.

TRIFUN Szeretett félrelépni...

SÁRA Szeretett bizony, Isten nyugosztalja.

MITYA Ez csak azt jelenti, hogy modern ember volt.

SZIMKA Azért ezt mégsem tudom elhinni, Sára; túlságosan fiatal volt hozzá ez a leány.

SÁRA Tudod, hogy van: a fiatal oltás öreg fából hajt ki legjobban.

PRÓKA Tulajdonképpen, miféle nagynéni is ez?

AGATON Nem tudom, nem vagyok elég okos! Jól van, itt volt, amíg betegeskedett, ápolta – rendszerben van! Meghalt – ez is rendszerben van! Itt volt, hát az ember megköszöni a szolgálatait, kifizeti és alászolgája! De hogy jön az ügyvéd ahhoz, hogy rábízza a házat? Mert megértem, hogy mint gondnok, egyelőre ő kezeli a vagyont. Ez megfelel a törvényes előírásoknak. De mi köze ehhez a nagynéninek? Hogy kerül a csizma az asztalra?

VIDÓ És minden tárva-nyitva áll!

ATHANÁZ Ha össze volna írva és lepecsételve minden... isten neki fakeszt... de nézzetek csak körül, minden nyitva áll!

AGATON Ha még az ember tudná, hogy mi minden van itt? Az összes szobák zsúfolva vannak drága holmival, ezüsttel meg más egyébbel.

PRÓKA S mindezt holmiféle nagynéni őrzi.

SZIMKA Hát, szégyen- gyalázat! Hozzátartozók vagyunk, és azt se tudjuk, mi van a házban.

ATHANÁZ Hogy nem tudjuk, mi van, az érthető. De mi még azt sem tudjuk, hogy néz ki a ház.

AGATON Hogy őszinte legyek, én magam se. Sose néztem körül.

PRÓKA Szóval, senki se tudja, mi hol van. A megboldogult nem nagyon szerette, ha jöttünk.

GINA Nem tűrte a familiát.

SÁRA A nagynénit viszont igen tűrte.

VIDÓ Azt hiszem, senkinek sincs kifogása ellene, hogy körüljárjuk és megnézzük a házat.

ATHANÁZ Ez nem rossz ötlet. Miért ne nézhetnénk meg a házat? Ennyit igazán megtehetünk.

SZIMKA Hiszen hozzátartozók vagyunk!

AGATON Megnézhetjük, szó sincs róla, de csak egy föltétellel: hogy együtt megyünk, és senki se marad el, ha nem is térünk vissza.

PRÓKA *(sértődötten)* Azt hiszed talán?

AGATON Hiszek, amit hiszek, de el ne maradjon senki.

ATHANÁZ Hát jó, nem muszáj nekünk éppen elmaradni.

AGATON Majd én viszlek benneteket, mert mégis csak többet tudok, mint ti.

Mind készülődnek.

AGATON Nézzünk talán előbb itt körül! *(ahol tartózkodnak)* Ez olyan előszoba féle, de mégsem az. Inkább szoba, de nem hálószoba, mert átjárnak rajta. Ezek a lépcsők az emeletre visznek. *(a lépcsőkre mutat)* A megboldogult az emeleten halt meg. Talán mennénk először abba a szobába, ahol meghalt.

SÁRA *(Ginához fordulva, újra sírva fakad)* Már megint! Most mi az ördögnek bőgsz?

GINA Hogyne sírnék, drágám, hiszen most meglátjuk a szobát, ahol meghalt szegény.

SÁRA Hát, ráértél volna akkor sírni, amikor odaérünk, nem pedig előre.

Felmennek a lépcsőn.

Negyedik jelenet

Danica, Mitya

Danica a család távozása után bejön a középső ajtón. Egy tálcát hoz tele kávéscsészékkel, s amikor meglátja, hogy a vendégek felmentek a lépcsőn, meglepődik.

MITYA *(utolsóként marad, s már éppen rálép a lépcsőre, amikor meglátja Danicát, amint bejön a középső ajtón. Visszamarad)* Ó! *(hozzálép)* Kávé? *(vesz egy csészét)* Én különben nem iszom, de ha maga kínál, az más.

DANICA Hova mentek a hölgyek és az urak?

MITYA A házat akarják megtekinteni.

DANICA Vagy úgy!

MITYA Nagy ház, sok bútor, és mindennek maga viseli gondját?

DANICA Nem én, hanem a nénikém, de mivel ő már öregasszony, nekem természetesen segítenem kell neki.

MITYA És ez bizonyára nehezebbre esik.

DANICA Az egész csak pár napig tart már, amíg az örökösök át nem veszik a házat.

MITYA Csak addig? Hát maga azután nem akar itt maradni?

DANICA Semmi esetre sem!

MITYA Akkor sem, ha erre az örökös kérné?

DANICA Nem tudom, ezt a nénikémnek kellene eldöntenie.

MITYA Miért a nénikéjének? Ebben elsősorban magának kellene határoznia. Ha én lennék az örökös – és ebben rendületlenül hiszek – szeretném, ha maga így határozna.

DANICA Hogy határoznék?

MITYA Hát úgy, hogy itt marad a lakásban. Miért ne? Nézze, magának ez lenne a legkényelmesebb megoldás, mert valószínűnek tartom, hogy már megszokta ezt a házat, engem meg egyenesen boldoggá tette, hogy ilyen fiatal gyönyörű teremtéssel lehetek egy földél alatt. Nincs igazam?

DANICA Köszönöm, ez nagyon kedves magától, de én azt hiszem, a nénikém az elköltözés mellett dönt majd.

MITYA De miért? Ez csak fölösleges kiadást jelentene. Itt ingyen laktak és ingyen is lagnának ezután is. Hát nem lenne jobb?

DANICA Talán, igen, de...

MITYA S ami a legfontosabb, én amúgy sem gondolok hamarosan megszűlni, addig viszont nyugodtan maradhatnak a házban.

DANICA *(meglepődve)* Igen? És miért csak addig?

MITYA Mert féltő, hogy a feleségem féltékeny lenne magára. Ami persze indokolt is lenne.

DANICA Indokolt, miért?

MITYA Na, igen, hiszen maga olyan szép és kedves, sőt be kell vallanom, máris tetszik nekem: nagyon tetszik. *(kísérletet tesz, hogy megsimogassa)*

DANICA *(sértődötten)* De uram!

MITYA No, no, no, azért nem kell mindjárt megharagudni.

DANICA Honnan veszi a bátorságot?

MITYA Mondtam, hogy tetszik nekem. S ezt egy bájos fiatal leánynak mondani talán nem bűn. Különben, ha alkalom nyílik rá, majd mindent megmagyarázok. Meglátja, a dolog igen egyszerű.

Ötödik jelenet

Voltak, valamint a családtagok, Agaton, Athanáz, Szimka, Próka, Vidó, Trifun, Gina, Sára, Mitya

AGATON *(a többiek előtt jön)* Ó! Közben itt feketével várnak! Kicsit késő van már, de állva is megijhatjuk. *(vesz egy csészét, két húzásra kiissza, s aztán folytatja útját)*

ATHANÁZ *(be Agaton után, kihörpinti feketéjét)* No, ez jólesett! *(elmegy)*

SZIMKA *(Athánáz után jön a család többi tagjával)* Köszönöm, én délelőtt nem iszom kávé. *(Athánáz után el)*

PRÓKA *(Szimka után)* Köszönöm, én nem kérek kávé. *(Szimka után el)*

VIDÓ *(hörpint egyet, de mindjárt leteszi a csészét)* Jaj, hát ez olyan hideg, mint a jég. *(Próka után el)*

TRIFUN *(fog egy csészét)* Én majd magammal viszem, és közben megiszom. *(el)*

GINA *(sóhajtva)* Köszönöm, most nem kívánom a kávé! *(Trifun után el)*

SÁRA *(Gina után jön)* Köszönöm, nekem nem szabad kávé innom. Amúgy is izgatott vagyok. *(Gina után el)*

MITYA *(Sára után, Danicához)* Majd meglátja, milyen egyszerű a dolog! *(el a család után)*

Hatodik jelenet

Danica, Ügyvéd

Danica a szoba közepén marad állva a megrakott tálcával, és a család után néz. A család távozása után az Ügyvéd bejön.

ÜGYVÉD Jó napot, kisasszony! Ó, igazán kedves magától, hogy tele kézzel fogad.

DANICA Hát, persze, ha tele a ház vendégekkel. *(leteszi a tálcat a legközelebbi asztalra)*

ÜGYVÉD Miféle vendégekkel?

DANICA A megboldogult rokonai jöttek el a gyászmise után, ahogy az már szokás. S maga azt ajánlotta, legyünk hozzájuk kedvesek.

ÜGYVÉD A kedvesség nem kerül semmibe.

DANICA A megaláztatásomba kerül.

ÜGYVÉD Sértegetik talán?

DANICA Nem, mert ügyet sem vetek arra, hogy a hátam mögött összenéznek, hogy suttognak egymás között. De az imént olyan megaláztatásban volt részem...

ÜGYVÉD Mi volt az? Mi történt?

DANICA Az egyik úr a családból, aki szintén örökösnek tartja magát, azt a szemérmetlen ajánlatot tette, hogy maradjak vele a házban, amíg meg nem nősül.

ÜGYVÉD Ez aztán úriember! S maga mit felelt neki?

DANICA Ha maga nem figyelmeztetett volna, hogy legyek kedves hozzájuk, tudtam volna, hogy mit csináljak, legyen nyugodt.

ÜGYVÉD Jó, hogy türtőztette magát. Talán komoly szándékai vannak.

DANICA Na, és ha komoly szándékai lettek volna?

ÜGYVÉD Tegyük fel, hogy csakugyan ő lesz az örökös.

DANICA *(sértődötten)* Ügyvéd úr, igazán jobb véleményt alkothatott volna rólam.

ÜGYVÉD Ó, ne haragudjék, de tudja, a gazdagság mégis megingatja kicsit az embert.

DANICA Igen? Szóval a gazdagság előtt maga sem érzi magát elég erősnek?

ÜGYVÉD Ezt egy szóval sem mondtam.

DANICA *(beszélgetés közben véletlenül a zsebébe nyúl, ahonnan egy cédulát húz ki)* Már mióta hordom a zsebemben ezt a cédulát is, melyre a nénikém felírta, mit költött abból a pénzből, amit adott neki.

ÜGYVÉD Ráérünk még elszámolni.

DANICA Szeretném mégis elintézni. Nagynéném a lelkemre kötötte, hogy okvetlenül számoljak el.

A szomszéd szobából hangok hallatszanak.

ÜGYVÉD Talán ez volna a család? Semmi kedvem nincs most találkozni velük. Meguntam őket. Sem otthon, sem az irodában nincs nyugtom tőlük.

DANICA Úgy látszik, közeli rokonai voltak a megboldogultnak.

ÜGYVÉD Valószínűleg. Én eltűnök. Viszontlátásra! *(indul)*

DANICA S a nagynéném számlája?

ÜGYVÉD Mondtam már, hogy ráérünk! *(el)*

Danica újra felveszi a tálcát, és elmegy.

Hetedik jelenet

Agaton, Athanáz, Próka, Trifun, Mitya, Vidó, Sára, Gina, Szimka
Danica és az Ügyvéd távozása után a hátsó ajtón bejön a család.

AGATON *(elsőként jön, utána a többiek)* Nahát, most láttátok.

VIDÓ Bőség, gazdagság, bármerre néz az ember.

ATHANÁZ Ez aztán tudta, miért van a világon!

SÁRA Hanem az az ezüst ébresztőóra, csodálatos!

SZIMKA És a gyertyatartók! Mit szólsz az ezüst gyertyatartókhoz?

SÁRA Nekem legjobban az ezüst ébresztőóra tetszik. Mert megszoktam.

Sose volt ébresztőóráim, de úgy megszoktam.

TRIFUN Hogy az ördögbe szoktad meg, ha nem is volt soha?

SÁRA Az első uram olyan mélyen aludt, mint a medve, Isten nyugosztalja! De a második egy-egy éjszaka többször is felkeltett, akárcsak egy ébresztőóra. Nála szoktam meg.

GINA És mit szóltok a szervizhez? Tiszta ezüst. Huszonnégy személyes.

SÁRA Te, Gina, alighanem elsírtad magad, amikor megláttad azt a szervizt.

VIDÓ Istenem, ennyi érték, ennyi kincs és mindezt holmi nagynéni őrizi.

MITYA És a húga.

VIDÓ Te már megint azzal a lánnyal vagy elfoglalva! Én azt mondanám, hogy nekünk mint hozzátartozóknak nem volna szabad megengednünk, hogy ebben a házban, ebben a vagyonban idegenek garázdálkodjanak.

ATHANÁZ Tökéletesen igaza van! Mert mit gondolsz, Agaton, ki áll jól nekünk ezért a nagynéniért?

GINA Ki tudja, mi mindent hurcolt már el a házból.

VIDÓ S mennyi mindent fog még elcipelni, míg letelik a negyven nap!

SÁRA Jaj, az ébresztőóráim!

TRIFUN Hogy lenne már a tiéd!

ATHANÁZ Ugyan kérlek! Vannak itt értékesebb dolgok, mint az ébresztőóra!

VIDÓ Én azt ajánlanám, költözzék be valaki közülünk a házba, és őrizze meg ezt, ami még itt van.

SÁRA Igazad van! Én ideköltözhetek.

VIDÓ Miért éppen te?

SÁRA Özvegy vagyok, szabad vagyok, könnyebben megtehetem, mint ti.

SZIMKA Hallod ezt, Agaton?

AGATON Hallom.

SZIMKA Csak nem hagysz mást beköltözni, ha valakinek be kell költözni, te vagy az első!

AGATON Éppen ezen töröm a fejemet.

SZIMKA Hagyd a fejtörést, gyere, siessünk, még mielőtt valaki megelőzne.

AGATON Megvan!

SZIMKA Most ne a fejedet törd, hanem gyere, mert Gina már nagyon izeg-mozog.

AGATON (*hangosan*) Hát akkor mi elmegyünk. Nincs értelme tovább itt üldögélni. Megittuk a kávé, megnéztük a házat. Gyere, Szimka, menjünk. Viszontlátásra.

SZIMKA Isten veletek! (*Agatonnal el*)

Nyolcadik jelenet

Voltak, Agaton és Szimka nélkül

SÁRA (*miután Agaton és Szimka elmentek*) Láttátok? Súgtak-búgtak, aztán egyszerre elmentek.

GINA Nekem is feltűnt!

VIDÓ (*Athanázhoz bizalmasan*) Köpj a szemem közé, ha nem tudom, hogy Agaton és Szimka miről suttogtak.

ATHANÁZ Alighanem igazad van.

VIDÓ Be akarnak költözni a házba! Ide akarnak költözni!

ATHANÁZ Mit csináljunk? Talán jobb is, ha itt lesz valaki a családból.

VIDÓ Ha a családból kell valaki, te vagy az első.

ATHANÁZ Szó sincs róla, de ha Agaton...

VIDÓ (*súgva*) Amilyen mamlasz vagy, Agaton leharaphatja a fejedet. Nem is hallgatok én rád, megyek haza, összepakolok egy kis fehérneműt, aztán ha ezek elmentek, visszajövök. (*hangosan*) Igaza van Agatonnak,

nincs értelme tovább üldögeálni. Gyere, Athanáz, menjünk. Bizony isten, alig várom, hogy otthon legyek, és egy kicsit kipihenjem magam. Isten veletek! *(el)*

ATHANÁZ Bizony, ránk fér a pihenés. Isten veletek! *(Vidó után el)*

Kilencedik jelenet

Próka, Gina, Trifun, Mitya, Sára

SÁRA Mit szóltok ehhez a suttogási ragályhoz?

GINA Igen, én sem győzők csodálkozni.

SÁRA Nem szeretem, ha egy családban suttogni kezdenek.

GINA Bizony, ez a legutolsó dolog.

SÁRA Mert amíg egy családban hangosan szidják egymást, és veszekednek, addig ott nem hiányzik a családi őszinteség és szeretet. De ha egyszer már suttogni kezdenek, akkor vége!

TRIFUN S ha még tudnánk, hogy miről suttogtak.

GINA Ki tudná megmondani?

TRIFUN Én! Ha érdekel benneteket.

SÁRA Kíváncsi vagyok.

TRIFUN Hazamentek pakolni, hogy ideköltözzenek.

GINA Mit mondasz?

TRIFUN Amit mondtam!

PRÓKA Trifunnak igaza van, egészen biztosan erről beszéltek. A fejemet adom egy lukas gomb ellenében, ha Agaton nem költözik ide.

TRIFUN Hát, ha ezt Agaton megteszi, biztosan én is idejövök.

SÁRA Mit akarnál te itten?

TRIFUN Agaton, ugyebár, azért költözik ide, hogy vigyázzon erre a sok értékes holmira, nehogy lába keljen. Én meg azért költözöm ide, hogy vigyázzak Agatonra, nehogy elemeljen valamit. Ismerem én őt, mint a rossz pénzt!

PRÓKA Alighanem igaza van.

TRIFUN Nem fog megelőzni, az anyja ötvenit! Én előbb fogok beköltözni. Megyek is már! *(el)*

Tizedik jelenet

Voltak, Trifun nélkül

GINA Mi az, most már az egész világ ideköltözik?

SÁRA Csoda, hogy még te nem hoztad el a gardróbodat, Mityó.

MITYA Ki mondta, hogy nem hozom? Ha valakinek kötelessége itt őrködni, hát az elsősorban én vagyok!

SÁRA A holmira akarsz vigyázni, vagy a kislányra?

MITYA Nézze, Sára néni, ismerje el végre, hogy szép a kicsike.

SÁRA Jól van, elismerem!

MITYA Rohanok a kofferemért. Előbb leszek itt, mint bárki más. *(el)*

Tizenegyedik jelenet

Próka, Gina, Sára

GINA Jaj, istenem, az egész család ideköltözik.

SÁRA Bizony, az egész.

GINA *(Prókához)* S mi, a legközelebbi hozzátartozók?

PRÓKA Én azt hiszem, Gina, nekünk is szedni kéne a sátorfánkat.

GINA Igazad van, Próka, nekünk is ide kell jönnünk. És te, Sára?

SÁRA Én nem szeretek tülekedni. Később majd én is elnézek, s ha lesz hely, számomra jó, ha nem lesz, úgy is jó. Akkor legföljebb hazamegyek. Ha ti mindannyian itt vagytok, nincs mitől félnem.

PRÓKA Persze, jól mondod. Pá, drágám!

SÁRA Isten veled!

Gina Prókával el.

Tizenkettedik jelenet

Sára, Danica

Sára, miután egyedül maradt, odamegy a jobb oldali szobához, bekukkant, aztán a bal oldali szobába megy. Közben leteszi a kabátját és a kalapját. Danica Sára távozása után bejön, s amikor meglátja, hogy elmentek, szemmel láthatóan fellélegzik.

SÁRA *(a bal oldali ajtóból kiszól)* Mondja, van ebben a házban papucs?

DANICA *(összerezzon)* Maga itt van?

SÁRA Igen. Kiválasztottam magamnak ezt a szobát, éppen most akarok elhelyezkedni. De otthon nem tudok meglenni papucs nélkül.

DANICA *(kétségbeesve csapja össze a kezét)* Te magas ég!

Függöny

HERCEG János fordítása

TÁBOROSI MARGARÉTA

Egy jobb élet reményében

Branislav Nušić: A gyászoló család (r.: Andrej Boka; Népszínház, Szabadka, 2020)

Branislav Nušić munkássága meghatározza a 20. századi szerb komédia-játszást. Vesébe látó karakterépítő, a kisemberektől a magas rangú funkcionáriusokig árnyaltan képes a figuráit cselekedtetni. Jól ismeri tehát közege mentalitását, és kifinomult a megfigyelőképessége. Branislav Nušić a színházban élt, fiatalabb korában színészkedett, később dramaturgi és rendezői feladatokat is ellátott. Elmondása szerint e sokrétű tapasztalás közben végig a nevetés természetét tanulmányozta, pontosabban azt, hogy az mikor és miért következik be a nézőtéren. Művei a mai napig a legkedveltebbek közé tartoznak a szerbiai színpadokon, szinte minden magára valamit is adó társulat a műsorára tűzi őket.

„Bármikor és bárhol megtörténhet” – adja meg a szerzői utasítást *A gyászoló család* bevezetőjében. Az 1934-ben íródott drámában pénzéhes, haszonleső karakterekkel ábrázolja saját korát. *A gyászoló család* alaphelyzete szerint néhány szerencsétlen rokon gyűlik össze a gazdag belgrádi kereskedő, Mata Todorović temetése után. A hatalmas örökség reményében bízva folyamatosan hazudoznak egymásnak, az elhunythoz fűződő minél közelebbi rokonságukat bizonygatják, cinikusan lekezelve a másik örökösödési jogát. Mindenki az egyetlen lehetséges várományosnak tartja magát. Összetett hármasság szervezi a művet: Danica, a bejárónő – az igazi örökös – és színre nem lépő nagynénje a gyászoló család tagjaival küzd (az előbbieket az Ügyvéd képviseli); Agaton, a rangidős, manipulatív expolitikus haragban van az összes többi családtaggal az érdekérvényesítés szempontjából; ám a legnagyobb konfliktus abszurd módon az egész család és a halott, Mata Todorović között áll

fenn. Az elhunyt ugyanis kikötötte, hogy csak negyven nap után bont-
hatják fel a végrendeletét. Az önjelölt örökösök a kisemmisztől tartva
beköltöznek a villájába, és árgus szemekkel méregetik annak értéktárgya-
it, a mozdíthatóakat biztos helyre rakva szobáikban és táskáikban.

Az alkotók, Andrej Boka rendező és Oláh Tamás dramaturg bátran nyúl-
tak a szöveghez, és saját koncepciójukhoz igazították azt. Feltételezhe-
tően a próbafolyamat alatti improvizációkból is bekerültek mondatok a
darabba. Az eredeti művet körülbelül a negyedére húzták, szerepeket
vontak össze, és a színpad központi helyén lévő letakart festményen az
elhunyt Mata Todorović arcképét lecserélték Josip Broz Tito arcképé-
re, melyet csak a végrendelet felolvasása után lepleznek le. Az előadás
egyértelműen behelyeződik egy ex-Jugoszláv narratívába, az eredeti
mű befejezését megmásítva pedig jelenünkre is kiható konklúziót von-
hatunk le. A Népszínház számára készült szövegváltozatban a rengeteg
kólát fogyasztó Mata Todorović a kandallóba zuhanva hal meg vizeles
közben. Az erős húzás miatt megváltozott több szerep íve. Azzal, hogy
kimaradtak szereplők, még nem csorbult a történet, de az Ügyvéd (Ba-
ráth Attila) karaktere vesztett összetettségéből. Az eredeti szövegben
rejlő helyzetkomikum és a nyelvi poénonk jelentős része kimaradt. Amit
kivágnak egy drámából, már nem része az egésznek, és ha működik az
újonnan felépített szerkezet, nem is hiányzik. Nem tudom eldönteni,
hogy akkor is érzékelném-e ezt a hiányt, ha nem ismerném az eredeti
szöveget. A legnagyobb kihívása a gazdag játszási és értelmezési hagy-
ománnyal rendelkező műveknek ugyanis éppen az, hogy elvárásokkal kö-
zelítünk feléjük.

Az előadás első jelenetében Danica (Pámer Csilla) előkészíti a kézmosó-
tálat, tiszta vizet önt bele, majd megérkeznek a feketébe öltözött gyá-
szolók. A tágas előtérben várakozó családtagok színlelt gyászára hosszas
hallgatás után vicces elszólásokban derül fény. A díszlet (tervezője: Ne-
vena Prodanović) egy impozáns ház stilizált beltere, rengeteg üres, ara-
nyozott képerkerettel a falon. Ötletes megoldás az előadást végigkövető
szerb fordítás beillesztése az egyik ilyen keretbe. A tér központi eleme
a kristálycsillár, mely még kommunikál is az utána sóhajtozó Szárkával
(G. Erdélyi Hermína). Szárka csillárhoz intézett szerelmi vallomása és ab-

szurd kapcsolatuknak a beteljesülése egyike a legkomikusabb és a leg-szomorúbb pillanatoknak az előadásban.

A felvonásokat zenei és fényváltás jelzi, a jelenetek dinamikusak, leporoltak és frissek. Az előadást érzéki aláfestő zene kíséri, mely Pálfi Ervin munkáját dicséri, aki színészként is oroszlánrészt vállal a folyamatból, a darab mozgatórugójaként funkcionál Agaton szerepében. Elsőként töri meg a csendet, elsőként érkezik meg a villába költözéskor, folyamatosan provokálja a többieket kijelentéseivel és hazugságaival.

Danica (Pámer Csilla), aki nénikéjével ügyelt a házra a tulaj, Mata haláláig, az egyetlen pozitív karakter a darabban. Maga sem tudja, miért fizette nagybácsinak hitt apja az ő egyetemi tanulmányait, és értetlenül fogadja az Ügyvéd és Mitya közeledési szándékát.

Ralbovszki Csaba érvényesen hozza a félszeg és akaratgyenge Próka karakterét. Feleségének, a könnyeivel manipuláló Ginának a szerepében Pesitz Mónika lubickol. Nyári Ákos Mityája a mai kor ifjúságának tipikus lenyomata: az életet a könnyebbik végén megfogni akaró, sikertelenségeit dühvel és fenyegető magatartással megoldó fiú alakja rajzolódik ki alakításának köszönhetően.

Danica azzal mentegetőzik az Ügyvéd előtt, hogy a nép szentimentális, és megszólnák őt, ha kidobná a családot a házból. Ez az érzelmesség lesz a veszte, és az alkotók értelmezésében a miénk is, akik itt élünk. Mikor az Ügyvéd közli a rokonsággal, hogy az örökség az öreg Mata eltitkolt vérszerinti gyermekére, Danicára száll, a jelenlévő hozzátartozók megvagdulnak, állati üvöltésbe kezdenek, és megölik Danicát. Az öreg Tito képét szétszaggatják a végrendelettel együtt, majd a ház falait lebontják, ellopják, és leülnek az előadást kezdő pozíciójukba. Az Ügyvédnek sincs más választása: vagy csatlakozik hozzájuk, vagy vele is leszámolnak. Danica fej nélkül jelenik meg hosszú fehér kabátban, melynek kivitelezése jellemztervezői bravúr (jelmez: Janovics Erika), és pezsgővel kínálja meg a vendégeket. Elénekei szerb nyelven a délszláv háború kitérőse előtti utolsó közkedvelt jugoszláv szappanoperának, a *Bolji životnak (Jobb élet)* a főcím dalát. A dal félelmetesen abszurdul hat Danica szájából, hiszen jogai érvényesítésétől megfosztották, elpusztították, ő mégis egy jobb életről dalol, amelyben jobb embereket keres, többet akar, szebbet, tisztábbat.

Érdekesség, hogy a *Bolji život* című filmsorozat utolsó részének vetítése után pár nappal Horvátország és Szlovénia kilépett Jugoszláviából, ezzel vette kezdetét a délszláv háború. A kollektív tudatban ez a dal az összetartozás jelképe. Egy szebb jövőben reménykedve élnek az emberek a mai napig a délszláv utódállamokban, gyakran érzelmösen emlegetve a Tito nevével fémjelzett múltat.

A tapsrendben együtt hajolnak meg a színészek, csoportosan. Nézői igényem megkívánná a külön-külön megjutalmazó tapsot, még ha a hagyományos formát elavultnak is érezzük. Igen, ez csapatmunka, de az egyének tehetsége adja meg a végeredményt.

SZABÓ RÉKA DOROTTYA

Fekete-fehér tragédia – egy balladisztikus családtörténet

Darvas Benedek–Pintér Béla: Parasztopera (r.: Keresztes Attila, Újvidéki Színház, 2020)

Bár az előadás elején a közönség még önfeledten nevet a párbeszédbe csent, egyébként teljes mértékben hétköznapi és természetesnek ható szófordulatokon, valamivel több mint egy óra elteltével, amikor többszörös visszatapsolás után a nézőteret ismét elönti a fény, a nézők arckifejezéséből immár aligha olvashatók le a korábbi vidámság jelei: a tekintetekből mélység és csend sugárzik. A *Parasztopera* teljesítette a színpadi művek alapvető és legfontosabb rendeltetését: a katarzisélmény megteremtését. A Pintér Béla és Darvas Benedek által megálmodott, Keresztes Attila által rendezett előadást az Újvidéki Színház és a Szegedi Nemzeti Színház társulata úgy vitte színre, hogy az szinte megköveteli az utólagos elmélkedést, a lassú folyamatú feldolgozást.

A díszlet és a jelmez, valamint az előadás zeneisége tökéletesen összhangban van a mű címével, valóban parasztopera zajlik a pódiumon. A darab vizuális megjelenése igencsak monokróm, a szürke, egyhangú díszlet (Fodor Viola munkája) és a szigorúan fekete-fehér kosztümökbe (Papp Janó munkája) öltöztetett szereplők összképe a paraszti egyszerűséget és a cselekmény ambivalenciáját egyaránt tükrözi. A gyász és az elkeseredettség koromfeketéje, valamint a naivitásban rejlő boldogság vakító tisztasága váltakozik a jelmezeken az egyes karakterek élethelyzetét és jellemvonásait szemléltetve, majd a háttérben e két tónus összeemosódik, és meghatározza az előadás egyetemes színvilágát. A díszletet képező romos, kopottas templom a hit eltűnését, a keresztény szellemiség kimúlását és a végső, elkeseredett reménytelenséget szimbolizálja. Az erősen kirajzolódó romantikus elemek talán a dalszövegekben

(zenei vezető: Klemm Dávid) jutnak a legnagyobb szerephez, a népies motívumok, melyek mellé olykor könnyűzenei részletek is társulnak, végigkísérik a recitatív párbeszédet. A zenei stíluskavalkád, amely a darabot jellemzi, szatirikus hatást kelt, ám ez nem vonul végig: a történet tragikus mivoltának kibontakozásakor nagyon is komollyá alakul. Ahogy az előadás beharangozója is érzékelteti: „Nászra készül a család, a menyasszony gömbölyödik, a magyarság szaporodik, valami mégsincs rendben. Operát énekel a múlt, zuhognak a flashbackek, népzene szól, és az esküvő egy sorstragédia természetességével fordul át botrányba.” A dráma cselekménye egy meglehetősen hagyományos paraszti esküvő előkészületeivel kezdődik. Az állapotos menyasszony (László Judit) élete legboldogabb napját éli, a vőlegényről (Szalai Bence) azonban nem mondható el ugyanez. Habár az előadás elején egyértelművé válik a vőlegény és a lázadó külsejű mostohatestvére (Dienes Blanka) közötti szerelmi vonzalom, a gyermeki naivitásban élő ara számára ez korántsem tűnik fel. A feszültség így már az első néhány percben is érezhető, ám ekkor még inkább csak a klasszikus opera paródiájaként jelenik meg. A bonyodalmak a menyasszony szüleinek (Elor Emina és Huszta Dániel) megérkezéssel veszik kezdetüket – a lány elkeseredett és férjéből végérvényesen kiábrándult édesanyja töri meg a vihar előtti csendet. A szertartás megszakad, a mindkét család sorsát megpecsételő, múltbéli és helyrehozhatatlan eseményeket eltakaró sötét fátyol pedig lehull, és kibontakozni engedi a tragédiát. A történeten végigvonuló misztikus és dicsőített alak, a vőlegény állítólagosan Svédországba disszidált bátyja (Káli Gergely), akinek visszatérésére szülei (Figura Terézia és Pongó Gábor) hosszú évek óta hiába várnak, egy jellegzetesen romantikus boldogságeszményt megjelenítő szimbólum. Az egyszerűnek mondható szülők számára a reményt fiuk biztosítja, annak ellenére, hogy az semmiféle jelet nem ad magáról.

A történet akkor éri el csúcspontját, mikor mégis megjelenik a színpadon az egyetlen színes és a szó legszorosabb értelmében ragyogó ruhába öltöztetett testvér. A dráma időkezelése ezen a ponton megváltozik: az eddig lineárisan haladó cselekmény megbomlik, kaotikussá válik, és a retrospektívhez közelít. Az előadás a múltba kalauzolja a nézőket: a szín-

padon – férje távollétében – a menyasszony anyja vétkezik a vőlegény bátyjával. Az ara, miután kiderül, hogy valójában az unokatestvére a leendő férjének és gyermeke apjának, édesapja pedig nem az az ember, akit egész életében annak tartott, és akiért egész életében rajongott, érthető módon összeomlik. Ironikus, hogy ez az életvidám figura, aki az előadás elején az egyetlen igazán boldog karakternek tűnt, a legtragikusabb igazságokat hordozza magában: megcsalást, vérfertőzést, éveken át tartó hazugságokat.

A darab szatirikus mivoltát igazolja a cowboy fivér megjelenése a magyar paraszti közegben. A vőlegény és a mostohalány titkos szerelme az egyetlen, mely ez idáig nem sérült. A történet ekkor azonban még mélyebbre ás, és ismét hátra repít az időben. A vőlegény szüleit láthatjuk, mélyszegénységben, egy bibliai mintájú történetben. Az állapotos asszony és férje megszokott fekete öltözetét most a tisztaságot jelző fehér szín váltja fel. Az önmagát fel nem fedő idősebbik fiuk látogatja meg őket: egy vándor szerepébe bújva kér alvóhelyet az akkor még kevésbé kiábrándult házaspártól, akik, látván az idegen jómódúságát, szörnyű dologhoz folyamodnak. A dráma eléri mélypontját, a gyermekgyilkossággal megszűnnek a szatirikus elemek, a parodisztikus hangvételnek már nyoma sincs, a tragédia kiteljesedik, és elárasztja a színpad minden szegletét.

A *Parasztopera* rendkívül sok témát érintő alkotás, hidat képez a komédia és a tragédia között. Nagyon érzékeny témákat érint, melyek kivétel nélkül súlyosak, de az igazság felfedését megelőző korai feszültségben megnyilvánuló komikum ellensúlyozza a végkifejlet borzalmait. Az adaptációban fontos szerepet játszó díszletek és a kosztümök igen sokat tesznek hozzá a történethez, nézőként érdemes a színek váltakozását különös odafigyeléssel kísélni. A zene sokoldalúsága szintén fontos eleme a végeredménynek: hangsúlyozza és kiegészíti a színpadon történeteket. A műben a különféle összetevők megfelelő és harmonikus találkozásának eredménye a bevezetőben említett katarzisélmény.

TÓTH ÁGOTA

„Az irodalomtudomány nyelve is frissíthető”

A populáris irodalom néhány monografikus feldolgozásáról

A fantasztikus irodalom tanulmányozására már magyar nyelven is elérhető viszonylag nagy számú tanulmánykötet és monográfia. Dolgozatom kiindulópontja a téma klasszikus alapműve: Tzvetan Todorov *Bevezetés a fantasztikus irodalomba* című munkája, majd folytatva az elméleti alapozást a magyar szakirodalom megkerülhetetlen összefoglalását, Maár Judit *Fantasztikus irodalom* című tanulmánykötetét vizsgálom. Végül a magyar nyelven írt egyik legfrissebb kismonográfia-sorozat eddig megjelent három kötetével foglalkozom. Bár az általam vizsgált populáris irodalom műfajainak és témáinak több más feldolgozása is van, azért döntöttem a Parazita könyvek mellett, mert rendkívül fontosnak tartom annak a kutatócsoportnak a munkáját, amely kiadta, és mert a választásom magától értetődőnek tűnik a közelmúltban megjelent kötetek vizsgálata közben, amikor a populáris irodalom elméleti összefoglalóiba próbálunk betekintést nyerni.

A fantasztikus kétértelműség

Tzvetan Todorov 1970-ben megjelent, magyarul pedig Gelléri Gábor fordításában 2002-ben kiadott kötete a fantasztikus irodalommal foglalkozó alapműve. A bolgár származású francia irodalomtudós és filozófus a műfajt elsősorban az irodalmiság szempontjából vizsgálja, szemben

más elméletírókkal, akik nagyobb hangsúlyt fektetnek a szemantikai jellemzők feltárására.

A fantasztikus irodalom vizsgálatának előfeltétele, hogy meghatározzuk, mit jelent pontosan maga a fantasztikus kifejezés. Todorov könyvéhez a későbbi tanulmányok szerzői legtöbbször emiatt nyúlnak, az ő definícióját veszik alapul, vagy egészítik ki. Todorov definíciója szerint a természetes, hétköznapi események sorában váratlanul megjelenik valami megmagyarázhatatlan, természetfölötti dolog, esemény, és az e fölötti csodálkozás a jele a fantasztikumnak. Mivel azonban ez a csodálkozás, vagy ahogyan máshol nevezi, „fantasztikus kétértelműség” (TODOROV 2002; 38) általában hosszabb-rövidebb idő alatt eloszlik – hiszen valamilyen magyarázat születik rá –, a fantasztikus igen illékony természetű. Ebből az illékonyaságból következik, hogy a fantasztikumot rejtő szövegek legnagyobb része előbb-utóbb átlép egy másik műfajba. Todorov két ilyen műfajt nevez meg: a különöset és a csodásat, amit a következőképpen magyaráz: „A fantasztikus, mint látuk, csak a habozás idejét tölti ki: e habozás egyszerre az olvasóé és a szereplőé, akiknek el kell dönteniük, hogy amit észlelnek, az annak a »valóságnak« része-e, amelyet általánosan ismerünk. A történet végén az olvasó vagy esetleg a szereplő mindemellett döntést hoz, egyik vagy másik megoldást választja, és így kilép a fantasztikumból. Ha úgy dönt, hogy a valóság törvényei változatlanok maradhatnak, és lehetővé teszik a leírt jelenségek magyarázatát, azt mondhatjuk, hogy a mű egy másik műfajhoz, a különöshöz tartozik. Ha épp ellenkezőleg, úgy dönt, hogy új természeti törvényt kell elfogadnunk, melyek révén a jelenség magyarázhatóvá válik, a csodás műfajába lépünk. Veszélyekkel terhes tehát a fantasztikum léte, és minden pillanatban elenyészhet. Úgy tűnik, sokkal inkább két műfaj, a csodás és a különös határán helyezkedik el, mintsem önálló műfaj” (TODOROV 2002; 39).

Később azonban – és az egész kötet során is – önálló műfajként beszél róla, a következő furcsa tulajdonsága mellett: „semmi sem akadályoz meg minket abban, hogy a fantasztikumot éppenséggel mindig eltűnő műfajnak tekintsük” (TODOROV 2002; 40). Ebből a definícióból következik a fantasztikum két másik alapvető feltétele: a fikcionalitás és a szó

szerinti értelem.¹ A fantasztikum egy szinte reális világot teremt, amely az olvasó számára ismerős és hiteles. Ennek eszköze az egyes szám első személyű narrátor, hiszen egyrészt azzal „hitelesíti” a történetet, hogy ő maga is átélője (volt), „(m)ásodsor, és ez egyenesen a fantasztikum meghatározásához kapcsolódik, a »mesélő« első személy teszi leginkább lehetővé az olvasó azonosulását a szereplővel, mivel, mint tudjuk, az »én« névmás bárkit jelölhet. Sőt, hogy az azonosulást megkönnyítse, a narrátor egy »átlagos ember«, akiben minden (vagy majdnem minden) olvasó magára ismerhet. Így hatolunk a lehető legmélyebbre a fantasztikus univerzumba” (TODOROV 2002; 74).

A fantasztikum mibenlétének meghatározása mellett a fantasztikus történeteknek a szemantikájával foglalkozó gondolatokra térek ki. Todorov – tematikájuk alapján – két csoportra osztja a fantasztikus irodalmat: én-témákra és te-témákra. Kiindulópontja az a gondolat, hogy a fantasztikum mindig valamilyen határ elmosódását jeleníti meg, ebből ered az olvasó meghökkenése, elbizonytalanodása. Az én-témák esetében ez az anyag és szellem határa, melyhez a következő altémák tartoznak: „egy sajátos, mindenre kiterjedő okság; a személyiség megsokszorozódása; törés alany és tárgy viszonyában; s végül az idő és a tér átalakulása” (TODOROV 2002; 104–105). Azért nevezi ezeket én-témáknak, mert a személyiség önmagán belül tapasztalja meg a határoknak az elmosódását, amit párhuzamba is állít a kábítószerek, az elmebetegek és a gyerekek világával, akik hasonlóképpen nem érzékelik a saját világukban ezeknek a határoknak az egyértelműségét. A te-témákban a társadalmi normák határának átlépésével találkozunk. „E második tematikus csoport kiindulópontja a szexuális vágy. A fantasztikus irodalom különösen szívesen írja le ennek túlzó formáit, illetve átváltozásait, vagy ha úgy tetszik, perverzióit” (TODOROV 2002; 119–120). Összefoglalva: „a pszichoanalitikus elméletek terén vizsgálva az én-témák az észleléstudat rendszernek, a te-témák a tudattalan késztetéseknek felelnek meg” (TODOROV 2002; 128).

A tárgyalt kötet 1970-ben jelent meg, és a fantasztikus irodalom még ma is a peremműfajok közé tartozik. Ezért tartom fontosnak idézni a következő gondolatokat: „Feltehetjük a kérdést: mit adnak a fantasztikus elemek a műnek? E funkcionális nézőpontból három választ adhatunk.

Először is a fantasztikum egyedi hatással van az olvasóra – félelem, borzalom vagy egyszerűen csak kíváncsiság –, melyet más műfajok és irodalmi formák nem válhatnak ki. Másodszor segíti a narrációt, fenntartja a feszültséget: a fantasztikus elemek jelenléte különösen feszes cselekményszerkesztést tesz lehetővé. S végül a fantasztikumnak van egy első látásra tautologikusnak tűnő funkciója is: lehetővé teszi egy fantasztikus univerzum leírását. Ez az univerzum voltaképp nem is létezik a nyelven kívül: leírás és leírt dolog azonos természetűek” (TODOROV 2002; 82). Utószavában Maár Judit így ír: „Tzvetan Todorov könyve mérföldkőnek számít a fantasztikus irodalom elméleti megközelítésének történetében. Az öt megelőző szerzők a fantasztikus műfaj tradicionálisan tematikus értelmezésére vállalkoztak. Todorov azonban az általánosság igényével lép fel. Az általa vizsgált irodalmi műfaj, szövegtípus olyan állandó alkotóelemeinek megragadására törekszik, amelyek a szöveg megközelítésének egy magasabb szintjét képezik a túlságosan konkrét s így változó, általános érvényű megállapítások tételére kevésbé alkalmas tartalmi ismérvekhez képest. Könyvének tudománytörténeti jelentősége így többek között Vladimir PROPP már említett, *A mese morfológiája* című munkájának jelentőségéhez mérhető. Mindkét szerző, mindkét mű valami újszerű, korábban ismeretlen megközelítési mód lehetőségére irányította rá a figyelmet egy adott irodalmi műfaj vizsgálatában” (TODOROV 2002; 170).

A világra néző tekintet

A fentebb idézett Maár Judit, az ELTE BTK francia tanszékének oktatója maga is írt egy összefoglaló tanulmánykötetet a fantasztikus irodalomról, amely 2001-ben jelent meg, és a műfajt irodalomelméleti- és történeti szempontból vizsgálja. A könyv recenziójában Varga István így ír: „Magyar nyelvterületen Maár Judit könyve minden kétséget kizáróan fontos munka. Mindenekelőtt olyan gazdagon tartalmaz ismeretanyagot, hogy a témával ismerkedő, illetve az azt már ismerő és tovább kutatni igyekdő számára egyaránt nagyon hasznos, sőt: elkerülhetetlen” (VARGA 2002; 543). A kötet „első számú törekvése a rendszerezés” (VARGA 2002; 544).

Négy fejezete a fantasztikus irodalom elméletét, történetét, tematikus megközelítését és mint narratológiai problémát dolgozza fel.

A szerző Todorov *Bevezetését* legfőbb forrásának nevezi, ugyanakkor azt is elmondja, hogy arra „minden, a fantasztikus irodalommal foglalkozó tanulmány hivatkozni kényszerül” (MAÁR 2001; 22). Ismerteti viszont a todorovi tanok előzményeit is. Az egyik ilyen munka Louis Vax 1960-ban írt, *A fantasztikus művészet és irodalom* című munkája. Vax használja a fantasztikus mellett a csodás fogalmát, ugyanabban az értelemben, amiben Todorov is: a csodás a hétköznapi valóságtól teljesen különböző saját világot teremt, míg a fantasztikus éppen abban más, hogy a hétköznapi világban történik valami megmagyarázhatatlan. Vax ezen értelmezését Maár visszavezeti Pierre-Georges Castex 1951-ben írt könyvére, amelyből a következő részletet idézi: „Valójában a fantasztikum nem tévesztendő össze a mitologikus elbeszélések vagy varázsmesék hagyományos történetével, amely az ember kiszakítását feltételezi megszokott környezetéből. Ellenkezőleg, a fantasztikum jellemzője, hogy a rejtélyesség váratlanul betör a mindennapi élet keretei közé, és ez a titokzatosság általában a lélek beteges állapotaihoz kötődik, s ezek a rémálom vagy a látomás szülte jelenségekben a szorongás vagy a rémület képét vetítik ki” (MAÁR 2001; 16).

Castex felveti tehát a fantasztikum kapcsán a lelki betegségeket, ami eszünkbe juttatja a Todorov által én-témaként megnevezett beteges állapotot mint a fantasztikus irodalom egyik nagy témáját. Ezen kívül azért is fontosnak tartom ezt az idézetet, mert a kötetben bemutatott elméletek közül a legjellemzőbb megközelítésmód valamilyen módon kapcsolódik a Castex által felsorolt állapotokhoz, azaz a fantasztikus irodalom értelmezőinek nagy része a pszichologizáló hagyományt folytatja.

Louis Vax egy másik, 1964-ben megjelent munkájában (*A különös vonzása. Tanulmány a fantasztikus irodalomról*) a fantasztikus élmény létrejöttét vizsgálva a todorovi értelmezés egy másik sarkalatos pontjának előzményeire ismerhetünk: a kétértelműsége, bizonytalanságra. Maár Judit idézi a következő megállapítást, ami egybecseng Todorov definíciójával: „Nem az új szintézis fantasztikus tehát, hanem a nyugtalanság, válság, izgalom pillanata, amely a két szintézis között kap helyet. A fantasztikum

a válság állapota” (MAÁR 2001; 21). Maár rámutat arra, hogy Todorov művének előzményei tulajdonképpen mind azt az értelmezést alapozták meg, amelyek után aztán a nagy strukturalista elméletíró „megfogalmazza a fantasztikus irodalom legfőbb ismertetőjegyét, amelyet sem előtte, sem utána hasonló következetességgel senki más nem fogalmazott meg: az olvasó bizonytalansága, amelyet az elbeszélte történetben lejátszódó, megválaszolhatatlan események váltanak ki benne” (MAÁR 2001; 27). Létezik azonban ennek az interpretációnak ellentmondó meghatározás is, mégpedig Irène Bessière könyvében, amely 1974-ben jelent meg *A fantasztikus elbeszélés. A bizonytalan poétikája* címmel. Mint azt a címből is látjuk, Bessière is a bizonytalanságot nevezi meg a fantasztikum legfőbb ismérveként, a todorovi értelmezéssel szemben viszont ő arra a következtetésre jut, hogy a bizonytalanság nem az énben van (a történet szereplőjében/elbeszélőjében vagy az olvasóban), hanem a világban, azaz a körülményekben.

A fantasztikus irodalom elméletével kapcsolatos gondolkodás végén érdekes még egy gondolatot idézni, amely bizonyos szempontból összefoglalja az eddigiekben bemutatott szétartó nézeteket azzal kapcsolatban, hogy mi is a fantasztikum lényege: a szereplő, a világ vagy az olvasó bizonytalansága. Az 1964-ben kiadott *A fantasztikus irodalom Franciaországban* című könyvében Marcel Schneider „– aki számára a fantasztikus irodalom sokkal több pusztán szórakoztatásnál, sőt: a legkomolyabb, legmagasabb rendű irodalom, mely az ember ismeretlen, láthatatlan iránti örök vonzódását fejezi ki – azt állítja, hogy a fantasztikum a valóságot mutatja meg, csupán más szemmel látatja, mint amilyennel rendszerint szemléljük. A fantasztikum forrása tehát a világra néző tekintetben rejlik” (MAÁR 2001; 21).

Maár Judit kötetének legnagyobb része a fantasztikus irodalom történetével foglalkozik. Hivatkozva más összefoglalókra a műfaj kezdetét a 18. századra teszi, és létrejöttének okát az emberi gondolkodás változásában jelöli meg, nevezetesen a felvilágosodás következtében kialakuló „szabad” gondolkodásban és a vallásosság megingásából következő misztikum iránti igény kielégítésében. A műfaj aranykora a 19. század, a

romantika kora, legkiemelkedőbb képviselője pedig E. T. A. Hoffmann, Balzac és E. A. Poe. Ebben a korban jelenik meg Gérard de Nerval opusában a műfaj korábban már említett lélektani irányba való eltolódása, ami majd leginkább Maupassant műveiben válik erőteljessé. „A maupassant-i fantasztikus elbeszélések tanúsága szerint a különösség, az ismeretlen, a félelmet keltő megmagyarázhatatlan forrása szinte mindig az ember belső világában keresendő, a tudatalattiban, elnyomott, rejtett s hirtelen kitörő vágyakban látszólag ok nélküli szorongásban. [...] A maupassant-i interpretációban paradox módon, ami első látásra fantasztikus, az tulajdonképpen valóságos, ezért oly nagy a fenyegetettség érzése és élménye, ezért oly nyomasztó e novellák többségének légköre” (MAÁR 2001; 106). A 20. század elején a pszichoanalízis is felfedezi a fantasztikus irodalmat, Freud megfogalmazza a „nyugtalanító különösség” fogalmát, amely egyszerre vált pszichológiai és esztétikai fogalommá is. A században a fantasztikum a csodás és különös világából a groteszk és abszurd irányába tolódik el. A szerző utal Jean-Baptiste Barنونian Kafka-értelmezésére, amely szerint „Kafka, anélkül, hogy bármit is felhasznált volna a klasszikus fantasztikus irodalom »kelléktárából« újratemtette a műfajt. Pontosabban a vámpírok, ördögök, fantomok az ő világában is jelen vannak, csupán átváltozott formában: ők a törvény, az igazságszolgáltatás, a rend és őrei, a hivatal és a bíróság. Kafka mindarról, amit hagyományosan rendszernek, logikának, észszerűségnek véltünk, bebizonyítja, hogy értelmetlen, érthetetlen, sötét és ellenséges” (MAÁR 2001; 119). Mint ahogyan arra recenziójában Varga István is felhívja a figyelmet, Maár Judit végig hangsúlyozza a fantasztikus irodalom eszmei tartalmát és műfaji sajátosságait illetően a heterogenitást, ambivalenciát.

A fantasztikus irodalommal foglalkozó tanulmányok rendszerint megállapítják, hogy kifejezetten fantasztikus témákról nem beszélhetünk, minden téma a kontextus függvényében válik fantasztikussá, és ilyen szempontból viszont szinte bármilyen téma lehet fantasztikus. Vannak azonban jellegzetes témák, amik gyakran visszatérnek a műfajban, ilyenek az átváltozások, a személyiségzavarok, a látható és láthatatlan egymásba játsása stb. Maár Judit azonban kötetének utolsó fejezeteiben

kiemel egy témát, amit több elméletíró a műfaj ismertetőjegyeként is számon tart, ez pedig a félelem. Érdeemes végiggondolni a műfaj történetét a félelem eredetének szempontjából: a fantasztikus irodalom keletkezésének hajnalán, és még a következő században is a félelem a külső világ érthetetlen, ijesztő jelenségei miatt uralta el a szövegvilágot, majd a 20. századra ennek a félelemnek az elsődleges oka áttevődött a személyiségen belülré. A fantasztikus irodalom narratológiájáról idézem a fejezet és a kötet záró gondolatait: „a fantasztikus elbeszélésben a narratív szöveg két legalapvetőbb rétege, a történet és az elbeszélés közül, nem vitatva a történet jelentőségét sem, elsősorban az elbeszélés bír nagy fontossággal a fantasztikus hatás, élmény létrejötte szempontjából. Kiemelkedő szerepe van a narrátornak, illetve annak a körülménynek, ahogyan a történet elmondódik. A közlés, az elbeszélés ugyanis elsőrendűen befolyásolja magát a történetbefogadást és -értelmezést, s mint ahogyan az első fejezetben Todorovra hivatkozva mondtuk: a fantasztikum lényege a bizonytalanság, mindenek felett pedig az a bizonytalanság, amely a szöveg olvasójában az elbeszélte történet értésével és értelmezésével kapcsolatban jön létre” (MAÁR 2001; 175–176).

Parazita könyvek

A továbbiakban egy – egyelőre – három kötetből álló kismonográfia-sorozatot szeretnék ismertetni. A kolozsvári Selye János Egyetem 2013-ban létrejött MA Populáris Kultúra kutatócsoportja adta ki a tudományos szempontú népszerűsítő köteteket, melyek mindegyike bevezetés egy-egy populáris irodalmi műfaj (a sci-fi, a fantasy és a krimi) olvasásába. A kutatócsoport számos fontos kötetrel járult hozzá a popkultúra-kutatáshoz, a sorozatról a három kismonográfia fülszövegében a következőket írják a szerkesztők, H. Nagy Péter és Németh Zoltán: „A Parazita könyvek sorozat a populáris kultúra részleges feltérképezésére vállalkozik. Olyan kismonográfiák és többszerzős tanulmánykötetek megjelenítését tűzi ki célul, melyek egy-egy tematikára vagy műfajra összpontosítva a választott »peremjelenség« esztétikai, történeti és médiumközi problémáival szembesítenek” (SÁNTA 2012, fülszöveg).

Sánta Szilárd *Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába* című kötete az 1980-as évektől napjainkig angol nyelven íródott szövegek alapján mutatja be a műfaj sajátosságait, annak néhány – a szerző által kiválasztott – irányzatán keresztül. Recenziójában Baka L. Patrik a kötet hazai irodalomelméleti palettáján elfoglalt fontosságáról a következőket mondja: „a kötet minden fejezetét az abban taglalt téma szinkrón és diakrón megközelítése jellemzi. Mindez azért jelentős, mert az SF történetéről magyar fordításban eddig mindössze egyetlen számottevő munka jelent meg, az azonban nem ad teljes áttekintést, pláne nem a kortársakra nézve, hiszen a magyar kiadás is a kilencvenes évek elején készült. A *Mesterséges horizontok* ezen túlmenően az általa taglalt művek hermeneutikáját is elvégzi, a téma legjelentősebb külföldi elemzőinek munkáira reflektálva, s azokat is feldolgozva” (BAKA L. 2014; 142).

A szerző a bevezető fejezetben a műfaj keletkezésével kapcsolatban leírja, hogy nincs egyöntetű vélemény, de bizonyos elméletek szerint a *Biblia*, a *Gilgames*-eposz, az *Odüsszeia* az előzményei, míg mások későbbre, leginkább Mary Shelley *Frankensteinjére* vagy Hugo Gernsbacknek, az *Amazing Stories* alapító szerkesztőjének a tevékenységére utalnak a kezdeteket illetően. A bevezető után Sánta Szilárd egy hosszabb fejezetben az 1980-as években egy mozgalomból indult cyberpunkot mutatja be, amely alműfaj azért kiemelt fontosságú, mert megújította a sci-fit. Fő képviselői Philip K. Dick és Thomas Pynchon. Az alműfaj sajátosságait tárgyalva kiemeli annak jellemző „átcsúszásait” a posztmodern „magasirodalomba” és a populáris regiszteren belüli különböző műfajokba. Brian McHale-t idézve rámutat a „magas” és az „alacsony” kultúra közötti átjárásokra: „Születnek posztmodernista szövegek, amelyek »posztmodernizált« sci-fi elemeket, és sci-fik, amelyek »sci-fisített« posztmodernista motívumokat tartalmaznak, bizonyos elemek tehát először a sci-fiből a centrális posztmodern irodalomba vándoroltak, majd vissza a sci-fibe, míg mások az ellenkező utat megtéve a centrális irodalomból a sci-fibe jutottak, és onnan vissza a centrumba. [...] A felvázolt rendszerben a cyberpunk olyan sci-fiként gondolható el, amely bizonyos elemeit a centrális posztmodern irodalom már »sci-fisített« rétegeiből merítette” (McHALE 1999; 62–63, idézi: SÁNTA 2012; 23).

Mivel jelen tanulmányom célja nem a könyvismertetés, ezért nem térek ki a kötetek minden egyes fejezetére. Sánta Szilárd kötetének negyedik fejezetét emelném még ki, amely az alternatív történetírást tárgyalja, mint a spekulatív fikció egyik típusát. Azért érdekes ez, mert a kismonográfia-sorozat fantasyvel foglalkozó kötete is szentel egy fejezetet az alternatív történetmesélésnek, ami jól illusztrálja a műfajhatárok ingatag voltát, és a műfaji besorolás nehézségét. Sánta Karen Hellekson *The Alternate History: Refiguring Historical Time* című könyvére utalva mondja: „Az alternatív világok megjelenése okán az alternatív történeteket a science fiction »alműfajként« értelmezi” (SÁNTA 2012; 60). A fejezet utolsó részében arról ír, hogy napjainkban a tudományos-fantasztikus művek kérdeznak rá legrelevánsabb módon világunk természetére, és ezzel összefüggésben az alternatív történetírást kapcsolatba hozza a kvantummechanika eredményeivel, utalva a Feynmann-kísérletre, amely szerint „egy részecske becsapódásának valószínűsége az összes lehetséges útvonaltól függ” (SÁNTA 2012; 75). Ebből vonja le a következtetést, hogy a jelen az összes lehetséges múlt következménye. Ilyen értelemben is nevezhetjük az alternatív történetírást a sci-fi alműfajának.

Sánta kötetének a magyar irodalomtudományban és -történetben betöltött fontos szerepével kapcsolatban fontos néhány recenziót, kritikát idézni. Hegedűs Norbert így kezdi írását: „Ha létezik hiánypótló mű, akkor Sánta Szilárd könyve az: a magyar irodalomtudomány régi adósságát törleszti. A sci-fi mindig is népszerűnek számított hazánkban, s a zsáner ma is több kiadó profilját meghatározza (gondoljunk például az Agave vagy az Ad Astra kiadókra). Ez a népszerűség viszont nem hozta magával az akadémiai közeg érdeklődését. Ugyan a Magyar Scifitörténeti Társaság úttörő munkát végez a zsáner kritikai elismertetése terén, még mindig sok a behoznivaló. Tudniillik, míg a vezető nyugati egyetemek már egy ideje természetesnek tartják, hogy a kultúra feltérképezését a kortárs és populáris művekkel kell kezdeni, addig a hazai irodalomtudomány – egy-két üdítő kivételtől eltekintve – egyelőre nem hajlandó erről tudomást venni” (HEGEDŰS 2013; 95). H. Nagy Péter is ír recenziójában az egyetemi irodalomoktatás kontextusában a populáris regiszter természetes jelenlétéről: „az élvonalbeli egyetemeken a kultúra oktatása az

élő és népszerű irodalom feltérképezésével társul, s a klasszikus kánonok értékőrzésére berendezkedett tanszékek utóvédharca ezzel szemben eleve kudarcra van ítélve” (H. NAGY 2013). Ezt a gondolatmenetet azonban tovább is viszi: „A kánonátrendeződési folyamatok mellett az sem elhanyagolható következménye a fenti szituációnak, hogy az irodalomtudomány nyelve is frissíthető. Az e téren tapasztalható konzervativizmus olykor elképesztő méreteket ölt. Gondoljunk arra, hogy még manapság is erénynek számít – és dicséretben részesül –, ha valaki alkalmazni próbálja a lejárt irodalomszemléleteket képviselő elméleti iskolák apparátusát az újabb eredményekkel vegyítve (mondjuk, a strukturalizmus előfeltevéseit a recepcióesztétika kérdésirányaival mixeli össze). Ebben – véleményem szerint – nincsen semmiféle önérték. Miért állítom ezt? Többek között azért is, mert Sánta Szilárd könyve annak is kiváló példáját nyújtja, hogy az irodalomtudomány nyelve és szemlélete olyan interkulturális és tudományközi kapcsolatrendszerre alakítható, amely már régen nem csak az irodalomtörténeti gondolkodás belügye, és éppen ezért biztosítéka lehet a különféle szakterületek konstruktív összjátékának. Ehhez természetesen arra is szükség van, hogy az irodalomelméleti iskolák által kínált közhelyeket ne tekintsük automatikusan a szövegekről való érvényes beszéd kizárólagos terepének. Ellenkezőleg, bátorítanám a fiatal irodalomtörténészeket – továbbra is Sánta Szilárd példájánál maradva –, hogy tudatosítsanak két kardinálisan fontos dolgot. Egyfelől lényeges lehet annak alaposabb mérlegelése, hogy a spekulatív filozófia irodalomelméleti illetékessége megtörhető-e a természettudományos látásmód elsajátítása révén (szinte biztosan állíthatom, hogy igen); másrészt minimum megfontolandó, hogy az emberről való érvényes beszéd manapság ténylegesen nem a technomédiumok függvénye-e inkább, mint a humánideológiai érvelést módosítások nélkül fenntartó filozófiaké vagy ideológiaké (a válasz erre is hasonló lehet)” (H. NAGY 2013).

A *Mesterséges horizontok* fontos szerepe tehát amellett, hogy „magas szintű elemzői nyelvet működtet, melynek segítségével a befogadó értő olvasójává válhat a zsánerhez tartozó műveknek,” (HEGEDŰS 2013; 95) abban is megnyilvánul, hogy frissíti a magyar irodalomtudomány nyelvét.

Hegedűs Orsolya kismonográfiájának már címében is látjuk, hogy mi-
ben különbözik leginkább Sánta Szilárd kismonográfiájától: *A mágia
szövedéke. Bevezetés a magyar fantasy olvasásába I.* Míg Sánta a sci-fi
szerteágazó alműfajai közül csupán azokat tette vizsgálódás tárgyává,
melyek ma is produktívak, és már a bevezetőjében hangsúlyozta, hogy
csak angol nyelven írt művekkel foglalkozik, Hegedűs Orsolya koncepci-
ója más: elsősorban a magyar fantasy legjelentősebb műveit, alműfajait
veszi górcső alá. A szövegválogatás a szerző szavaival élve „felfogható a
magyar fantasy kánonjának egy kiemelkedő szeleteként is” (HEGEDŰS
2012; 7). A kötet négy alműfajt tárgyal egy-egy fejezetben: hard fantasy,
high fantasy, dark fantasy, alternatív történelmi fantasy. Mindegyik feje-
zet az alszáner általános bemutatásával kezdődik, majd egy-egy kiemel-
kedő világirodalmi regényen keresztül mutat rá a műfaji sajátosságokra,
ezt követi egy vagy több jelentős magyar alkotás bemutatása, amely
bemutatás gyakran kritikai szemléletű is. Az interneten található egyet-
len kritika a következőt mondja a kötet szerkezetéről, módszeréről: „Az
elméleti keret rendkívül széles skálán mozog remek szakirodalom hasz-
nálatával, amelyeket Hegedűs egyszerűen, világosan tár az olvasók elé.
A világirodalmi példák megvilágítják a teoretikus részt, de a lényegnél,
a kötet tétjénél szétcsúszik. A magyar művek nincsenek kellőképpen
párhuzamba állítva az elméleti résszel, többször is olyan érzést keltenek,
mintha regénykivonatokat olvasnánk” (BORBÍRÓ 2018).

A Parazita könyvek kismonográfia-sorozatának kötetei között Hegedűs
Orsolyáé abban is elkülönбöződik, hogy a magyar irodalomtörténetben
a sci-fi és a krimi irodalmát – még ha nem is nagy mértékben, de – fel-
dolgozták, a magyar fantasyról viszont idáig nem jelent meg ilyen átfo-
gó munka.

A fantasy meghatározásához a szerző Farah Mendelsohn, a műfaj elis-
mert elméletalkotójának gondolatait hívja segítségül, aki szerint „a fan-
tasy legnyilvánvalóbb konstrukciója a lehetetlen, illetve a megmagya-
rázhatatlan jelenléte akár irodalmi, akár egyéb művészeti alkotásban,
ami kizárja a sci-fik többségét, mert míg a tudományos fantasztikum
maga is szólhat a lehetetlenről, mégis mindent megmagyarázhatónak
tart” (HEGEDŰS 2012; 8). Látjuk tehát, hogy a todorovi elmélet alapján

is megnevezhető a két műfaj: a sci-fi a különösnek, a fantasy a csodásnak feleltethető meg. A fantasy eredetét a 18. századra teszi a szerző: „a fantasy (mint műfaj) kései 18. századi megjelenése és burjánzása az irodalomban és művészetekben felfogható a felvilágosodás, illetve a mimézis akkori felemelkedése által kiváltott egyfajta válaszreakcióként” (HEGEDŰS 2012; 9). Hegedűs értelmezése tehát a műfaj kezdeteire vonatkozóan egybecseng Maár Judit gondolataival ugyanennek a jelenségnek a kapcsán.

A kötet valószínűleg legnagyobb erénye, hogy a műfajjal kapcsolatos elméleti eredményeket összeveti a meglévő magyar teóriákkal, és ugyanígy a magyar fantasy irodalom egy-egy művét is elméleti és világirodalmi kontextusban vizsgálja. Már az első fejezetben, amelynek témája a hard fantasy, egy jelentős különbségre hívja fel a figyelmet a magyar és az angol–amerikai műfajértelemezést illetően. Hard fantasy alatt ugyanis magyar nyelvterületen az olyan történeteket értjük, amelyek hősei fizikai erejükkel emelkednek ki közösségükből, és amely történetekben jellemzően komoly összecsapások vannak. Az angol–amerikai kultúrában viszont a hard fantasy a hard science fictionhöz hasonlóan a tudományosságon alapszik, és ha szerepeltet is csodás lényeket vagy mágiát, arra magyarázatot ad. Azaz, visszatérve a todorovi kategóriákra, inkább a különös, mint a csodás műfajába tartozik. A különbség egy újabb megnevezésben oldódik fel, amely a legközelebb hozza a szubzsánernek ezt a kétféle változatát. Ez az új megnevezés a sword and sorcery, amelynek kitalálója Fritz Leiber elismert sci-fi és fantasy szerző. Ennek általános jellemzője, hogy egzotikus helyen játszódik, a nem főszereplő(k) él(nek) a mágia hatalmával, mely inkább leküzdendő akadály.

A fantasy irodalomnak igen nagy olvasótábora van, bizonyítékok erre a könyvek eladási adatai vagy akár a számos blog, vlog és podcast, amelyekben a műfaj rajongói nyilvánulnak meg olvasmányélményeik kapcsán. A kötet második fejezete a high fantasyvel foglalkozik, és a következőképpen indít: „Meglehetősen elterjedt, viszont minden bizonnyal téves az a gyakorlat, melynek során a fantasy műfaja a high fantasy és/vagy a sword and sorcery/hard fantasy szubzsánerrel azonosítódik, második egybe vagy cserélődik fel. Amikor a laikus olvasók »igazi« fantasy-

ről beszélnek, valószínűleg a műfajnak arra az alfajára gondolnak, amit a szakirodalom high fantasynek nevez” (HEGEDŰS 2012; 48). Az ilyen kérdések tisztázására éppen a nagy olvasótáborra való tekintettel van különösen nagy szükség.

Az alműfaj megjelenése, népszerűvé válása J. R. R. Tolkien és C. S. Lewis nevéhez fűződik, és a következőképpen foglalhatóak össze fő karakterjegyei: „karakterorientált, komoly hangvételű történet, amely epikus küzdelmet mutat be természetfeletti, gonosz erők ellen, gondosan kidolgozott mágikus erőkkkel teli fantáziavilágokban” (HEGEDŰS 2012; 48). Ezeknek a műveknek jellemző vonása, hogy trilógiákká vagy még több kötetből álló sorozattá válnak.

A harmadik fejezet témája a dark fantasy, amely szubzsáner legegyszerűbb meghatározása, hogy fantasy elemekkel átszőtt horrortörténet. A tolkien romantizált tematika ellenhatásaként is értelmezhető, ugyanis leszámol például a háború mitikus-romantikus megjelenítésével, a maga brutalitásában, kegyetlenségében általában deheroizálva és alulretorizálva jelenítve azt meg. A hősei is inkább antihősök, a történet gyakran a sötét világ győzelmével ér véget, vagy a hős által megmentett világ eleve horrorisztikus. E. A. Poe, H. P. Lovecraft és a gótikus irodalom az előzményei ennek az alműfajnak, legismertebb kortárs szerzője pedig Neil Gaiman.

A kötet utolsó fejezetének címe: alternatív történeti fantasy. Az alszáner besorolásának problémáját a szerző is említi, a *Scifipedia* nevű internetes enciklopédiát idézi², amely szerint: „A science fiction (SF) rokona, egyes értelmezések szerint az SF része, alműfaja. Világépítésben felhasznált eszköztára sok rokon vonást mutat az SF-ben alkalmazottakhoz, de sokkal inkább a történet- és társadalomtudományokhoz kapcsolódik a természettudományok helyett, ezért sokan nem tartják SF-nek az alternatív történelmet” (HEGEDŰS 2012; 135). Miután azonban a szerző gazdagon bemutatja az alszáner műfaji besorolásának különböző elméleteit, rátér arra is, hogy számos alternatív történelmi regény tartalmaz fantasy elemeket, majd ezek bemutatására is rátér.

A szerző az utószóban kezdeti lépéseknek nevezi munkáját, hiszen a fantasy egyik legjellemzőbb vonása a már meglévő regények folyamatos

továbbírása, a sorozatok bővülése, így az őket feltáró elméleti munka is megköveteli a folyamatos újragondolást és újraírást. Talán emiatt található a kötet címében a római egyes szám, amiből arra következtethetünk, hogy várható a folytatása, bár erre a kötetben sehol nem találunk konkrét utalást. A három műfaj – sci-fi, fantasy, krimi – között viszont úgy tűnik, a fantasy az, amely egyelőre a legnehezebben tudja elfogadtatni magát a „komoly” irodalomtudománnyal, kritikával. Erre utaló jel nemcsak az, hogy Hegedűs Orsolya 2012-ben megjelent kötete az első magyar nyelven írt átfogó tanulmánykötet, hanem az is, hogy a recepciója is kisebb, mint a másik két köteté.

A populáris irodalmi regiszterbe sorolt műfajok közül a kriminek a leggazdagabb az elméleti feldolgozottsága a magyar irodalomban. Benyovszky Krisztián *Bevezetés a krimi olvasásába* című könyve előtt több fontos tanulmánykötet és monográfia is napvilágot látott, a teljesség igénye nélkül: Hankiss János: *A detektívregény* (1928), Keszthelyi Tibor: *A detektívtörténet anatómiája* (1979), Keszthelyi Tibor (szerk.): *A krimi (Pro és kontra)* (1985), Bényei Tamás: *Rejtélyes rend. A krimi, a metafizika és a posztmodern* (2000), Benyovszky Krisztián: *A jelek szerint* (2003), Varga Bálint: *Magádetektívek* (2005).

A detektívregényről Todorov is és Maár Judit is beszél a fantasztikus irodalom kapcsán. Todorov arra az elméletre utal, miszerint a detektívregény a kísértethistóriák leszármazottja, és amellet foglal állást, hogy a rejtélyen alapuló detektívregény valóban nevezhető fantasztikus történetnek, mégpedig amiatt, hogy a rejtély megoldása először egy kézenfekvő irányba halad, majd a történet végén kiderül, hogy a teljesen valószínűtlen megoldás az igaz. Maár Judit pedig Louis Vax elméletét ismertetve írja: „A fantasztikus elbeszélés és a detektívregény rokonságának alapja, hogy mindkettőben központi szerepet játszik a titok, valami rejtélyes, megmagyarázhatatlannak tűnő esemény. Ám a detektívregényben ez a titok mindig magyarázatot nyer, és maga a rejtélyes jelenség nem áll kapcsolatban a természetfelettel. Vax szerint van ugyanakkor némi hasonlóság a detektívregény gyilkosa és a fantasztikus elbeszélés természetfeletti szörnye között: mindkettő félelmet kelt, morális ellenérzést

vált ki az olvasóban. A szerző azt is hangsúlyozza, hogy a detektívregény populáris műfaj, a fantasztikus irodalom ellenben gyakorta a legkiválóbb alkotók életművének szerves része” (MAÁR 2001; 17). Az idézet utolsó mondata mutatja, hogy az 1960-ban megjelent szöveg még mennyire kategorikusan tesz különbséget magas- és populáris irodalom között, ami most már a számos tudományos igényű elemző munkának köszönhetően visszaszorulóban van.

Benyovszky Krisztián könyvének előszavában elmondja, hogy elsősorban műfajlemeléssel és szövegelemzéssel foglalkozik a kötet, amelyet népszerűsítő monográfiának nevez³, a történeti áttekintés nem célja, aminthogy új elmélet lefektetése sem, inkább a már meglévőket összegzi és rendszerezi. Mindazonáltal a kötet szerkezete egyéni és stílusos, ugyanis a főként műfajleméleti és -történeti fejezetek után úgynevezett „beszélgetésekben” a krimivel kapcsolatos gyakori problémákat boncolgat oly módon, hogy egy-egy regényből emel ki a műfajra vonatkozó beszélgetést, majd ebből kiindulva taglalja az adott problémát.

A kötet első fejezete a krimi műfaji előzményeivel foglalkozik, amelyek között szerepel a fantasztikus elbeszélés is, ami azért érdekes, mert Todorov és Vax szintén a fantasztikussal összefüggésben említették a detektívtörténetet. Benyovszky szerint a krimi előzménye a fantasztikus elbeszélés, és nem tekinti a krimi fantasztikus irodalomnak. „A krimiműfajok elsősorban az atmoszférateremtés és a feszültségkeltés terén mondhatók a fantasztikus irodalom, kiemelten pedig a gótikus regény folytatásának” (BENYOVSZKY 2007; 21). Három műfaji előzményt nevez meg: a pitavalt, a fantasztikus elbeszélést és a titokregényt, ezeknek azon jellemzőit ismerteti, amelyek tovább élnek a krimiben, de azokat is kiemeli, amelyek megkülönböztetik attól. A krimi esetében is vannak olyan jellegzetes elemek, motívumok, amelyeket műfaji jellemzőknek tartunk, amelyek közül valamennyi jelen kell, hogy legyen a szövegben ahhoz, hogy kriminek tekintsük. Az egyik ilyen a „Nagy Detektív”, aki a kezdetekben még csak a „szürke agysejtjeivel”, később már a fizikai erejével is az ügy megoldását szolgálja. Ilyen fontos motívumok még: a rejtvényfejtés és igazságszolgáltatás. Benyovszky szerint Poe állította a történet középpontjába a detektív logikus okfejtését. A kriminek egy

későbbi műfaja az úgynevezett kemény krimi, ami „a klasszikus detektívtörténettel szemben jött létre, egy attól gyökeresen eltérő poétikai elképzelés megvalósításaként. A különbség egyaránt tetten érhető az elbeszélői stílus, a cselekmény és a szereplők jellegében, illetve az írók valósághoz való viszonyában is. [...] Egyik fő törekvésük az, hogy közelítések a történetet a tényleges nyomozói munkához. Ezzel pedig együtt jár az alvilág figuráinak és nyelvének hitelesebb, realiztikusabb ábrázolása is. A »realisztikus« pedig ebben az esetben a durva és brutális mozzanatok előtérbe kerülését jelenti” (BENYOVSZKY 2007; 48). A Nagy Detektív is ekkor változik át, és lesz belőle a „magányos kopó”, akit a manapság is népszerű detektívtörténetekből, filmekből ismerünk: „Már nem egy extravagáns figura, aki kizárólag a »szürkeagy-sejtekkal« dolgozik, hanem a bőrét az igazságért vásárra vivő, magányos kopó, aki a maga erkölcsi és jogi normái szerint él és cselekszik. Nem makulátlan jellem, sokszor nem dönthető el egyértelműen, hogy kinek az oldalán is áll, de mégis van benne valami zsigeri becsületesség és lovagiaság” (BENYOVSZKY 2007; 50). Ennek a nyomozónak az életformája a munkája, ami személyiségét is átalakította, ezért magányos, szenttelen, érzelmileg kiégett.

A kötet a továbbiakban a krimi alműfajait mutatja be, amelyeket „nézőpontváltásoknak és leágazásoknak” nevez. Ezek a thriller, noir és a bűnregény, és a legszembetűnőbb különbség ezek és a korábbi krimik között a nézőpontváltás: az eddigi elbeszélő detektív, vagy annak segédje helyett gyakran a gyilkos vagy az áldozat nézőpontjából, az ő narrációjából ismerjük meg a történetet. Ezekben a történetekben már sokszor nincs is jelentősége a detektívnek, a hangsúly a gyilkoson és az áldozaton van, ami megnöveli ezeknek a történeteknek a lélektaniségét.

A kötet idáig műfajelméleti és műfaj történeti kérdéseket taglal, ezt követően „három, különféle krimikben elhangzó önreflexív párbeszédből kiindulva elemez néhány, a krimi irodalomra jellemző problémát: például a különböző detektívek figuráinak megformálását, az egyes szerzők közti intertextuális (hol polemikus, hol ironikus, néhol pedig nyíltan parodisztikus) kapcsolatrendszerüket, az előre lefektetett szabályok és az azoktól való eltérés szerepét, a nyomozók módszerében a pszichológia funkcióját stb. Ezeknél a részeknél a szerző olykor nagyon fontos, a szélesebb

műfajelméletek szempontjából is lényeges problémákat tárgyal, ilyen például a műfaji normák beteljesítése és az azoktól való eltérés lehetősége” (KISANTAL 2008; 1007). Az utolsó fejezetben azonban visszatér a műfaji kérdésekhez, ugyanis az úgynevezett történelmi krimi mutatja be, aminek okát Kisantal Tamás a könyvről írt recenziójában így látja: „A könyv utolsó fejezete egy a krimin belüli alműfaj, az úgynevezett történelmi krimi vizsgálatát kísérli meg. Hogy ennek a szerző külön fejezetet szentelt, azzal indokolható, hogy a történelmi krimi manapság igazi virágkorát éli, Umberto Eco híres regényétől, Lawrence Norfolkon át José Carlos Somozáig, vagy a hagyományosabb vonalon belül maradva az említett Akunyinig és Saylorig számos reprezentánsát említhetnénk (hogy olyan alműfajok történelmi képviselőit ne is említsük, mint Süskind *Parfümjé*, melyet Benyovszky tipológiája alapján történelmi bűnregénynek nevezhetnénk)” (KISANTAL 2008; 1007).

IRODALOM

BAKA L. Patrik (2014): Világépítés mesterfokon. Sánta Szilárd: Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába. *Partitúra Irodalomtudományi folyóirat*, 2., 141–147.
http://www.partitura.fss.ukf.sk/wp-content/uploads/2015/07/2014_2_baka_1_patrik.pdf (2020. 09. 21.)

BENYOVSZKY Krisztián (2007): *Bevezetés a krimi olvasásába*. Dunaszerdahely, Liliium Aurum

BORBÍRÓ Aletta (2018): *Fantasztikus gyorstalpaló* (Hegedűs Orsolya: *A mágia szövedéke – Bevezetés a magyar fantasy olvasásába I.*)

<http://www.prozanostra.com/iras/fantasztikus-gyorstalpalo-hegedus-orsolya-magia-szovedeke-bevezetes-magyar-fantasy-olvasasaba-i> (2020. 09. 21.)

HEGEDŰS Norbert (2013): SF útikalauz kezdőknek. Sánta Szilárd: Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába. *Opus*, 6., 95–98.

HEGEDŰS Orsolya (2012): *A mágia szövedéke. Bevezetés a magyar fantasy olvasásába I.* Dunaszerdahely, Liliium Aurum

H. NAGY Péter (2013): Természetes elvárások. Sánta Szilárd: Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába. *Kalligram*, 7–8.

<http://www.kalligramoz.eu/Kalligram/Archivum/2013/XXII.-evf.-2013.-julius-augusztus-Moricz-utan/Termeszetes-elvarasok> (2020. 09. 23.)

KISANTAL Tamás (2007): Nyomozás a krimi után. Benyovszky Krisztián: Bevezetés a krimi olvasásába. *Jelenkor*, 9, 1007.

<http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/1548/nyomozas-a-krimi-utan> (2020. 09. 23.)

MAÁR Judit (2001): *A fantasztikus irodalom*. Budapest, Osiris

McHALE, Brian (1999): POSTcyberMODERNpunkISM (ford. ELEKES Dóra). *Prae*, 1–2.

SÁNTA Szilárd (2012): *Mesterséges horizontok. Bevezetés a sci-fi olvasásába*. Dunaszerdahely, Liliium Aurum

TODOROV Tzvetan (2002): *Bevezetés a fantasztikus irodalomba* (ford. GELLÉRI Gábor). Budapest, Napvilág Kiadó

VARGA István (2002): A fantasztikus irodalom műfajelméleti gondjai. *Híd*, 4., 536–546.

http://adattar.vmmi.org/cikkek/17020/hid_2002_04_17_varga.pdf (2020. 09. 23.)

JEGYZETEK

¹ Így tehát például a költészet és az allegória kizárják a fantasztikum lehetőségét. A szerző egy egész fejezetet szentel ennek a kérdésnek.

² Hegedűs Orsolya több esetben idéz internetes oldalakról, blogokból, amivel utat nyit egy új, alternatív irodalomértelemezői közösség felé. Ez a gesztus talán szintén eszköze lehet a fentebb H. Nagy Péter által megfogalmazott igénynek az irodalomtudomány nyelvének megújításával kapcsolatban.

³ Lásd: BENYOVSZKY 2007; 62.

Számunk szerzői

ANTAL László (1984) vizuális művész

BALI Péter (1992) író

BRENNER Zoltán (1962) performer, szabadgondolkodó

FARKAS Arnold Levente (1979) költő, író, drámaíró

GÓLI Kornélia (1981) dramaturg, tanár

GREGUSS Lilla (2001) író, költő

GULISIO Tímea (1989) költő, író, újságíró

HERCEG János (1909–1995) író, műfordító, szerkesztő

KETTŐS Tamás (1969) képzőművész, zenész

NUŠIĆ, Branislav (1864–1938) drámaíró, író

OLÁH András (1959) költő, író, pedagógus

OLÁH Tamás (1990) költő, teatrológus, dramaturg

SZABÓ Réka Dorottya (2001) középiskolai diák

TÁBOROSI Margaréta (1983) színész, koreográfus, rendező,
tanár

TÓTH Ágota (1974) tanár

TRICEPS (1955) rendező, performer, művészeti író

A szám megjelenését a Szerb Köztársaság Művelődési és Tájékoztatási Minisztériuma, a Tartományi Művelődésügyi, Tömegtájékoztatási és Vallási Közösségi Titkárság, a Magyar Nemzeti Tanács, Újvidék Város Önkormányzata, a Bethlen Gábor Alap, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A jelen folyóiratban szereplő tartalmak nem feltétlenül tükrözik a kiadványt támogató Újvidék Város Önkormányzatának hivatalos álláspontját.

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2021. január–február. Kiadja a Forum Könyvkiadó Intézet. Igazgató: Virág Gábor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; a Híd honlapja: www.hid.rs; e-mail: hid@forumliber.rs – A Szerb Köztársaság Tudományügyi és Technológiai Minisztériuma által tudományosnak (M53) minősített folyóirat. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető az Izdavački zavod Forum 840-905668-94-es számlára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 16-80250-742131-00-04-820); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj belföldön 960 dinár. Egyes szám ára 200 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 50 EUR – Készült a Sajnos Nyomdában, Újvidéken. – YU ISSN 0350-9079

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása

A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

82+3

HÍD : irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat / Főszerkesztő Berényi Emőke. – 1. évf., 1. sz. (1934) – 7. évf., 15. sz. (1940) ; 9. évf., 1. sz. (1945)– . – Újvidék : Forum Könyvkiadó Intézet, 1934–1940 ; 1945–. – 23 cm

Havonta

ISSN 0350–9079

COBISS.SR-ID 8410114